

Huiselijk geweld en dierenmishandeling in Nederland

Een verkennend onderzoek naar de relatie tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling onder vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld.

Huiselijk geweld en dierenmishandeling in Nederland

Een verkennend onderzoek naar de relatie tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling onder vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld.

November 2012

Wendy Garnier MSc

Dr. Marie-José Enders-Slegers

Universiteit Utrecht

Garnier, W., & Enders-Slegers, M.J. (2012). *Huiselijk geweld en dierenmishandeling in Nederland. Een verkennend onderzoek naar de relatie tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling onder vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld*. Zwolle: Kadera aanpak huiselijk geweld.

In opdracht van:

Kadera aanpak huiselijk geweld

Financiering:

Hondenbescherming en Kadera aanpak huiselijk geweld

Auteurs:

Wendy Garnier MSc	Kadera aanpak huiselijk geweld
Dr. Marie-José Enders-Slegers	Universiteit Utrecht, Klinische en Gezondheidspsychologie*

Begeleidingscommissie:

Wilma Wielakker	Kadera aanpak huiselijk geweld
Ir. Ineke R. van Herwijnen	Hondenbescherming
Just de Wit	Hondenbescherming

Met medewerking van:

Zwaantje Kommerie	Master-student Universiteit Utrecht
Nicky Jenken	Student Universiteit Utrecht

Vormgeving:

Ontwerpbureau Tingle, www.tingle.nl

Druk:

Zalsman BV, www.zalsman.nl

Dit rapport is te downloaden van www.kadera.nl of te bestellen bij:

Kadera aanpak huiselijk geweld

Postbus 1058

8001 BB Zwolle

T: +31(0)38 42 22 495

W: www.kadera.nl

E: info@kadera.nl

© Kadera aanpak huiselijk geweld. Auteursrechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

*Mevr. Enders-Slegers was t/m aug 2012 verbonden aan het Departement Klinische&Gezondheidspsychologie Universiteit Utrecht.

VOORWOORD

In februari 2011 organiseerde Kadera aanpak huiselijk geweld mede een netwerklunch over 'Huiselijk geweld en dierenmishandeling', waarbij een presentatie plaatsvond van de uitkomsten van een onderzoek naar deze relatie onder dierenartsen (Enders-Slegers & Janssen, 2009). Bij een derde van de veronderstelde gevallen van dierenmishandeling vermoeden dierenartsen dat er mogelijk ook sprake is van huiselijk geweld. Daaruit werd het voor mij duidelijk dat hier een serieuze taak ligt voor Kadera.

Tijdens de World Conference of Women's Shelters in Washington was er een workshop 'Sheltering Animals and Families Together' (zeer inspirerend, omdat ze in de Verenigde Staten over alle dilemma's rond opvang van huisdieren al goed hebben nagedacht). Daar stelde Ally Phillips: "Zolang er één iemand in het gezin onveilig is, of het nu een mens of een dier is, is iedereen onveilig, want mishandeling brengt altijd risico's mee voor iedereen in dat gezin".

Door dit onderzoek in gang te zetten en hierbij de samenwerking te zoeken met de Hondenbescherming en de Universiteit Utrecht laat Kadera zien dat de aanpak van huiselijk geweld, kindermishandeling en dierenmishandeling niet los van elkaar gezien kan worden.

Met dit onderzoek willen we een bijdrage leveren aan een maatschappelijke ontwikkeling en de noodzaak benadrukken om de verbinding in kennisontwikkeling en kennisuitwisseling, preventie en hulpverlening meer en beter op elkaar af te stellen.

Wilma Wielakker
Directeurbestuurder

ABSTRACT	8
SAMENVATTING	9
1 INLEIDING	10
1.1 AANLEIDING ONDERZOEK	10
1.2 HUISELIJK GEWELD	10
1.2.1 Terminologie	10
1.2.2 Aard van het geweld	11
1.2.3 Omvang	13
1.2.4 Gevolgen	13
1.2.5 Wet- en regelgeving	14
1.3 DIERENMISHANDELING	15
1.3.1 Terminologie	15
1.3.2 Aard van het geweld	16
1.3.3 Omvang	18
1.3.4 Gevolgen	18
1.3.5 Wet- en regelgeving	19
1.4 DE ROL VAN HUISDIEREN	20
1.4.1 De relatie tussen mens en dier	20
1.4.2 Positieve effecten van huisdierbezit op het menselijk welzijn	20
1.5 HUISELIJK GEWELD IN RELATIE TOT DIERENMISHANDELING	21
1.5.1 Mishandeling van het huisdier bij huiselijk geweld	21
1.5.2 Uitstel vlucht vanwege huisdier	23
1.5.3 Dierenmishandeling door kinderen die zijn blootgesteld aan huiselijk geweld	24
1.6 ONDERZOEKSVRAGEN	25
1.6.1 Doelstelling	25
1.6.2 Onderzoeksvragen	25
1.6.3 Hypotheses	25
2 METHODE	26
2.1 ONDERZOEKSSAMPLE	26
2.2 ONDERZOEKSMETHODE	27
2.3 PROCEDURE	28
2.4 ANALYSE	29

3	RESULTATEN	30
3.1	DEMOGRAFISCHE KENMERKEN	30
3.2	DIERENMISHANDELING GEPLEEGD DOOR DE (EX-)PARTNER	32
3.2.1	Ernst van de dierenmishandeling	33
3.2.3	De band met het huisdier en emotionele gevolgen na de mishandeling	34
3.2.4	Kinderen als getuige van de dierenmishandeling	35
3.2.5	Verzorging van de huisdieren door de mishandelende (ex-)partner	35
3.3	BEDREIGING VAN DE HUISDIEREN DOOR DE (EX-)PARTNER	36
3.3.1	Diersoort dat is bedreigd	36
3.3.2	Band met het huisdier en gevoelens na bedreiging	37
3.4	INZET VAN HET HUISDIER ALS WAPEN DOOR DE (EX-)PARTNER	38
3.5	DIERENMISHANDELING GEPLEEGD DOOR DE VROUWEN	38
3.6	DIERENMISHANDELING GEPLEEGD DOOR DE KINDEREN	39
3.7	HET ONTSTAAN VAN DE GEWELDSVORMEN	39
3.8	DIERENARTSBEZOEK EN MELDINGEN VAN DIERENMISHANDELING	40
3.9	ZORGEN OM HET HUISDIER	40
3.10	UITSTEL VLUCHT VANWEGE ZORGEN OM HET HUISDIER	40
3.10.1	Onderbrengen van het huisdier	41
3.11	OVERIGE BEVINDINGEN UIT DE INTERVIEWS	41
4	DISCUSSIE	43
4.1	CONCLUSIES	43
4.2	KANTTEKENINGEN BIJ DE ONDERZOEKSOPZET	45
4.3	AANBEVELINGEN	46
4.3.1	Opvang en hulpverlening voor huisdieren	46
4.3.2	Aanpassingen in de hulpverlening aan slachtoffers van huiselijk geweld	48
4.3.3	Deskundigheidsbevordering	49
4.3.4	Politieke, justitiële en maatschappelijke aandacht	50
	LITERATUUR	52
	BIJLAGE: CASUSBESCHRIJVINGEN	61

ABSTRACT

Research in Australia, Canada, Ireland and the United States shows that battered women report that their abusive partner has also abused their pets and having postponed their decision to flee to a shelter due to concerns about the pets. This study is designed to explore whether the link between domestic violence and animal cruelty also occurs in the Netherlands.

In this study, 162 female pet owners between the age of 20 and 59 years were interviewed using a translated and revised version of the Pet Treatment Survey. The respondents consisted of two groups; women recruited from battered women's shelter (N = 51) and women recruited from the general population (N = 111).

The results show that animal cruelty consists significantly higher ($p = .00$) among battered women compared to women from the general population. One third of the battered women (33%) report their (ex-)partner has threatened to hurt the pet, and half (55%) state that their (ex-)partner has hurt or killed their pets. Most offenders conduct multiple forms of animal abuse, often with more than six incidents spreading over a period longer than six months. The animals being abused are mainly dogs and cats. Most women describe their attachment to the abused animal as being very close; the animal is a source of comfort and friendship. A small proportion of the battered women (11%) also mentions their (ex-)partner used the dog as a weapon to hurt her. More than half of the battered women (69%) state that the first occurrence of violence started against her, a quarter (25%) mentions the animals. In case of animal cruelty the children have witnessed the abuse (60%) and the children of battered women are less participating in taking care of the pets. However, there appears to be no significant difference between the two groups in animal cruelty committed by the women themselves or by their children. Remarkably, battered women visit the veterinarian more frequently ($p = .02$). Among the cases of animal cruelty even the vast majority (88%) goes to the vet annually. Finally, a large proportion of the battered women (41%) has postponed their flight to a shelter.

In this study domestic violence occurs to be correlated with animal cruelty. These results point out to the need for domestic violence agencies to interface with animal welfare organizations with reference to expertise, prevention and care. The lack of opportunities to safely shelter the pets of domestic violence victims provokes dangerous situations in which women, children and pets are being forced to stay in an abusive and hazardous situation. Having pets shouldn't be an obstacle to seeking safety.

SAMENVATTING

Uit onderzoeken in Australië, Canada, Ierland en de Verenigde Staten blijkt dat vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld rapporteren dat de mishandelende (ex-)partner ook het huisdier heeft mishandeld en dat zij de beslissing te vluchten hebben uitgesteld vanwege bezorgdheid over het dier. Het huidige onderzoek dient om te verkennen of de veronderstelde verbanden tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling in Nederland eveneens van toepassing zijn.

Als meetinstrument is een vertaalde en bewerkte Nederlandstalige uitgave van de Pet Treatment Survey middels interview afgenomen bij 162 vrouwelijke huisdiereigenaren tussen de 20 en 59 jaar. De respondenten bestaan uit twee groepen; vrouwen die vanwege huiselijk geweld in een opvanglocatie verblijven ($N = 51$) en vrouwen uit de algemene populatie ($N = 111$).

Uit de resultaten blijkt er significant vaker ($p = .00$) sprake van (dreiging met) dierenmishandeling onder de vrouwen uit de opvang in vergelijking met de vrouwen uit de algemene populatie. Een derde van de mishandelde vrouwen (33%) rapporteert dat de (ex-)partner wel eens heeft bedreigd één van de huisdieren pijn te doen en ruim de helft (55%) verklaart dat de (ex-)partner het huisdier daadwerkelijk heeft pijn gedaan of gedood. Daarbij zijn veelal meerdere vormen van dierenmishandeling toegepast, vaak over een periode langer dan zes maanden met meer dan zes incidenten. De dieren in kwestie betreffen veelal honden en katten. De band met het bedreigde of mishandelde huisdier wordt grotendeels als heel hecht beschreven, waarbij het dier een bron van troost en vriendschap is. Daarnaast noemt een klein deel van de vrouwen uit de opvang (11%) dat de (ex-)partner de hond op haar heeft afgestuurd om haar te verwonden. Meer dan de helft van de mishandelde vrouwen (69%) verklaart dat het geweld in het gezin is begonnen tegen haar, een kwart (25%) benoemt dat het geweld is ontstaan tegen de dieren. Tussen de mishandelde vrouwen en de vrouwen die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt is er geen verschil in de mate waarin zij zelf dierenmishandeling plegen. Tevens is er geen verschil tussen beide groepen in de mate waarin de kinderen van de vrouwen dierenmishandeling plegen. Wel blijken kinderen, indien er sprake is van dierenmishandeling, in 60% van de gevallen getuige te zijn geweest van het geweld en helpen kinderen van de vrouwen uit de opvang minder vaak in de verzorging van de huisdieren. Opmerkelijk is dat vrouwen uit de opvang vaker ($p = .02$) de dierenarts bezoeken. Onder de gevallen van dierenmishandeling bezoekt zelfs het merendeel (88%) jaarlijks de dierenarts. Tot slot heeft een groot deel van de vrouwen (41%) vanwege zorgen om de huisdieren de vlucht naar de opvang uitgesteld.

Uit deze onderzoeksresultaten kan worden geconcludeerd dat er een relatie is tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling. De bevindingen benadrukken de noodzaak om samenwerking en verbinding in kennisuitwisseling, preventie en hulpverlening tussen organisaties die zich richten op de aanpak van huiselijk geweld en dierenwelzijnsorganisaties. Momenteel blijven vrouwen, kinderen en dieren langer in gevaarlijke gewelddadige situaties dan nodig vanwege het anderzijds gedwongen moeten achterlaten van geliefde huisdieren. Het hebben van huisdieren zou geen obstakel moeten vormen in de beslissing om te vluchten uit een gewelddadige relatie.

1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

In diverse buitenlandse onderzoeken die zijn uitgevoerd onder slachtoffers van huiselijk geweld zijn verbanden aangetoond tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling. Uit onderzoeken in Australië, Canada, Ierland en de Verenigde Staten blijkt dat vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld rapporteren dat de mishandelende partner ook het huisdier heeft mishandeld, dat de kinderen dieren mishandelen en dat zij de beslissing te vluchten hebben uitgesteld om bezorgdheid over het dier (Arkow, 1994; Ascione, Weber & Wood, 1997; Ascione, 1998; Ascione et al., 2007; Carlisle-Frank, Frank & Nielsen, 2004; Daniell, 2001; Faver & Strand, 2003; Fitzgerald, 2005; Flynn, 2000a; Gallagher, Allen & Jones, 2008; Loring & Bolden-Hines, 2004; McIntosh, 2001; Quinlisk, 1999; Tiplady, Walsh & Philips, 2012; Volant, Johnson, Gullone & Coleman, 2008).

1.1.1 *Maatschappelijke relevantie*

In Nederland is een soortgelijk onderzoek onder slachtoffers van huiselijk geweld nog niet uitgevoerd. Uit Nederlands onderzoek onder dierenartsen (Enders-Slegers & Janssen, 2009) blijkt wel dat bij een derde van de geconstateerde en/ of veronderstelde gevallen van dierenmishandeling er vermoedelijk tevens sprake is van huiselijk geweld. Om dit vermoeden nader te bestuderen zal onderzoek worden verricht onder vrouwen die wegens huiselijk geweld in opvangcentra in Nederland verblijven en tot voor kort huisdieren hebben gehad. Ter controle worden Nederlandse vrouwelijke huisdierbezitters uit de algemene populatie met hetzelfde meetinstrument bevraagd. Hierbij wordt gekeken of de veronderstelde relatie tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling in Nederland eveneens van toepassing is. Het vinden van een relatie tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling onder vrouwelijke huisdierbezitters zal betekenen dat er oplossingen gevonden moeten worden voor vrouwen die met een huisdier opvang zoeken. De kans dat vrouwen, kinderen en huisdieren langer in een geweldssituatie blijven vanwege gebrek aan opvang voor het huisdier dient te worden geminimaliseerd om erger te voorkomen.

1.2 HUISELIJK GEWELD

Huiselijk geweld is één van de meest omvattende geweldsvormen in de Nederlandse samenleving. Het komt voor in alle lagen van de bevolking; binnen alle culturen, opleidingsniveaus en leeftijden (Movisie, 2009c). Daar waar relaties en familieverbanden juist een plek van veiligheid en vertrouwen zouden moeten bieden, heerst in gezinsverband het grootste risico slachtoffer te worden van geweld (Lawick, Groen & Baars, 2003).

1.2.1 *Terminologie*

De begripsomschrijving die in dit onderzoek voor huiselijk geweld wordt gebruikt, is de landelijke definitie: "Huiselijk geweld is geweld dat door iemand uit de huiselijke kring van het slachtoffer gepleegd is" (Van Dijk, Flight, Oppenhuis & Duesmann, 1997, p.26).

Onder geweld wordt aantasting van de persoonlijke integriteit verstaan, waarbij het geweld onder andere fysiek, psychisch of seksueel van aard kan zijn.

De huiselijke kring beduidt: (ex-)partners, gezinsleden, familieleden en huisvrienden. Het 'huiselijke' van huiselijk geweld benadrukt de relatie tussen pleger en slachtoffer en niet zozeer de locatie waar het geweld plaatsvindt. Huiselijk geweld kan delicten betreffen die zowel binnenshuis als buitenshuis gepleegd zijn.

1.2.2 Aard van het geweld

Huiselijk geweld is een verzamelbegrip. Het kan worden gezien als een kapstok waaronder diverse vormen van problematiek vallen: (ex-)partnergeweld, kindermishandeling, oudermishandeling, ouderenmishandeling en eegerelateerd geweld.

(Ex-)partnergeweld

Het merendeel (ruim 60%) van huiselijk geweld betreft (ex-)partnergeweld (Movisie, 2011a). (Ex-)partnergeweld is "Evident huiselijk geweld dat is gepleegd door de partner of ex-partner van het slachtoffer" (Van der Veen & Bogaerts, 2010, p.20). (Ex-)partnergeweld kan zich voordoen binnen relaties bij heteroseksuelen, homoseksuelen, lesbiennes, biseksuelen en transgenders (Kers, 2002; Kers, Nijman & Ramaekers, 2004; Movisie, 2007; Renzetti, 1998).

Bij (ex-)partnergeweld kan onderscheid gemaakt worden tussen *common couple violence* en *intimate terrorism* (Van der Veen & Bogaerts, 2010). Van *common couple violence* wordt gesproken indien er sprake is van incidentele en lichtere vormen van huiselijk geweld tussen partners. Van *intimate terrorism* is sprake indien de ene partner (meestal de man) een dominante positie aanneemt van macht, controle, bedreiging, isolatie en geweld ten opzichte van de ander (meestal de vrouw). *Intimate terrorism* heeft vaak ernstiger letsel tot gevolg dan *common couple violence*.

Geweld in partnerrelaties kent meestal een geleidelijke opbouw, waarbij het begin van de relatie wordt gekenmerkt door controlerend gedrag, jaloezie, extreme aandacht en zeer snelle relatievorming (Movisie, 2009c). Er ontstaat grensoverschrijdend gedrag waarbij in een conflictsituatie geweld ontspringt. Het geweld wordt een patroon van machtsuitoefening met afwisseling tussen gewelddadig en relatief rustig gedrag. Schaamte speelt een grote rol, waarbij het slachtoffer zich schaamt voor hetgeen hem/haar is overkomen en de pleger zich schaamt voor de eigen daden. Juist deze schaamte maakt dat de spiraal van geweld versterkt wordt en in stand gehouden blijft (Lawick et al., 2003).

Kindermishandeling

Kindermishandeling is "elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel" (Wolzak, 2009).

Vormen van kindermishandeling zijn: lichamelijke, psychische of emotionele mishandeling, lichamelijke/psychische verwaarlozing, seksueel misbruik en getuige zijn van huiselijk geweld (Wolzak & Ten Berge, 2005).

De omvang van kindermishandeling is in een nationale preventiestudie in 2005 geschat op 107.200 gevallen per jaar, ofwel 30 gevallen van kindermishandeling op iedere 1000 kinderen (Van IJendoorn, Prinzie, Euser, Groeneveld, Brilleslijper-Kater, Van Noort-van der Linden et al., 2007). Uit onderzoek onder scholieren in Nederland geeft ruim een derde van de jongeren aan ooit een gebeurtenis te hebben ervaren die als kindermishandeling kan worden beschouwd en is één op de vijf jongeren in het afgelopen jaar slachtoffer geweest van kindermishandeling (Lamers-Winkelmann, Slot, Bijl & Vijlbrief, 2007). Naast direct slachtofferschap zijn jaarlijks tevens 100.000 kinderen in Nederland getuige van huiselijk geweld, waarvan 40.000 kinderen risico lopen op ernstige gedrags- en emotionele problemen ten gevolge van de blootstelling aan het geweld (Pels, Lunnemann & Steketee, 2011).

Oudermishandeling

Er kan evenzeer van huiselijk geweld gesproken worden indien een kind geweld pleegt jegens de ouders (Movisie, 2011a). Oudermishandeling wordt aangeduid als “Regelmatige, althans niet incidentele fysieke aanvallen, of bedreigingen met geweld zonder dodelijke afloop, van een inwonend kind tegenover één of beide (stief-, pleeg-) ouder(s)” (Wurfbain & Van Oosten, 1982, p.2).

Doordat de acceptatie van kinderen die geweld plegen tegen ouders nog geringer is dan de acceptatie van ouders die kinderen slaan, heerst er vaak extra schaamte bij ouders waardoor ze het geweld zoveel mogelijk pogen te verbergen (Lawick et al., 2003).

Ouderenmishandeling

Onder ouderenmishandeling wordt verstaan: “Al het handelen of nalaten van handelen van al degenen die in een persoonlijke en/of professionele relatie met de oudere (ouder dan 65 jaar) staan, waardoor de oudere persoon (herhaaldelijk) lichamelijke en/of psychische en/of materiële schade lijdt dan wel vermoedelijk zal lijden en waarbij van de kant van de oudere sprake is van een vorm van gedeeltelijke of volledige afhankelijkheid” (Comijs, Pot & Smit, 1996, pag. 18).

Er kunnen zes verschijningsvormen van ouderenmishandeling gedifferentieerd worden, namelijk: lichamelijke mishandeling, psychische mishandeling, verwaarlozing, financiële uitbuiting, seksueel misbruik en de schending van rechten (Movisie, 2009a). Vaak betreft het opzettelijke mishandeling, waarbij de pleger handelt uit financieel gewin, desinteresse of wraak. Er kan echter ook sprake zijn van ontspoorde zorg waarbij de mishandeling niet opzettelijk maar als gevolg van overbelasting van de mantelzorg ontstaat.

Naar schatting is minstens één op de twintig ouderen slachtoffer van ouderenmishandeling, waarbij de leeftijd van een slachtoffer meestal tussen de 80 en 85 jaar ligt (Movisie, 2009a; Movisie, 2009b).

Eergerelateerd geweld

De landelijke werkdefinitie van eergerelateerd geweld is: “Eergerelateerd geweld is elke vorm van geestelijk of lichamelijk geweld gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in reactie op een (dreiging van) schending van de eer van een man of vrouw en daarmee van zijn of haar familie waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken” (Ferwerda & van Leiden, 2005, p.25).

Eergerelateerd geweld onderscheidt zich van andere vormen van huiselijk geweld in de aanleiding tot

het geweld (welke voortkomt uit opvattingen vanuit de cultuur en gemeenschap en niet zozeer vanuit een persoonlijke geschiedenis tussen slachtoffer en pleger), het motief voor het geweld (welke in het beschermen of zuiveren van de familie-eer ligt), het gemeenschappelijke karakter (het geweld vindt plaats met instemming van de familie), de incidentele geweldsexplosie (er is sprake van een plotselinge en eenmalige geweldsexplosie) en de openbaarheid (het geweld speelt zich af in de openbaarheid en dient bekend te worden bij de gemeenschap) (Movisie, 2011b; Şimşek, 2006).

Volgens schatting zijn er wereldwijd jaarlijks 5000 slachtoffers van eermoorden, waarbij vooral jongeren en dan met name meisjes risico lopen (Movisie, 2011b).

1.2.3 Omvang

Huiselijk geweld is één van de omvangrijkste geweldsvormen in de Nederlandse samenleving. Ruim 40% van de Nederlandse bevolking is ooit slachtoffer geweest van ernstig huiselijk geweld dat langer dan vijf jaar geleden heeft plaatsgevonden of van ooit meegemaakte vervelende incidenten en voorvallen in de huiselijke kring (Movisie, 2011a; Van Dijk et al., 1997; Van der Veen & Bogaerts, 2010).

Ruim 9% van de Nederlandse bevolking is in de laatste vijf jaar slachtoffer geweest van evident (herhaald en ernstig) huiselijk geweld (Van der Veen & Bogaerts, 2010). Hierbij gaat het voor het merendeel (40%) om twee tot vier incidenten, bij 28% om vijf tot negen incidenten en bij 12% om tien of meer incidenten.

Geschat wordt dat er jaarlijks ongeveer 200.000 mensen slachtoffer worden van evident huiselijk geweld. Hierbij zijn lichtere incidenten van huiselijk geweld nog buiten beschouwing gelaten.

Daarnaast zijn er volgens schatting jaarlijks tussen de 100.000 en 110.000 plegers van huiselijk geweld (Van der Veen & Bogaerts, 2010).

1.2.4 Gevolgen

Huiselijk geweld kan diverse implicaties hebben, zowel op het gebied van het menselijk lijden als kosten die uit de situatie voortvloeien.

Menselijk lijden

Huiselijk geweld kan somatische klachten veroorzaken: 40% van de slachtoffers van huiselijk geweld rapporteert een tijdelijk lichamelijk letsel en 15% een blijvend lichamelijk letsel (Van der Veen & Bogaerts, 2010).

Daarnaast kunnen psychosomatische klachten optreden als: hoofdpijn, buikpijn, misselijkheid, zichtproblemen, hyperventilatie, eetproblemen, verslavingen en slaapproblemen waaronder nachtmerries en slapeloosheid (Van Dijk et al., 1997; Movisie, 2009c; Movisie, 2011a).

Tevens kan de nasleep van huiselijk geweld een scala aan naar binnen gerichte (internaliserende) of naar buiten gerichte (externaliserende) psychische problemen met zich meebrengen.

Mogelijke internaliserende klachten ten gevolge van huiselijk geweld zijn: angsten of terugkeer van overwonnen angsten, concentratieverlies, neerslachtigheid, verdriet, depressie, gevoelens van schaamte en

schuld, minderwaardigheidsgevoelens, terugtrekken, vermijdend gedrag, stilvallen, extreme verlegenheid, vermijden van mensen en plekken waar geweld ervaren is, verlies van vaardigheden die net eigengemaakt zijn, psychiatrische problemen, dissociatieve klachten (geheugenverlies, derealisatie, er niet meer aan willen denken, depersonalisatie en gefragmenteerd geheugen), onveiligheidsgevoelens, en suïcidepogingen (Van Dijk et al., 1997; Lawick et al., 2003; Movisie, 2009c; Movisie, 2011a; Van der Veen & Bogaerts, 2010).

Mogelijke externaliserende problemen zijn: baldadigheid, boosheid, woedeaanvallen, herbeleving (repetierend praten over wat er gebeurd is, herhalen wat er gezien is, flashbacks), chronische spanningsklachten, posttraumatisch stress syndroom, (herbeleving geweldservaringen; extreme wanhoop, angst, droefheid, machteloze woede, stemmingswisselingen, overactiviteit, hyperaltheid en herhalingsgedrag), autonome staat van opwinding (slapeloosheid, concentratiestoornissen, impulsiviteit en onbeheersbare driftbuien), zorgelijk nerveus gedrag, relatieproblemen, problemen met intimiteit en seksualiteit, vertrouwensproblemen en problemen met sociale contacten (Van Dijk et al., 1997; Lawick et al., 2003; Movisie, 2009c; Movisie, 2011a; Van der Veen & Bogaerts, 2010).

Tot slot kan het geweld diverse praktische gevolgen met zich meebrengen, te denken aan: verhuizing, financiële gevolgen, werkverzuim of het verlies van een baan (Van Dijk et al., 1997; Van der Veen & Bogaerts, 2010).

Gevolgen van de blootstelling aan huiselijk geweld

Niet alleen direct slachtofferschap van huiselijk geweld heeft gevolgen, maar ook de blootstelling aan huiselijk geweld (zien, horen) kan gevolgen meedragen. De effecten van het getuige zijn van geweld zijn vaak even traumatiserend als het ondergaan ervan. Kinderen die opgroeien in een gezinsgeschiedenis van geweld groeien op met een fundamentele verwarring over de betekenis van liefde, geweld en intimiteit en lopen een vergroot risico om later zelf slachtoffer of pleger te worden. Zo blijkt 35% van mannen die slaan thuis te hebben gezien hoe diens moeder geslagen werd (Lawick et al., 2003).

Kosten

De kosten die huiselijk geweld met zich meebrengt kunnen grofweg opgesplitst worden in drie posten: kosten voor het gebruik van diensten zoals politie, justitie, gezondheidszorg en opvang, kosten voor productieverlies bij werkgevers als gevolg van verzuim vanwege huiselijk geweld en kosten van het menselijk lijden. De werkelijke kosten voor de Nederlandse samenleving als gevolg van huiselijk geweld zijn lastig te bepalen. Geschat wordt dat het gebruik van diensten als gevolg van huiselijk geweld Nederland in 2011 zo'n 280 miljoen euro heeft gekost en de kosten voor werkgevers door verzuim ten gevolge van huiselijk geweld is in 2010 geschat op 74 tot 192 miljoen euro (Movisie, 2009c; Movisie, 2011a). Dit impliceert dat huiselijk geweld de Nederlandse samenleving jaarlijks tussen de 354 en 472 miljoen euro kost, waarin de kosten voor het menselijk lijden nog niet zijn mee genomen.

1.2.5 Wet- en regelgeving

Er is diverse Nederlandse wet- en regelgeving waarvan gebruik kan worden gemaakt bij ingrijpen, aanhouding en vervolging door politie en OM bij gevallen van huiselijk geweld. Het begrip 'huiselijk geweld' staat niet apart als strafbaar feit gesteld, maar kan bestaan uit een of meer van de delicten die in het

Wetboek van Strafrecht staan omschreven. De artikelen in het Wetboek van Strafrecht die van toepassing kunnen zijn bij huiselijk geweld zijn: huisvredebreuk (Art. 138), verkrachting (Art. 242), gemeenschap met een minderjarige (Art. 244/245), aanranding (Art. 246), ontucht (Art. 247 en 249), brengen tot ontucht/prostitutie (Art. 250/250a), verlating van hulpbehoevenden (Art. 255), iemand tot wiens onderhoud je verplicht bent in hulpeloze toestand brengen of laten, met zwaar lichamelijk letsel tot gevolg (Art. 257), wederrechtelijke vrijheidsberoving (Art. 282), dwang (Art. 284), bedreiging (Art. 285), belaging (Art. 285b), moord en doodslag (Art. 287-291), mishandeling en zware mishandeling (Art. 300-303) en beschadiging van goederen (Art. 350) (Movisie, 2009d; TransAct, 2005).

Daarnaast is op 1 januari 2009 de Wet tijdelijk huisverbod van kracht gegaan. Het huisverbod kan worden opgelegd bij huiselijk geweld of een ernstig vermoeden daarvan. Het huisverbod stelt dat een pleger van huiselijk geweld in beginsel tien dagen zijn of haar woning niet meer in mag en in die periode ook geen contact mag opnemen met partner of kinderen. Deze maatregel biedt de mogelijkheid om bij een noodsituatie te voorzien in een afkoelingsperiode waarbinnen de nodige hulpverlening op gang kan worden gebracht en escalatie kan worden voorkomen.

Tot slot wordt er gewerkt aan de invoering van een verplichte meldcode, het Wetsvoorstel Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Dit betreft een wettelijke verplichting tot het hebben van een meldcode voor organisaties en zelfstandige beroepsbeoefenaren in de sectoren (gezondheids)zorg, onderwijs, kinderopvang, maatschappelijke ondersteuning, jeugdzorg en justitie. Aan de voorgenomen wet wordt een basismodel meldcode toegevoegd als handreiking voor het opstellen van een code voor de eigen organisatie of praktijk. De stappen in het basismodel meldcode zijn: in kaart brengen van signalen (stap 1), overleggen met een collega en eventueel raadplegen van het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling of het Steunpunt Huiselijk Geweld (stap 2), gesprek met de cliënt (stap 3), wegen van het geweld of de kindermishandeling (stap 4) en beslissen: hulp organiseren of melden (stap 5). De beoogde verplichte meldcode heeft tot doel beroepskrachten te ondersteunen in de omgang met signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling, zodat er vaker, sneller en adequater wordt ingegrepen bij vermoedens. De verplichte Wet Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling gaat naar verwachting in 2013 van kracht.

1.3 DIERENMISHANDELING

Mensen kunnen niet alleen elkaar maar ook dieren geweld aan doen. Indien er sprake is van geweld van een mens tegen een dier kan gesproken worden van dierenmishandeling.

1.3.1 Terminologie

Er is nog geen universele definitie ten aanzien van dierenmishandeling, waardoor de term 'dierenmishandeling' vaak wordt gebruikt zonder een concrete verduidelijking (Arluke, 2006; Munro, 2001a). De definitie van dierenmishandeling varieert dan ook door tijd, plaats, land, cultuur en overtuiging (Becker & French, 2004). Wanneer gekeken wordt naar de betekenis van het woord 'dierenmishandeling' geeft het Nederlands woordenboek de volgende omschrijving: "het kwaadwillig toebrengen van pijn of letsel aan een dier, verwaarlozing van een dier enz." (Van Dale, 2011). Het Landelijk Informatie Centrum Gezelschapsdieren [LICG] geeft als definitie van dierenmishandeling: "Alle niet-noodzakelijke handelingen en alle verwijtbare nalatigheden van mensen, waardoor dieren pijn, letsel of ernstige welzijnsproblemen

oplopen” (LICG, 2011). De wetsartikelen 36 en 37 van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (LID, 2011) stellen: “Het is verboden om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van een dier te benadelen” (Art. 36) en “Het is de houder van een dier verboden de nodige verzorging te onthouden” (Art. 37).

1.3.2 Aard van het geweld

Dierenmishandeling kan worden gekenmerkt aan de hand van de uitingsvorm van het geweld, diersoorten die een verhoogd risico lopen en de karakteristieken van het plegerschap.

Geweldsvorm

Dierenmishandeling kan variëren in frequentie en ernst (Baldry, 2004) waarbij plegers vaak meer dan één vorm van mishandeling toepassen (Tallichet, 2005).

De meest voorkomende vormen van dierenmishandeling zijn: het neerschieten, slaan, schoppen, neersteken van dieren of het gooien met dieren (Arluke & Luke, 1997; DeGrue & DiLillo, 2009; Flynn, 2000b; Miller & Knutson, 1997; Tallichet, 2005).

Overige vormen van dierenmishandeling zijn: vergiftigen, verdrinken, wurgen, verbranden, exploderen, onthoofden, nekbreken, objecten tegen het dier gooien, verminking, bestialiteit (seksueel misbruik), hoarding (verzamelzucht), verwaarlozing (het ontnemen van voedsel, water, onderdak, aandacht of verzorging), inzetten van het dier als wapen tegen een mens, georganiseerde mishandeling (hondengevechten, hanengevechten), rituele mishandeling en achterlating (Beirne, 1997; Herzog, 2007; Lockwood, 2006; Miller & Knutson, 1997; Tallichet, 2005; Volant, 2009).

Diersoort

Er kan onderscheid gemaakt worden in diersoorten die een verhoogd risico lopen slachtoffer te worden van mishandeling. Zo blijken in grote mate honden en katten slachtoffer te worden (Arluke & Luke, 1997; Flynn, 1999; Flynn, 2000b; Flynn, 2001; DeGrue, 2009).

Dat vooral honden en katten slachtoffer worden van dierenmishandeling kan voortkomen uit het kleine formaat van de dieren, wat ze tot een makkelijk en veilig doelwit maakt (Arluke & Luke, 1997). Tevens blijken diereneigenaren een hechtere band te hebben met honden en katten dan met andere diersoorten (Vizek, Stetic & Bratko, 1999). Met name deze band maakt de dieren kwetsbaarder voor geweld (DeGru & DiLillo, 2009; Flynn, 2000b; Lasley, 2009; Ramsey, Randour, Blaney & Gupta, 2010).

Naast honden en katten lopen voornamelijk kleine dieren zoals knaagdieren, vogels en reptielen (Flynn, 1999; Flynn 2000; Flynn, 2001) en buitendieren zoals paarden, boerderijdieren en in het wild levende dieren risico op slachtofferschap (Arluke & Luke, 1997).

Plegerschap

Over het algemeen plegen mannen vaker dierenmishandeling dan vrouwen (Arkow & Coppola, 2007; Arluke & Luke, 1997; Ascione, 2001; Ascione & Lockwood, 2001; Baldry, 2003; Baldry, 2004; Beirne, 1997; Dadds, Whiting & Hawes, 2006; DeGrue & DiLillo, 2009; Flynn, 1999; Flynn, 2000b; Flynn, 2001; Henry, 2004; Herzog, 2007; Thompson & Gullone, 2003). Slechts met betrekking tot het fenomeen 'hoarding', ofwel het verzamelen van dieren, zijn vrouwen vaker pleger, bij de overige vormen van dierenmishandeling is de pleger meestal een man (Herzog, 2007).

Dat dierenmishandeling vaker voorkomt onder mannen kan samenhangen met een aantal redenen. Hoewel mannen en vrouwen gelijk zijn in het verlangen om samen te leven met dieren (Herzog, 2007), kan de impact van contact met dieren verschillen tussen mannen vrouwen (Katcher & Beck, 2010). Vrouwen vertonen positievere gedragingen en attitudes dan mannen ten opzichte van dieren (Herzog, 2007). Vrouwen tonen meer gevoeligheid en inlevingsvermogen naar dieren (Mathews & Herzog, 1997), scoren hoger op intimiteit en het onderhouden van een relatie met een dier en ervaren meer verdriet wanneer een huisdier komt te overlijden (Wrobel & Dye, 2003). Bovendien ondersteunen vrouwen dierenrechten meer (Herzog, 2007; Nibert, 1994) en zijn ze eerder geneigd dierenmishandeling te melden dan mannen (Taylor & Signal, 2006). Genoemde factoren zouden te maken kunnen hebben met het feit dat vrouwen hogere niveaus van empathie vertonen, wat een humane en verzorgende houding stimuleert en agressie onderdrukt (Thompson & Gullone, 2006).

Naast geslacht is leeftijd eveneens van invloed op het plegen van dierenmishandeling. Dierenmishandeling komt vaker voor bij jongere kinderen, maar wordt dan veelal gepleegd uit onderzoek en nieuwsgierigheid (Ascione, 2001; Currie, 2006). Hechting met dieren neemt toe naarmate men ouder wordt (Vizek et al., 1999). Dierenmishandeling op latere leeftijd lijkt dan ook meer van pathologische aard (Currie, 2006). Waar jongere plegers van dierenmishandeling vaker handelen in samenzijn met anderen, handelen volwassenen vaker alleen (Arluke & Luke, 1997). Wanneer gekeken wordt naar dierenmishandeling op latere leeftijd maken vooral adolescenten katten tot slachtoffer en richten volwassenen zich tegen honden (Arluke & Luke, 1997).

De redenen waarom iemand kan besluiten tot het plegen van dierenmishandeling zijn uiteenlopend. Dierenmishandeling kan gepleegd worden uit nieuwsgierigheid, spanning, plagerij of om serieus een dier te pijnigen (Ascione et al., 2010; Arluke, 2002; Baldry, 2004; Dadds, Turner & McAloon, 2002). Dierenmishandeling kan plaatsvinden om anderen te intimideren, beangstigen, isoleren, controleren, manipuleren, straffen of agressie te uiten (Ascione, 2001; Dadds et al., 2002; Flynn, 2000b; Gullone, Johnson & Volant, 2002; Ramsey et al., 2010). Tevens vindt (het dreigen met) dierenmishandeling plaats om kinderen die slachtoffer zijn van (seksueel) misbruik stil te houden (McIntosh, 2004; Signal & Taylor, 2007).

Kinderen kunnen dierenmishandeling plegen om status te verwerven onder leeftijdgenoten, uit verveling of depressie, voor seksuele bevrediging, posttraumatisch spel, imitatie van een mishandelaar, om geweld te oefenen, om de eigen zelfmoord te oefenen, om het dier te doden voordat de mishandelaar het doet of om zich te identificeren met de mishandelaar (Hackett & Uprichard, 2007).

Dierenmishandeling kan een vroege indicator zijn dat een individu een patroon ontwikkelt van machtsuitoefening door anderen pijn aan te doen. Er zijn verbanden gevonden tussen geweldpleging tegen dieren in de kindertijd en agressie en gewelddadig gedrag tegen mensen tijdens de adolescentie en in de volwassenheid (Currie, 2006; Flynn, 1999; Gullone, 2005; McIntosh, 2004; Merz-Perez, Heide & Silverman, 2001; Signal & Taylor, 2007; Tallichet, Hensley & Singer, 2005; Vaughn et al., 2011; Wax & Haddox, 1974; Wilcox, Foss & Donathy, 2005).

Dierenmishandeling komt daarnaast vaak voor onder plegers van delinquent gedrag, zoals gewelddadige misdaden, eigendomsgerelateerde overtredingen, drugsgerelateerde criminele activiteiten en verstoring van de openbare orde (Arkow, 2008; Ascione & Lockwood, 2001; Ascione, McCabe, Philips & Tedeschi, 2010; Barnes, Boat, Putnam, Dates & Mahlman, 2006; Commissie van Wijzen, 2008; Gullone, 2005; Henry, 2004; Merz-Perez et al., 2001; Hensley, Tallichet & Singer, 2006; Lockwood, 2006; Randour, 2004; Tallichet, 2005).

Het getuige zijn of plegen van dierenmishandeling is eveneens gerelateerd aan gevoelloosheid, de onderontwikkeling van empathie, gebrek aan emotie en sadisme (Ascione & Lockwood, 2001; Daly & Morton, 2008; Flynn, 1999; Gullone, 2005; Gupta, 2008; Henry, 2004; Vaughn et al., 2011).

Tot slot is het plegen van dierenmishandeling, volgens de Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders [DSM-IV], een diagnostisch criterium voor een gedragsstoornis (APA, 1994). Dierenmishandeling kan een vroege indicator zijn van de ontwikkeling van psychopathologie en is middels diverse onderzoeken gerelateerd aan verschillende psychische stoornissen, waaronder de antisociale persoonlijkheidsstoornis, obsessief-compulsieve persoonlijkheidsstoornis, theatrale persoonlijkheidsstoornis, alcoholverslaving, drugsverslaving en gokverslaving (Ascione et al., 2010; Baldry, 2003; Baldry, 2004; Flynn, 2000b; Gleyzer, Felthous & Holzer, 2002; Gupta, 2008; Herzog, 2007; Hounslow, Johnson, Kathan & Pound, 2010; Randour, 2004; Randour & Davidson, 2008; Raupp, 2002; Vaughn et al., 2009; Vaughn et al., 2011).

1.3.3 Omvang

Bij de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming [LID] zijn in 2010 in Nederland 7.742 meldingen en klachten van dierenmishandeling binnengekomen. Het ging hierbij voor 61% om meldingen die betrekking hadden op gezelschapsdieren. Van alle meldingen en klachten is 46% gedeeltelijk of volledig gegrond verklaard. Er volgden 183 processen-verbaal, 382 dieren zijn vrijwillig afgestaan aan de Dierenbescherming en 901 dieren zijn in beslag genomen (LID, 2011).

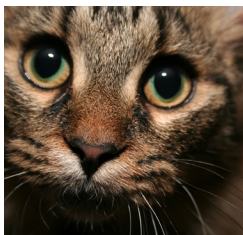
Deze cijfers zullen vermoedelijk een “topje van de ijsberg” zijn. Het is aannemelijk dat de exacte omvangcijfers van dierenmishandeling vele malen hoger liggen dan het aantal meldingen doet vermoeden. Niet alle gevallen van dierenmishandeling zullen worden opgemerkt, bovendien worden opgemerkte gevallen van dierenmishandeling niet altijd gemeld. Dit wordt bevestigd in het onderzoek van Enders-Slegers en Janssen (2009) onder dierenartsen; meer dan de helft van de ondervraagde dierenartsen nemen één of meerdere keren per jaar dierenmishandeling waar in de praktijk, echter slechts 11% acht het noodzakelijk om alle gevallen van dierenmishandeling te melden en slechts 18% vindt dat alleen ernstige gevallen van dierenmishandeling gemeld dienen te worden.

1.3.4 Gevolgen

Dierenmishandeling kan gevolgen hebben ten aanzien van dierlijk lijden, menselijk lijden en financiële gevolgen.

Dierlijk lijden

Dierenmishandeling kan divers lichamelijk letsel bij een dier veroorzaken: van tijdelijk of blijvend letsel, tot

de dood van een dier als gevolg. Voorbeelden van letsel als gevolg van dierenmishandeling zijn: blauwe plekken, fracturen, verwondingen, brandwonden, oogverwondingen, buikverwondingen, verwondingen aan de interne borstslagader, steek- en snijwonden, meerdere prikwonden, uitgetrokken nagels, verwondingen door het trekken aan bijvoorbeeld staart of poten, verwondingen door seksueel misbruik, letsel als gevolg van vergiftiging of onderdompeling en letsel door ondervoeding (Munro & Thursfield, 2001a; Munro & Thursfield, 2001b; Munro & Munro, 2009).

Daarnaast kan dierenmishandeling ook gevolgen hebben voor het gedrag van het dier. Het dier kan zich angstig gedragen naar de eigenaar, angstig zijn voor mensen in het algemeen, erg verlegen zijn in de buurt van mensen, een afgestompte houding hebben, erg ingetogen of overdreven agressief gedrag vertonen, een depressieve indruk maken, psychische schade hebben en een gedragsverandering vertonen (Munro & Thursfield, 2001a; Munro & Thursfield, 2001b; Munro & Munro, 2009).

Menselijk lijden als gevolg van dierenmishandeling

Naast het dierlijk lijden kunnen ook gevolgen optreden bij de huisdiereigenaar. Het plotselinge verlies of overlijden van een geliefd huisdier kan, door de intieme band tussen huisdieren en mensen, schadelijke gevolgen hebben voor het welzijn van de mens en traumatisch lijden veroorzaken (Beck & Katcher, 2003; Enders-Slegers, 2000; Ramsey et al., 2010). Er kunnen verschillende rouwsymptomen optreden, zoals: huilen, shock, depressieve gevoelens, een verdoofd gevoel, diep verdriet, een gevoel van eenzaamheid, leegte, pijn, boosheid, spijt, schuld en hulpeloosheid (Melson & Fine, 2010; Wrobel & Dye, 2003). Rouwgevoelens om een huisdier kunnen tussen zes maanden tot een jaar aanhouden, waarbij men gemiddeld 10 maanden rouw ervaart (Wrobel & Dye, 2003). Hoe hechter de band met een huisdier en de plotsheid van overlijden, des te meer symptomen en intensiteit van rouw men ervaart (Melson & Fine, 2010; Wrobel & Dye, 2003).

Wanneer een kind (dreiging van) verlies van een huisdier ervaart kan dit zo aangrijpend zijn dat het hierdoor afstand doet van enige investering in contact met dieren om zichzelf te beschermen tegen het nogmaals ervaren van zulke pijn (Boat, 2010).

Kosten als gevolg van dierenmishandeling

De kosten voor de Nederlandse samenleving als gevolg van dierenmishandeling kunnen gedifferentieerd worden in kosten voor het gebruik van diensten zoals politie, dierenbescherming, dierenartsen, asiel- en opvang en kosten van het dierlijk en menselijk lijden. In Nederland zijn ongeveer 150 opvangcentra en meer dan 90 dierenambulances actief (RDA, 2006). De kosten voor de opvang van dieren in Nederland bedroeg in 2004 ca. 15 miljoen euro, daarnaast wordt jaarlijks in Nederland gemiddeld 245 miljoen euro aan kosten bij dierenartsen besteed (RDA, 2006). Welk percentage van deze kosten zijn gemaakt vanwege dierenmishandeling is niet bekend.

1.3.5 Wet- en regelgeving

De processen-verbaal ten aanzien van meldingen of klachten van dierenmishandeling worden voornamelijk opgemaakt voor artikel 36 en 37 van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (LID, 2011). Deze wetsartikelen stellen dat het verboden is om zonder redelijk doel of met overschrijding van wat bij zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken, de gezondheid of het welzijn van een dier te

benadelen of om een dier de nodige verzorging te onthouden.

Naast bovengenoemde wetgeving is sinds maart 2011 de 'Meldcode dierenmishandeling voor dierenartsen' van kracht. Deze meldcode bestaat uit vijf stappen: het in kaart brengen van signalen (stap 1), collegiale consultatie en zo nodig raadplegen van bestaande meldpunten dierenmishandeling en/ of verwaarlozing (stap 2), een gesprek met de diereigenaar (stap 3), het wegen van het letsel of de verdenking op dierenmishandeling (stap 4) en beslissen: hulp organiseren of melden (stap 5). De meldcode heeft als doel dierenartsen te ondersteunen in het signaleren van dierenmishandeling en het eerder ondernemen van actie bij vermoedens van dierenmishandeling (KNMvD, 2011).

1.4 DE ROL VAN HUISDIEREN

Dieren kunnen verschillende rollen vervullen in een mensenleven. Men kan een dier beschouwen als gezelschapsdier, maar eveneens als object, product, werktuig of statussymbool (Hirschman, 1994). Men kan een band vormen met dieren, maar tegelijkertijd zijn ze een van de belangrijkste voedselbronnen van de mens (Gilhus, 2006; Serpell, 2009).

In Nederland is het veelvoorkomend dat dieren een rol vervullen als huisdier; een gedomesticeerd dier dat in of om het huis woont en leeft en door de mens wordt gevoed en verzorgd. In ruim de helft van de Nederlandse huishoudens worden huisdieren gehouden (Centraal Bureau voor Statistiek, 2001; Enders-Slegers, 2009; Raad Voor Dierenaangelegenheden, 2006; TNS-NIPO, 2005; TNS-NIPO, 2008). Naar schatting telt ons land in totaal 30 miljoen huisdieren, waarvan 3,2 miljoen katten en 1,8 miljoen honden (Centraal Bureau voor Statistiek, 2001; Leenstra et al., 2011; Raad Voor Dierenaangelegenheden, 2006). Met name grote gezinnen met kinderen hebben huisdieren, waarbij katten (49%) en honden (36%) het meest worden gehouden (TNS-NIPO, 2008). Jaarlijks besteden Nederlandse huisdierbezitters ongeveer 1,1 miljard euro aan de huisdieren (Centraal Bureau voor Statistiek, 2001). Hierbij wordt per maand gemiddeld € 24,60 aan voedsel en andere benodigdheden besteed en jaarlijks € 62,20 aan dierenartskosten (TNS-NIPO, 2008).

1.4.1 *De relatie tussen mens en dier*

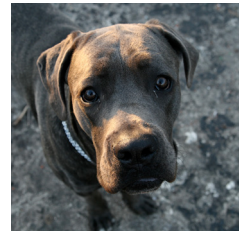
Dieren kunnen een belangrijke rol spelen in het leven van mensen (Beck & Katcher, 2003; McIntosh, 2004; Signal & Taylor, 2007). De meerderheid van de huisdierbezitters beschouwt het huisdier als een metgezel of familielid (Arkow, 2008; Arkow & Coppola, 2007; Fine & Beck, 2010; Enders-Slegers, 2000; Flynn, 2000b; Flynn, 2001; Gilbreath, 2008; Hounslow, 2010; Stecker, 2004). In sommige gevallen wordt een huisdier zelfs als een kind beschouwd (Flynn, 2000b; Hounslow et al., 2010).

1.4.2 *Positieve effecten van huisdierbezit op het menselijk welzijn*

De relatie tussen mens en dier kan een positieve invloed hebben op het mentale en fysieke welzijn van de mens (McIntosh, 2004; Ottema, 2008). Hoe hechter deze relatie met een dier is, hoe positiever de effecten van het hebben van een dier zullen zijn (Hart, 2010; Randour & Davidson, 2008).

Er is een verband tussen het hebben van een dier en cardiovasculaire gezondheid (Friedmann, Son & Tsai,

2010; Janssen & Bakker, 2007; Katcher & Beck, 2010). Huisdiereneigenaren hebben een lagere bloeddruk en een lager cholesterolgehalte (Arkow, 2008; Baun & Johnson, 2010; Beck & Katcher, 2003; Friedmann et al., 2010; Hart, 2010; Hounslow et al., 2010). Mede door het aanraken, aaien en vasthouden van dieren verlaagt de hartslag (Fine & Beck, 2010). Daarenboven kan de aanschaf van een dier ziekteverzuim, huisartsbezoek en kleine gezondheidsproblemen, zoals hoofdpijn en hooikoorts, reduceren (Friedmann et al., 2010; RAD, 2006; Serpell, 1990). Tot slot is dierbezit, met name het hebben van een hond, een stimulus voor lichaamsbeweging (Baun, Johnson, 2010; Fine & Beck, 2010; Friedmann et al., 2010; Hart, 2010; Melson & Fine, 2010).

Naast het lichamelijk welzijn kan het hebben van een huisdier ook een positieve invloed uitoefenen op het psychisch welbevinden (Serpell, 1990). Dieren kunnen een bron zijn van affectie, acceptatie, onvoorwaardelijke liefde en gezelschap (Arkow, 2008; Dadds et al., 2002; Hart, 2010; Hounslow et al., 2010; Love & Overall, 2001; Melson & Fine, 2010; Wrobel & Dye, 2003). Dieren bieden de gelegenheid om voor ze te zorgen en om verzorgende taken aan te leren (Arkow, 2008; Beck & Katcher, 2003; Boat, 2010; Enders-Slegers, 2000; Hounslow et al., 2010; Melson & Fine, 2010). Het zorg dragen voor dieren ontwikkelt daarbij empathie en verantwoordelijkheidsgevoel en stimuleert prosociaal gedrag (Arkow, 2008; Boat, 2010; Dadds et al., 2002; Enders-Slegers, 2000; Hart, 2010; Janssen & Bakker, 2007; Melson & Fine, 2010; Randour & Davidson, 2008; Vizek et al., 1999). Het hebben van een huisdier is dan ook positief gecorreleerd met eigenwaarde en het gevoel belangrijk te zijn (Arkow, 2008; Beck & Katcher, 2003; Randour & Davidson, 2008; Vizek et al., 1999). Daarnaast heeft de aanwezigheid van dieren een kalmerend effect op mensen; dieren verminderen spanning, stress, angst, eenzaamheid en depressie (Arkow, 2008; Janssen & Bakker, 2007; Fine & Beck, 2010; Friedmann et al., 2010; Hart, 2010; Hounslow et al., 2010; Melson & Fine, 2010; RAD, 2006). Ze faciliteren een gevoel van veiligheid en bescherming (Arkow, 2008; Hounslow et al., 2010; Melson & Fine, 2010; Vizek et al., 1999; Wrobel & Dye, 2003). Bovendien worden huisdieren beschouwd als een bron van steun en emotieregulatie en kunnen ze een belangrijke plaats innemen, met name tijdens stressvolle en moeilijke veranderingen in het leven zoals een scheiding, misbruikrelatie of een overlijden (Arkow, 2008; Enders-Slegers, 2000; Erzinger, 2004; Fine & Beck, 2010; Flynn, 2000a; Gilbreath, 2008; Hart, 2010; Hounslow et al., 2010; Katcher & Beck, 2010; Melson & Fine, 2010; Randour & Davidson, 2008; Wrobel & Dye, 2003).

1.5 HUISELIJK GEWELD IN RELATIE TOT DIERENMISHANDELING

De hechte band tussen mens en dier maakt dat huisdieren een mogelijk doelwit vormen voor plegers van huiselijk geweld en zodoende ook als slachtoffers van huiselijk geweld kunnen worden aangemerkt (DeGruy, 2009; Flynn, 2000a; Lasley, 2009; Ramsey et al., 2010).

Een pleger van huiselijk geweld kan een huisdier mishandelen, als wapen inzetten of een huisdier als chantagemiddel gebruiken om een slachtoffer te manipuleren, controleren, vernederen, bedreigen, angst toe te brengen of te dwingen in de relatie te blijven (Gilbreath, 2008; Lasley, 2009; Ramsey et al., 2010).

1.5.1 Mishandeling van het huisdier bij huiselijk geweld

Uit buitenlands onderzoek onder vrouwelijke slachtoffers rapporteren tussen de 24% en 79% dat de mishandelende partner eveneens geweld heeft uitgeoefend tegen het huisdier (zie Tabel 1).

Tabel 1 Percentages vrouwen die zowel partnergeweld als dierenmishandeling rapporteren

Auteurs (jaar)	Participanten (N)	Land	Huisdier mishandeld
Arkow (1994)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in opvangcentra (N=122)	Verenigde Staten	24%
Ascione (1998)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in een opvangcentrum in de staat Utah (N=38)	Verenigde Staten	57%
Quinlisk (1999)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in opvangcentra (N=72)	Verenigde Staten	79%
Flynn (2000)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in een opvangcentrum in de staat South Carolina (N=107)	Verenigde Staten	25.6%
Daniell (2001)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in 21 opvangcentra in de provincie Otario (N=130)	Canada	44%
McIntosh (2001)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in twee opvangcentra in de stad Calgary (N=100)	Canada	47%
Faver & Strand (2003)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in een opvangcentrum of in therapie (N=41)	Verenigde Staten	46.3%
Carlisle-Frank et al. (2004)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in zeven opvangcentra in de stad New York (N=48)	Verenigde Staten	53%
Loring & Bolden-Hines (2004)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in therapie (N=107)	Verenigde Staten	75%
Fitzgerald (2005)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in een opvangcentrum of steungroep (N=26)	Verenigde Staten	46.2%
Ascione et al. (2007)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in vijf opvangcentra (N=101)	Verenigde Staten	54%
Volant et al. (2008)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in een opvangcentrum of in therapie in de staat Victoria (N=102)	Australië	53%
Gallagher et al. (2008)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in opvangcentra in Dublin en twee kleinere steden (N=23)	Ierland	52%
Tiplady et al.(2012)	Vrouwelijke voormalig slachtoffers van huiselijk geweld (N=26)	Australië	77%

1.5.2 Uitstel vlucht vanwege huisdier

Vrijwel geen opvangcentrum voor slachtoffers van huiselijk geweld biedt de mogelijkheid om eventuele huisdieren op te vangen of onder te brengen. Vaak voelen slachtoffers van huiselijk geweld zich daardoor gedwongen om te kiezen tussen het blijven in een gewelddadige relatie of weggaan en de geliefde huisdieren achterlaten (Ramsey et al., 2010). Diverse onderzoeken hebben reeds aangetoond dat tussen de 18% en 48% van vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld het besluit om uit de situatie van geweld te vluchten uitstelt vanwege bezorgdheid om het huisdier (zie Tabel 2).

Tabel 2 Percentages vrouwen die de beslissing om te vluchten hebben uitgesteld vanwege het huisdier

Auteurs (jaar)	Participanten (N)	Land	Uitstel vlucht i.v.m. huisdier
Ascione (1998)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in een opvangcentrum in de staat Utah (N=38)	Verenigde Staten	18%
Flynn (2000)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in een opvangcentrum in de staat South Carolina (N=107)	Verenigde Staten	18.6%
Daniell (2001)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in 21 opvangcentra in de provincie Otario (N=130)	Canada	43%
McIntosh (2001)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in twee opvangcentra in de stad Calgary (N=100)	Canada	25.4%
Faver & Strand (2003)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in een opvangcentrum of in therapie (N=41)	Verenigde Staten	26.8%
Carlisle-Frank et al. (2004)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in zeven opvangcentra in de stad New York (N=48)	Verenigde Staten	48%
Fitzgerald (2005)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in een opvangcentrum of steungroep (N=26)	Verenigde Staten	43.5%
Ascione et al. (2007)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in vijf opvangcentra (N=101)	Verenigde Staten	22.8%
Volant et al. (2008)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in een opvangcentrum of in therapie in de staat Victoria (N=102)	Australië	33%
Gallagher et al. (2008)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in opvangcentra in Dublin en twee kleinere steden (N=23)	Ierland	17.4%

Redenen voor het uitstellen van de vlucht omwille van het huisdier zijn: angst of ongerustheid om het welzijn van het dier, het dier niet bij de mishandelaar willen achterlaten, geen diervriendelijke opvang kunnen vinden, geen hulp ontvangen van de vrouwenopvang bij het onderbrengen van dieren en bij het dier willen blijven (Boat, 2010; Daniell, 2001; Gilbreath, 2008; Hounslow et al., 2010).

Van de slachtoffers in de opvang heeft de helft het huisdier bij de mishandelende partner achter moeten laten (Flynn, 2000a). Dit geeft plegers de macht om het huisdier als chantagemiddel te gebruiken (McIntosh, 2004). Plegers van huiselijk geweld dreigen soms tot in detail met het vermoorden van een huisdier om een slachtoffer te dwingen in de relatie te blijven (Lasley, 2009). Het moeten achterlaten van een huisdier wordt dan ook als extreem verontrustend ervaren door de vrouwen en veel vrouwen maken zich, zelfs na de vlucht, nog zorgen om de huisdieren en missen de emotionele support van het huisdier (Flynn, 2000a).

1.5.3 Dierenmishandeling door kinderen die zijn blootgesteld aan huiselijk geweld

Tussen de 10% en 54% van de vrouwen in opvangcentra geven aan dat de kinderen het huisdier mishandelen (zie Tabel 3).

Tabel 3 Percentages vrouwen die rapporteren dat de kinderen het huisdier mishandelen

Auteurs (jaar)	Participanten (N)	Land	Kinderen mishandelen huisdier
Ascione (1998)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in een opvangcentrum in de staat Utah (N=38)	Verenigde Staten	32%
Quinlisk (1999)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in opvangcentra (N=72)	Verenigde Staten	54%
Flynn (2000)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in een opvangcentrum in de staat South Carolina (N=107)	Verenigde Staten	10%
McIntosh (2001)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in twee opvangcentra in de stad Calgary (N=100)	Canada	16.4%
Ascione et al. (2007)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in vijf opvangcentra (N=101)	Verenigde Staten	37.5%
Volant et al. (2008)	Vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld in een opvangcentrum of in therapie in de staat Victoria (N=102)	Australië	19%

Er is groeiend bewijs dat kinderen vaak getuige zijn van meerdere vormen van geweld binnen het gezin waaronder dierenmishandeling (Appel & Holden, 1998). Ondanks dat alle gevallen van huiselijk geweld een negatief effect kunnen hebben op kinderen (Raynor & Saint-Onge, 2007) zijn de frequentie, duur en ernst van de blootstelling aan het geweld van invloed op de mate van het effect op kinderen (Edleson, 1999; Margolin, 2005). Kinderen die frequent zijn blootgesteld aan ernstige vormen van huiselijk geweld plegen vaker dierenmishandeling (Currie, 2006). Tevens plegen kinderen die frequent zijn blootgesteld aan dierenmishandeling vaker dierenmishandeling dan kinderen die slechts enkele keren getuige zijn geweest van dierenmishandeling (Thompson & Gullone, 2006).

1.6 ONDERZOEKSVRAGEN

1.6.1 Doelstelling

Er is tot op heden nog geen onderzoek gedaan naar de relatie tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling onder Nederlandse slachtoffers van huiselijk geweld. Dit onderzoek dient dan ook om inzicht te krijgen in de aard en omvang van dierenmishandeling in relatie tot huiselijk geweld in Nederland. Op grond van de uitkomsten wordt nagegaan of er een verband is tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling.

1.6.2 Onderzoeksvragen

De hoofdvraag van het onderzoek luidt:

- *Rapporteren vrouwen die wegens huiselijk geweld in een opvangcentrum in Nederland verblijven vaker dierenmishandeling dan vrouwen uit de algemene populatie?*

De deelvragen die betrekking hebben op de doelstelling zijn:

- *Wat is de aard en omvang van (bedreiging met) dierenmishandeling, gerapporteerd door vrouwen die wegens huiselijk geweld in een opvangcentrum in Nederland verblijven?*
- *Welk percentage vrouwen, die wegens huiselijk geweld in een opvangcentrum in Nederland verblijven, heeft de beslissing om uit de geweldsituatie te ontsnappen uitgesteld vanwege bezorgdheid om de veiligheid van huisdieren?*

1.6.3 Hypotheses

Er wordt verondersteld dat er een relatie is tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling. De verwachting is dat dit onderzoek soortgelijke resultaten laat zien als in het buitenland gevonden uitkomsten, namelijk: dat vrouwen die wegens huiselijk geweld in een opvangcentrum verblijven en een huisdier hebben gehouden vaker dierenmishandeling rapporteren dan vrouwen die huisdiereigenaar zijn en geen geschiedenis van huiselijk geweld kennen.

Daarnaast bestaat de verwachting dat, gelijk aan buitenlandse onderzoeksresultaten, een deel van de vrouwen die wegens huiselijk geweld in een opvangcentrum in Nederland verblijven en tot voor kort huisdieren hebben gehouden de beslissing om uit de geweldsituatie te ontsnappen destijds hebben uitgesteld vanwege bezorgdheid om de veiligheid van huisdieren.

2 METHODE

Om te onderzoeken of dierenmishandeling vaker voorkomt onder slachtoffers van huiselijk geweld in vergelijking met de algemene populatie is een vragenlijst geconstrueerd en middels interview afgenomen onder Nederlandse (tot voor kort) huisdierbezittende vrouwen in opvangcentra voor slachtoffers van huiselijk geweld en onder Nederlandse huisdierbezittende vrouwen uit de algemene populatie.

2.1 ONDERZOEKSSAMPLE

De onderzoekssample bevat in Nederland geboren vrouwen die in opvangcentra voor slachtoffers van huiselijk geweld verblijven en in Nederland geboren vrouwen uit de algemene populatie.

De inclusiecriteria voor deelname aan het onderzoek voor beide doelgroepen zijn:

- *Een leeftijd tussen de 20 en 60 jaar*

Met deze leeftijdsriteria wordt het onderzoek gericht op slachtoffers van partnergeweld en zijn slachtoffers van kindermishandeling en ouderenmishandeling bewust uitgesloten vanwege de afwijkende achtergrondfactoren die ten grondslag kunnen liggen aan die vormen van huiselijk geweld;

- *Geboren in Nederland*

Ter voorkoming dat culturele aspecten, zoals cultuurgebonden opvattingen over de betekenis en behandeling van dieren, een rol kunnen spelen en om te verletten dat gebrekkige taalkennis problemen veroorzaakt in de interpretatie van vragen is er voor gekozen om het onderzoek te richten op in Nederland geboren vrouwen;

- *Het hebben van een partner in de afgelopen twee jaar*

Het is van belang dat men een partner heeft gehad om te kunnen toetsen of er een relatie bestaat tussen partnergeweld en dierenmishandeling. Er is daarbij een periode van twee jaar gehanteerd, omdat vrouwen in opvangcentra vaak al de relatie beëindigd hebben;

- *In de afgelopen twee jaar huisdieren hebben gehouden*

Bij verkenning van een verband tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling is het van belang dat de periode waarin men huisdieren heeft gehouden de periode overlapt waarin men een partner heeft gehad en het (eventuele) geweld heeft plaatsgevonden.

De participanten zijn daarmee onderverdeeld in twee groepen:

- *Onderzoeksgroep (Opvang)*

In Nederland geboren vrouwen, 20-60 jaar, verblijvend in opvangcentra voor slachtoffers van huiselijk geweld, die een partner en huisdieren hebben gehad in de afgelopen twee jaar.

- *Controlegroep (Algemene Populatie)*

In Nederland geboren vrouwen, 20-60 jaar, uit de algemene populatie, die een partner en huisdieren hebben gehad in de afgelopen twee jaar.

2.2 ONDERZOEKSMETHODE

Als onderzoeksmethode is een gestructureerd interview aangewend.

Het meetinstrument dat is gebruikt betreft een vertaalde en bewerkte uitgave van de Pet Treatment Survey (Ascione, 2011). De Pet Treatment Survey is een Engelstalige vragenlijst welke dient om dierenmishandeling te meten onder vrouwen in opvangcentra van huiselijk geweld versus vrouwen uit de algemene populatie.

Voorafgaand aan het onderzoek is een pretest gehouden om te testen of de geformuleerde vragen correct geïnterpreteerd worden. Naar aanleiding van de resultaten van de pretest is de formulering van de vragen nogmaals gereviseerd, waarbij het taalgebruik is vereenvoudigd bij vragen die door participanten niet goed zijn begrepen. Tot slot zijn de herziene Nederlandstalige vragenlijsten terugvertaald naar het Engels, van waaruit is gebleken dat de strekking van de vragen overeenkomt met de vragen uit de oorspronkelijke Pet Treatment Survey.

Voor het huidige onderzoek zijn twee versies geconstrueerd; één voor de onderzoeksgroep uit de opvang (bestaande uit 43 items) en één voor de controlegroep uit de algemene populatie (bestaande uit 44 items). Beide interviewschema's hanteren een vastgestelde vraagvolgorde met hoofdzakelijk gestandaardiseerde antwoordmogelijkheden en enkele open vragen waarin de mogelijkheid wordt geboden antwoordopties toe te lichten.

De vragenlijsten bevatten vijf onderdelen:

- *Demografische gegevens.* Hierin wordt gevraagd naar de leeftijd, hoogst genoten afgeronde opleiding en of de respondent werkzaam is op het moment van interviewafname.
- *Huisdieren in de woning.* Bij dit onderdeel wordt geïnventariseerd welk aantal en type huisdieren men in de afgelopen twee en vijf jaar heeft gehouden. Tevens wordt gevraagd naar het dierenartsbezoek bij honden/katten en bij eventueel spoedeisende hulp. Tot slot wordt gevraagd of men wel eens bang of ongerust is geweest om de huisdieren.
- *Omgang van de (ex-)partner met de huisdieren.* In dit onderdeel wordt gevraagd of de (ex-)partner heeft geholpen in de verzorging van de huisdieren, of de (ex-)partner wel eens één van de huisdieren heeft bedreigd, pijn gedaan, gedood of op de respondent heeft afgestuurd om haar te verwonden.

- *Eigen omgang met de huisdieren.* Hierin wordt gevraagd of men zelf wel eens één van de huisdieren heeft pijn gedaan of gedood. De onderzoeksgroep uit de opvang wordt daarnaast gevraagd of zorgen om de huisdieren men er van heeft weerhouden om eerder opvang te zoeken en indien er sprake is van huiselijk geweld en dierenmishandeling; waar het geweld is ontstaan. Aan de vrouwen uit de algemene populatie wordt gevraagd, indien men overweegt de partner te verlaten, of zorgen om de huisdieren hiervan op invloed zijn en of men bij de partner zou weggaan indien de huisdieren in veiligheid konden worden gesteld. Tevens wordt de vrouwen uit de algemene populatie gevraagd of de partner is veranderd als het gaat om het gebruiken van geweld binnen het gezin of tegen de huisdieren.
- *Omgang van de kinderen met de huisdieren.* Tot slot wordt geïnventariseerd hoeveel kinderen men heeft. Indien men kinderen heeft wordt er gevraagd naar de leeftijden van de kinderen, of ze hebben geholpen in de verzorging van de huisdieren, of ze hebben gezien of gehoord dat de huisdieren pijn hebben gedaan en of de kinderen wel eens dieren hebben pijn gedaan.

2.3 PROCEDURE

Om de respondenten in de onderzoeksgroep 'opvang' te werven is tijdens een bijeenkomst van de Federatie Opvang aan de aanwezige directeuren van Nederlandse opvanglocaties de onderzoeksopzet gepresenteerd en verzocht om medewerking. Vervolgens is een brief met het verzoek om deelname aan alle directeuren verzonden. Bij geen reactie is nogmaals een e-mail met verzoek om deelname gestuurd. In totaal hebben dertig opvanglocaties op de oproep gereageerd waarvan zeventien opvanglocaties hebben deelgenomen, vier opvanglocaties medewerking hebben verleend maar geen cliënten binnen de inclusiecriteria bleken te hebben en negen opvanglocaties hebben aangegeven niet te willen deelnemen.

Indien een opvanglocatie medewerking heeft verleend is er een datum afgesproken waarop de onderzoeker de opvanglocatie heeft bezocht voor interviewafname. Sommige opvanglocaties hebben daarbij de voorkeur aangegeven vooraf te inventariseren welke cliënten aan de onderzoekscriteria voldoen en bereid zijn tot deelname, bij andere opvanglocaties is dit op de dag zelf door de onderzoeker geïnventariseerd. De interviews zijn face-to-face afgenomen in een kantoorruimte van de opvanglocatie of in de persoonlijke verblijfsruimte van de vrouw.

Uiteindelijk zijn er in de periode van november 2011 tot en met oktober 2012 in totaal 51 interviews afgenomen bij de opvanglocaties: Arosa Rotterdam ($N=1$), BlijfGroep Amsterdam ($N=1$), BlijfGroep Haarlem ($N=1$), BlijfGroep IJmond Heemskerk ($N=1$), Blijf van m'n Lijf Heerlen ($N=1$), Fier Fryslan Leeuwarden ($N=7$), Kadera aanpak huiselijk geweld Enschede ($N=8$), Kadera aanpak huiselijk geweld Zwolle ($N=4$), Kompaan en de Bocht Goirle ($N=3$), Neos Eindhoven ($N=2$), Oranjehuis Alkmaar ($N=3$), RosaManus Leiden ($N=2$), Safegroup Roosendaal ($N=1$), Toevluchtsoord Emmen ($N=9$), Toevluchtsoord Groningen ($N=3$), 't Wieckerhoes Maastricht ($N=2$) en VieJa Utrecht ($N=2$).

Om de respondenten van de controlegroep te werven zijn enerzijds flyers verspreid via dierenwinkels, scholen en een hondenschool, anderzijds is geworven door een oproep te verspreiden via websites van de Sophia Vereniging, het LICG, de Hondenbescherming, Kadera, diverse kleinere dierenverenigingen en sociale media als Facebook, Twitter en LinkedIn. Men is opgeroepen deel te nemen aan een onderzoek over de omgang met huisdieren. Participanten konden zich telefonisch of per

e-mail opgeven voor deelname. In Zeist, Barneveld, Zwolle en Enschede is een deel van de controlegroep face-to-face geïnterviewd ($N=30$). Het merendeel van de controlegroep is echter telefonisch geïnterviewd ($N=81$), waarbij op een afgesproken moment telefonisch contact is gezocht met de participant. In totaal zijn 129 interviews met vrouwen uit de algemene populatie uitgevoerd, waarvan er 111 bruikbare interviews zijn overgebleven.

Een interview heeft gemiddeld 20 tot 30 minuten in beslag genomen. Voorafgaand heeft een instructie plaatsgevonden waarin men is geïnformeerd over de toedracht van het interview. Bij face-to-face interviews zijn aansluitend toestemmingsformulieren ondertekend door de interviewer en geïnterviewde, bij de telefonische interviews is na afloop per post het toestemmingsformulier en een bijgevoegde gefrankeerde envelop toegezonden met het verzoek deze ondertekend te retourneren. Vervolgens is het interviewschema in vastgestelde volgorde afgenomen. Na afronding van het interview heeft men bij een face-to-face interview een attentie ontvangen als dank voor deelname, vanwege de laagdrempeligheid is dit bij een telefonisch interview niet gebeurd.

2.4 ANALYSE

De data van de interviews zijn verwerkt en geanalyseerd met versie 19.0 van het statische computerprogramma SPSS (oorspronkelijk Statistical Package for the Social Sciences).

Allereerst is er gekeken of de verdeling van de demografische gegevens tussen beide groepen gelijk is. Er is een Independent-Samples T Test uitgevoerd op de ratio variabelen 'leeftijd', 'aantal huisdieren' en 'aantal kinderen'. De ordinale variabelen 'opleidingsniveau' en 'werk' zijn getoetst middels een Mann-Whitney toets.

Om de hoofdvraag 'Rapporteren vrouwen die wegens huiselijk geweld in een opvangcentrum in Nederland verblijven vaker dierenmishandeling dan vrouwen uit de algemene populatie' te beantwoorden is de Pearson Chi-square test toegepast. Daarnaast zijn de verzorging van de huisdieren door de (ex-)partner, bedreiging van de huisdieren door de (ex-)partner, inzet van het huisdier als wapen door de (ex-)partner, dierenmishandeling gepleegd door de vrouwen zelf, dierenmishandeling gepleegd door de kinderen en zorgen om de huisdieren getoetst middels de Pearson Chi-square test. Het aantal keer dat men jaarlijks de dierenarts bezoekt is onderzocht met een Independent-Samples T Test. Tot slot zijn er nog enkele aantallen en percentages van verscheidene variabelen berekend.

Naast de SPSS-analyses zijn de interviews, waarin er sprake is van huiselijk geweld en (dreiging met) een vorm van dierenmishandeling en/ of zorgen ten gevolge van het achterlaten van huisdieren, getranscribeerd in casusomschrijvingen. Deze staan vermeld als bijlage in het onderzoeksrapport.

3 RESULTATEN

In totaal zijn er 162 vrouwen geïnterviewd, waarvan 51 vrouwen uit opvanglocaties in Nederland en 111 vrouwen uit de algemene populatie. De resultaten staan beschreven in de paragrafen: ‘§3.1 Demografische kenmerken’, ‘§3.2 Dierenmishandeling gepleegd door de (ex-)partner’, ‘§3.3 Bedreiging van de huisdieren door de (ex-)partner’, ‘§3.4 Inzet van het huisdier als wapen door de (ex-)partner’, ‘§3.5 Dierenmishandeling gepleegd door de vrouwen’, ‘§3.6 Dierenmishandeling gepleegd door de kinderen’, ‘§3.7 Het ontstaan van de geweldsvormen’, ‘§3.8 Dierenartsbezoek en meldingen van dierenmishandeling’, ‘§3.9 Zorgen om het huisdier’, ‘§3.10 Uitstel van de vlucht naar de opvang vanwege zorgen om het huisdier’ en ‘§3.11 Overige bevindingen uit de interviews’.

3.1 DEMOGRAFISCHE KENMERKEN

Om te kijken of er een gelijke verdeling is in de demografische kenmerken tussen beide groepen zijn deze vergeleken op de variabelen ‘leeftijd’, ‘opleidingsniveau’, ‘werk’, ‘aantal kinderen’ en ‘aantal huisdieren’ (zie Tabel 4).

De leeftijden van de vrouwen afkomstig uit de opvang ($N = 51$) variëren van 20 tot 50 jaar ($M = 31.67$, $SD = 9.37$). De leeftijden van de vrouwen uit de algemene populatie ($N = 111$) variëren van 21 tot 59 jaar ($M = 40.64$, $SD = 11.19$). Er is geen significant verschil ($t(160) = 4.98$, $p = .06$, ns) tussen beide groepen, echter de gemiddelde leeftijd verschilt nagenoeg tien jaar.

Er is een significant verschil ($U = -6.12$, $p = .00$) in opleidingsniveau tussen de vrouwen uit de opvang in vergelijking met de vrouwen uit de algemene populatie. De groep vrouwen uit de algemene populatie bevat relatief veel hoger opgeleiden (zie Tabel 4).

Er is tevens een significant verschil ($U = -8,94$, $p = .00$) tussen de vrouwen uit de opvang in vergelijking met de vrouwen uit de algemene populatie ten aanzien van arbeidsparticipatie. Dit verschil is verklaarbaar aangezien de vrouwen uit de opvang ten gevolge van het huiselijk geweld en het verblijf in een opvang veelal niet werkzaam kunnen zijn.

Het aantal kinderen dat de vrouwen uit de opvang hebben varieert van 0 tot 9 kinderen ($M = 1.74$, $SD = 1.55$). Het kindertal van de vrouwen uit de algemene populatie varieert van 0 tot 5 kinderen ($M = 0.86$, $SD = 1.11$). Er is geen sprake van een significant verschil ($t(159) = -4,08$, $p = .83$, ns). Er kan dan ook worden gesproken van gelijke varianties tussen beide populaties met betrekking tot het kindertal.

Het aantal huisdieren dat de vrouwen afkomstig uit de opvang in de afgelopen twee jaar hebben gehouden varieert van 1 tot 83 huisdieren ($M = 4.39$, $SD = 11.39$). Het aantal huisdieren dat de vrouwen uit de algemene populatie hebben gehouden in de afgelopen twee jaar varieert van 1 tot 67 huisdieren ($M = 4.93$, $SD = 7.09$). Er is geen significant verschil ($t(160) = .37$, $p = .93$, ns) in het aantal huisdieren dat men in de afgelopen twee jaar heeft gehouden. Wanneer er gekeken wordt naar het aantal huisdieren dat men in de afgelopen vijf jaar heeft gehouden is er eveneens geen sprake van een significant verschil ($t(160) = -.32$, $p = .68$, ns). Er kan dus worden gesproken van vergelijkbare populaties ten aanzien van het aantal gehouden huisdieren.

“We hadden ook 80 konijnen, dat is toch niet normaal. Mijn man zei dat die konijnen mijn hobby waren (...) die konijnen heeft hij gewoon bedacht om mij aan huis gekluisterd te houden.”

44 jarige vrouw uit de opvang.

Tabel 4 Verdeling onderzoeksgroep (Opvang) versus controlegroep (Algemene Populatie)

	Opvang		Controlegroep	
	Aantal (N)	Percentage (%)	Aantal (N)	Percentage (%)
Leeftijd				
20-29 jaar	27	52,9	29	26,1
30-39 jaar	10	19,6	17	15,3
40-49 jaar	13	25,5	32	28,8
50-60 jaar	1	2,0	33	29,8
Opleiding				
Laag	11	21,6	3	2,7
Midden	36	70,6	45	40,5
Hoog	4	7,8	63	56,8
Arbeidsparticipatie				
Niet werkzaam	49	96,1	23	20,7
Werkzaam	2	3,9	88	79,3
Kinderen				
	*			
0	6	12,0	63	56,8
1	20	40,0	10	9,0
2	16	32,0	30	27,0
3	4	8,0	7	6,3
4>	4	8,0	1	0,9
Huisdieren afgelopen 2 jaar				
1	15	29,4	22	19,8
2	11	21,6	21	18,9
3	9	17,7	19	17,1
4	7	13,7	11	9,9
5	5	9,8	8	7,2
6>	4	7,8	30	27,1

* = Missing value (N=1)

3.2 DIERENMISHANDELING GEPLEEGD DOOR DE (EX-)PARTNER

Om te onderzoeken of vrouwen die wegens huiselijk geweld in een opvangcentrum in Nederland verblijven en huisdieren hebben gehouden vaker dierenmishandeling rapporteren dan vrouwelijke huisdierbezitters uit de algemene populatie is men gevraagd of de (ex-)partner wel eens één van de huisdieren heeft pijn gedaan of gedood. Er blijkt hierin een significant verschil tussen vrouwen uit de opvang en vrouwen uit de algemene populatie ($\chi^2(1, N = 162) = 51,63, p = .00, \phi_c = .57$). Van de vrouwen uit de opvang rapporteert de helft (55%) dat de partner wel eens één van de huisdieren heeft pijn gedaan of gedood, bij de vrouwen uit de algemene populatie zijn dit slechts zes vrouwen (5%) (zie Tabel 5).

Tabel 5 Dierenmishandeling gepleegd door de (ex-)partner – opvang versus controlegroep*

	Heeft uw (ex-)partner wel eens één van uw huisdieren PIJN GEDAAN of GEDOOD?					
	Nee		Ja		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Controlegroep	105	94,6%	6	5,4%	111	100,0%
Opvang	23	45,1%	28	54,9%	51	100,0%
Totaal	128	79,0%	34	21,0%	162	100,0%

* Een vergelijking tussen respondenten uit de opvang versus respondenten uit de algemene populatie

Wanneer gekeken wordt naar het verschil tussen vrouwen die in de afgelopen twee jaar huiselijk geweld hebben meegemaakt en vrouwen die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt wordt het verschil in dierenmishandeling nog groter (zie Tabel 6). Drie vrouwen uit de algemene populatie geven aan tevens huiselijk geweld te hebben meegemaakt in de afgelopen twee jaar. Van de vrouwen die huiselijk geweld hebben meegemaakt rapporteert iets meer dan de helft (56%) dat de partner wel eens één van de huisdieren heeft pijn gedaan of gedood, van de vrouwen die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt wordt dit door slechts vier vrouwen (4%) gerapporteerd. Wederom een significant verschil ($\chi^2(1, N = 162) = 58,37, p = .00, \phi_c = .60$), waarbij de Cramér's V correlatieanalyse laat zien dat er sprake is van een positieve samenhang tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling; indien de ene geweldsvorm voorkomt neemt de kans op de andere geweldsvorm toe.

Tabel 6 Dierenmishandeling gepleegd door de (ex-)partner – huiselijk geweld*

	Heeft uw (ex-)partner wel eens één van uw huisdieren PIJN GEDAAN of GEDOOD?					
	Nee		Ja		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Geen huiselijk geweld	104	96,3%	4	3,7%	108	100,0%
Huiselijk geweld	24	44,4%	30	55,6%	54	100,0%
Totaal	128	79,0%	34	21,0%	162	100,0%

* Een vergelijking tussen slachtoffers huiselijk geweld versus respondenten die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt

“De kat schopte hij. De kat kreeg uiteindelijk anale bloedingen van de jarenlange mishandelingen en is daaraan ook overleden.”

33 jarige vrouw uit de opvang.

Om te controleren of de uitkomsten niet te wijten zijn aan demografische verschillen in leeftijd en opleidingsniveau bij beide groepen is dezelfde berekening nogmaals uitgevoerd, echter ditmaal zijn alleen de respondenten ingesloten die een leeftijd hebben tot en met 50 jaar en die maximaal een MBO-opleiding hebben afgerond. Eveneens blijkt een significant verschil waarneembaar ($\chi^2(1, N = 84) = 24,91, p = .00, \phi_c = .55$) tussen vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld ($N = 48$) en vrouwen die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt ($N = 36$). Daarbij wordt dierenmishandeling gerapporteerd door 26 van de vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld (54,2%) en slechts door één respondent (2,8%) van de groep vrouwen die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt. Omdat deze berekening gelijke resultaten weergeeft als wanneer alle respondenten zijn ingesloten worden in de overige vergelijkingen alle respondenten meegenomen.

3.2.1 Ernst van de dierenmishandeling

Binnen de 34 gevallen van dierenmishandeling is gekeken naar de ernst van het geweld. Daaruit blijkt dat de periode waarin het dier (af en toe) is pijn gedaan veelal (65%) langer dan zes maanden heeft bestreken (zie Tabel 7).

Tabel 7 Duur van de periode waarin het huisdier is pijn gedaan*

	Aantal (N)	Percentage (%)
Ongeveer een maand	8	23,5%
Ongeveer zes maanden	4	11,8%
Langer dan zes maanden	22	64,7%

* Gemeten onder de groep respondenten die dierenmishandeling rapporteren

Uit Tabel 8 valt af te lezen dat in de helft van de gevallen (59%) het aantal keer dat het huisdier binnen die periode is pijn gedaan meer dan zes incidenten omvat.

Tabel 8 Aantal incidenten waarbij het huisdier is pijn gedaan*

	Aantal (N)	Percentage (%)
Één of twee keer	8	23,5%
Drie tot zes keer	6	17,6%
Meer dan zes keer	20	58,8%

* Gemeten onder de groep respondenten die dierenmishandeling rapporteren

Uit de omschrijvingen van de vrouwen blijkt dat de plegers veelal (74%) meer dan één vorm van mishandeling hebben toegepast. Als uitingsvormen worden met name 'schoppen', 'slaan' en 'het gooien met dieren' vaak genoemd. Daarnaast zijn de volgende uitingsvormen genoemd: neerschieten, wurgen, objecten tegen het dier gooien, bestialiteit (seksueel misbruik), hoarding (verzamelzucht), verwaarlozing (het ontnemen van voedsel, water, onderdak, aandacht of verzorging), inzetten van het dier als wapen tegen een mens, georganiseerde mishandeling (hondengevechten) en achterlating.

Tot slot blijkt dat in vijf van de gevallen van dierenmishandeling (15%) zelfs huisdieren zijn overleden als gevolg van de mishandeling.

*“De ene hond die heeft
hij doodgeschoten en
in de klike gegooit.”*
29 jarige vrouw uit de
opvang.

“Gemiddeld één keer per week deed hij de slang en de hamster pijn. De schildpad heeft hij maar één keer pijn gedaan, maar die is daaraan meteen overleden.”

23 jarige vrouw uit de opvang.

3.2.2 Diersoort dat is pijn gedaan of gedood

Wanneer er wordt gekeken naar het diersoort dat slachtoffer wordt blijkt er voornamelijk sprake te zijn van mishandeling van honden en katten. In 27 van de gevallen van dierenmishandeling (79%) is een hond onder meer slachtoffer geworden van het geweld, in 10 van de gevallen van dierenmishandeling is er een kat in het spel (29%). In Tabel 9 staan de diersoorten gespecificeerd.

Tabel 9 Diersoort dat is pijn gedaan of gedood*

	Aantal (N)	Percentage (%)
Hond(en)	22	64,7%
Kat(ten)	4	11,8%
Hond(en) en kat(ten)	4	11,8%
Honden, katten en kippen	1	2,9%
Kat, vogel en vissen	1	2,9%
Vogels en vissen	1	2,9%
Slangen, hamster en schildpad	1	2,9%

* Gemeten onder de groep respondenten die dierenmishandeling rapporteren

3.2.3 De band met het huisdier en emotionele gevolgen na de mishandeling

Van de 34 gevallen van dierenmishandeling hebben 33 vrouwen de band met het mishandelde huisdier omschreven en aangegeven welke emotionele gevolgen zij na de mishandeling hebben ervaren. Het merendeel van de vrouwen (85%) omschrijft de band met het huisdier dat door de (ex-)partner is mishandeld als ‘heel hecht; het dier was een bron van troost en vriendschap’ (zie Tabel 10).

Tabel 10 De band tussen de vrouw en het huisdier dat is pijn gedaan of gedood*

	Aantal (N)	Percentage (%)
Niet hecht	0	0,0%
Ik vond het dier aardig, maar er was geen hechte band	5	15,2%
Heel hecht; het dier was een bron van troost en vriendschap	28	84,8%

* Gemeten onder de groep respondenten die dierenmishandeling rapporteren (Missing value N=1)

Van de 33 vrouwen die hebben geantwoord op de vraag hoe men zich voelde nadat het huisdier is pijn gedaan blijkt het merendeel van de vrouwen (79%) zich heel erg overstuurt te hebben gevoeld nadat het huisdier door de (ex-)partner is pijn gedaan of gedood (zie Tabel 11).

Tabel 11 Gevoel van de vrouw nadat het huisdier is pijn gedaan of gedood*

	Aantal (N)	Percentage (%)
Niet overstuurt	1	3,0%
Een beetje overstuurt	6	18,2%
Heel erg overstuurt	26	78,8%

* Gemeten onder de groep respondenten die dierenmishandeling rapporteren (Missing value N=1)

Tot slot benoemen twee vrouwen (6%) opgelucht te zijn dat niet zij, maar het huisdier is mishandeld. De overige 31 vrouwen (94%) geven aan niet opgelucht te zijn dat het huisdier in haar plaats is mishandeld.

3.2.4 Kinderen als getuige van de dierenmishandeling

Van de 34 vrouwen die rapporteren dat de (ex-)partner wel eens één van de huisdieren heeft pijn gedaan of gedood zijn er 25 vrouwen met kinderen (74%). Van deze 25 vrouwen met kinderen rapporteren 15 vrouwen (60%) dat één of meerdere kinderen hebben gezien of gehoord dat het huisdier is pijn gedaan. Aldus in meer dan de helft van de gevallen blijken de kinderen te worden blootgesteld aan de gewelddadige behandeling van de huisdieren.

3.2.5 Verzorging van de huisdieren door de mishandelende (ex-)partner

De (ex-)partners van vrouwen die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt helpen significant vaker ($\chi^2(1, N = 162) = 18,41, p = .00, \phi_c = .34$) in de verzorging van de huisdieren in vergelijking met de (ex-)partners van slachtoffers van huiselijk geweld (zie Tabel 12).

Tabel 12 Verzorging van de huisdieren door de (ex-)partner*

	Heeft uw (ex-)partner geholpen met het verzorgen van uw huisdieren?					
	Nee		Ja		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Geen huiselijk geweld	10	9,3%	98	85,9%	108	100,0%
Huiselijk geweld	20	37,0%	34	63,0%	54	100,0%
Totaal	30	18,5%	132	81,5%	162	100,0%

* Een vergelijking tussen slachtoffers huiselijk geweld versus respondenten die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt

Wanneer er gekeken wordt naar (ex-)partners die dierenmishandeling plegen versus (ex-)partners die geen dierenmishandeling plegen is er eveneens een significant verschil ($\chi^2(1, N = 162) = 8,03, p = .005, \phi_c = .22$) merkbaar in de mate waarin de vrouwen aangeven dat de (ex-)partner helpt in de verzorging van de huisdieren (zie Tabel 13). Van de (ex-)partners die wel eens één van de huisdieren hebben pijn gedaan of gedood heeft ongeveer een derde (35%) niet geholpen in de verzorging van de huisdieren. Bij (ex-)partners die de huisdieren niet hebben pijn gedaan betreft dit een kleiner percentage (14%).

Tabel 13 Verzorging van de huisdieren door de (ex-)partner*

	Heeft uw (ex-)partner geholpen met het verzorgen van uw huisdieren?					
	Nee		Ja		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Geendierenmishandeling	18	14,1%	110	85,9%	128	100,0%
Dierenmishandeling	12	35,3%	22	64,7%	34	100,0%
Totaal	30	18,5%	132	81,5%	162	100,0%

* Een vergelijking tussen respondenten die wel of geen dierenmishandeling rapporteren

“Als hij boos was - hij had een heel kort lontje - kregen de honden het ook te verduren (...) Mijn 11-jarige dochter heeft ook regelmatig gezien dat ze klappen kregen en een schop in de buik.”

33 jarige vrouw uit de opvang.

“Hij deed wel eens of hij naar de dierenarts ging met de kat (...) Ik heb, toen de kat nog steeds erg krabde van de jeuk, navraag gedaan bij de dierenarts. Die vertelde dat hij helemaal niet langs was geweest.”

24 jarige vrouw uit de opvang.

3.2.6. Achtergrondkenmerken van de vrouwen

De vrouwen die rapporteren dat de (ex-)partner wel eens één van de huisdieren heeft pijn gedaan of gedood, hebben een leeftijd variërend van 20 tot 52 jaar ($M = 33.12, SD = 9.44$). Zij hebben uiteenlopende opleidingsniveaus: geen opleiding ($N = 6$), praktijkonderwijs ($N = 2$), MAVO/ VMBO ($N = 8$), MBO ($N = 9$), HBO ($N = 5$) en WO ($N = 2$). Negen van de vrouwen hebben geen kinderen, de overige vrouwen hebben tussen de één en vier kinderen ($M = 1.27, SD = 1.04$). Zij hebben tussen de één en 83 huisdieren gehouden in de afgelopen twee jaar, waarbij de meeste vrouwen (88%) tussen de twee en vijf huisdieren hebben gehad.

3.3 BEDREIGING VAN DE HUISDIEREN DOOR DE (EX-)PARTNER

Naast het mishandelen van de huisdieren is er ook gevraagd of de (ex-)partner wel eens heeft bedreigd één van de huisdieren te willen pijn doen of doden. Een derde van de vrouwen (33%) die in de afgelopen twee jaar huiselijk geweld hebben meegemaakt geeft aan dat de (ex-)partner het huisdier heeft bedreigd (zie Tabel 14). Er is daarbij sprake van een significant verschil ($\chi^2(1, N = 162) = 32,97, p = .00, \phi_c = .45$) tussen vrouwen die huiselijk geweld hebben meegemaakt en vrouwen die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt in bedreiging van het huisdier door de (ex-)partner.

“Ik ontvang sms’jes dat hij ‘de hond de strot heeft doorgesneden’ of met de tekst ‘ik maak je hond af.’”

31 jarige vrouw uit de opvang.

Tabel 14 Bedreiging van de huisdieren door de (ex-)partner*

	Heeft uw (ex-)partner wel eens GEDREIGD één van uw huisdieren pijn te willen doen of te doden?					
	Nee		Ja		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Geen huiselijk geweld	106	98,1%	2	1,9%	108	100,0%
Huiselijk geweld	36	66,7%	18	33,3%	54	100,0%
Totaal	142	87,7%	20	12,3%	162	100,0%

* Een vergelijking tussen slachtoffers huiselijk geweld versus respondenten die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt

3.3.1 Diersoort dat is bedreigd

Wanneer er gekeken wordt naar het diersoort blijkt er voornamelijk te worden bedreigd honden of katten te willen pijn doen of doden. In vijftien van de gevallen (75%) is onder andere een hond bedreigd, in zeven van de gevallen is er mede een kat bedreigd (35%). In Tabel 15 staat vermeld van welke diersoorten de (ex-)partner heeft bedreigd te willen pijn doen of doden.

Tabel 15 Diersoort dat is bedreigd door de (ex-)partner*

	Aantal (N)	Percentage (%)
Hond	12	60,0%
Kat	4	20,0%
Hond en kat	2	10,0%
Honden, katten en kippen	1	5,0%
Slangen, hamster en schildpad	1	5,0%

* Gemeten onder de groep respondenten die bedreiging van de huisdieren rapporteren

3.3.2 Band met het huisdier en gevoelens na bedreiging

Van de 20 vrouwen die aangeven dat de (ex-)partner heeft bedreigd het huisdier te willen pijn doen of doden omschrijven bijna alle vrouwen (95%) de band met het bedreigde huisdier als 'heel hecht; het dier was een bron van troost en vriendschap' (zie Tabel 16).

"Hij dreigde vervolgens de hond iets aan te doen als ik de badkamer niet uit kwam. Hij wist dat het huisdier mijn 'kindje' was en manipuleerde daarmee."

27 jarige vrouw uit de opvang.

Tabel 16 De band tussen de vrouw en het huisdier dat is bedreigd*

	Aantal (N)	Percentage (%)
Niet hecht	0	0,0%
Ik vond het dier aardig, maar er was geen hechte band	1	5,0%
Heel hecht; het dier was een bron van troost en vriendschap	19	95,0%

* Gemeten onder de groep respondenten die bedreiging van de huisdieren rapporteren

Tevens geeft het merendeel van de vrouwen (85%) aan zich heel erg overstuur te hebben gevoeld ten tijde dat het huisdier door de (ex-)partner is bedreigd (zie Tabel 17).

Tabel 17 Gevoel van de vrouw nadat het huisdier is bedreigd*

	Aantal (N)	Percentage (%)
Niet overstuur	1	5,0%
Een beetje overstuur	2	10,0%
Heel erg overstuur	17	85,0%

* Gemeten onder de groep respondenten die bedreiging van de huisdieren rapporteren

Tot slot zegt geen van de vrouwen (0%) opgelucht te zijn dat niet zij, maar het huisdier is bedreigd.

3.4 INZET VAN HET HUISDIER ALS WAPEN DOOR DE (EX-)PARTNER

Vijf van de vrouwen (11%) uit de opvang beaamen dat de (ex-)partner wel eens één van de huisdieren op haar heeft afgestuurd om haar te verwonden (zie Tabel 18). Er is daarbij sprake van een significant verschil ($\chi^2(1, N = 145) = 10,80, p = .001, \phi_c = .27$) tussen vrouwen uit de opvang en vrouwen uit de algemene populatie.

Tabel 18 Inzet van het huisdier als wapen door de (ex-)partner*

	Heeft uw (ex-)partner wel eens één van uw huisdieren op u afgestuurd om u te verwonden?					
	Nee		Ja		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Algemene populatie	98	100,0%	0	0,0%	98	100,0%
Opvang	42	89,4%	5	10,6%	47	100,0%
Totaal	140	96,6%	5	3,4%	145	100,0%

* Een vergelijking tussen respondenten uit de opvang versus respondenten uit de algemene populatie (Missing value $N=17$)

In alle gevallen (100%) betrof het huisdier een hond. Vier van de vijf vrouwen geven aan een heel hechte band met het dier te hebben, waarbij het dier een bron van troost en vriendschap heeft gevormd. Één vrouw geeft aan zich destijds heel erg overstuur te hebben gevoeld, twee vrouwen benoemen een beetje overstuur te zijn geweest en twee vrouwen geven aan niet overstuur te zijn geweest. De vrouwen die aangeven niet overstuur te zijn geweest noemen echter als kanttekening dat dit samenhangt met het feit dat ze niet verwond zijn door het dier en dat men vooraf al had ingeschat dat het dier niet zou luisteren naar de (ex-)partner.

*“Dan hield hij de hond vast richting mij en riep: ‘ATTACK, ATTACK!’
Dan werd dat beest helemaal lijp.”*
33 jarige vrouw uit de opvang.

3.5 DIERENMISHANDELING GEPLEEGD DOOR DE VROUWEN

Er blijkt geen significant verschil ($\chi^2(1, N = 162) = 0,07, p = .80, ns, \phi_c = .02$) tussen mishandelde vrouwen en vrouwen die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt in de zelfrapportage van dierenmishandeling. Van de vrouwen die huiselijk geweld hebben meegemaakt rapporteren er drie (6%) zelf wel eens één van de huisdieren pijn te hebben gedaan tegenover vijf vrouwen (5%) binnen de groep vrouwen die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt (zie Tabel 19).

Tabel 19 Dierenmishandeling gepleegd door de vrouwen*

	Heeft u zelf wel eens één van uw huisdieren PIJN GEDAAN of GEDOOD?					
	Nee		Ja		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Geen huiselijk geweld	103	95,4%	5	4,6%	108	100,0%
Huiselijk geweld	51	94,4%	3	5,6%	54	100,0%
Totaal	154	95,1%	8	4,9%	162	100,0%

* Een vergelijking tussen slachtoffers huiselijk geweld versus respondenten die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt

3.6 DIERENMISHANDELING GEPLEEGD DOOR DE KINDEREN

Onder de 92 vrouwen met kinderen is er geen significant verschil ($\chi^2(1, N = 92) = 0,06, p = .81, ns, \phi_c = .03$) in dierenmishandeling gepleegd door de kinderen tussen vrouwen die huiselijk geweld hebben meegemaakt en vrouwen die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt. Van de vrouwen die huiselijk geweld hebben meegemaakt rapporteren er vijf (11%) dat één of meerdere van de kinderen wel eens een dier heeft pijn gedaan of gedood en van de vrouwen die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt wordt dit genoemd door zes vrouwen (13%) (zie Tabel 20). Tevens is er geen significant verschil ($\chi^2(1, N = 92) = 0,00, p = .99, ns, \phi_c = .01$) in dierenmishandeling gepleegd door de kinderen tussen de vrouwen waarbij het dier pijn is gedaan door de (ex-)partner in vergelijking met de kinderen van de vrouwen waarbij dit niet het geval is.

Tabel 20 Dierenmishandeling door de kinderen*

	Heeft één of meerdere van uw kinderen wel eens één van uw huisdieren PIJN GEDAAN of GEDOOD?				Totaal	
	Nee		Ja		N	%
	N	%	N	%		
Geen huiselijk geweld	41	87,2%	6	12,8%	47	100,0%
Huiselijk geweld	40	88,9%	5	11,1%	45	100,0%
Totaal	81	88,0%	11	12,0%	92	100,0%

* Een vergelijking tussen slachtoffers huiselijk geweld versus respondenten die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt

Ondanks dat er geen verschil is in dierenmishandeling gepleegd door de kinderen, geven de vrouwen die huiselijk geweld hebben meegemaakt wel significant vaker ($\chi^2(2, N = 92) = 9,33, p = .01, \phi_c = .32$) aan dat de kinderen niet helpen in de verzorging van de huisdieren. Van de vrouwen die huiselijk geweld hebben meegemaakt rapporteert een derde (33%) dat de kinderen niet helpen in de verzorging van de huisdieren, tegenover slechts vier vrouwen (9%) die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt.

3.7 HET ONTSTAAN VAN DE GEWELDSVORMEN

Aan de vrouwen waarbij er zowel sprake is van huiselijk geweld als dierenmishandeling is gevraagd waar het geweld binnen het systeem is begonnen. Ruim de helft van de vrouwen (69%) heeft hierbij aangegeven dat de eerste keer dat er geweld binnen het gezin heeft plaatsgevonden dit gericht is geweest tegen haar. Daarnaast noemt een kwart van de vrouwen (25%) dat het is ontstaan met geweld tegen de huisdieren (zie Tabel 21).

Tabel 21 Ontstaan van het geweld*

	Aantal (N)	Percentage (%)
Het is begonnen met geweld tegen mij	22	68,8%
Het is begonnen met geweld tegen de huisdieren	8	25,0%
Het is begonnen met geweld tegen de kinderen	1	3,1%
Alle geweld begon tegelijkertijd	1	3,1%
Het is begonnen met geweld tegen mijn partner	0	0,0%

* Gemeten onder de groep respondenten die huiselijk geweld en dierenmishandeling rapporteren

3.8 DIERENARTSBEZOEK EN MELDINGEN VAN DIERENMISHANDELING

Er is een significant verschil ($t(160) = -1,13, p = .02$) tussen hoe vaak vrouwen uit de opvang gemiddeld jaarlijks met de hond of kat de dierenarts bezoeken in vergelijking met vrouwen uit de algemene populatie, waaruit blijkt dat vrouwen uit de opvang vaker de dierenarts bezoeken.

Van de gevallen waarin de (ex-)partner wel eens het huisdier heeft pijn gedaan of gedood is de helft (53%) van deze huisdieren wel eens naar een dierenarts gebracht voor spoedeisende hulp. Van de gevallen van dierenmishandeling waarbij het een hond en/of kat betreft ($N=33$) blijkt het merendeel (88%) jaarlijks naar de dierenarts te gaan. Tevens wordt tweederde van deze huisdieren (67%) jaarlijks gevaccineerd door de dierenarts. Slechts in vijf van de 34 gevallen van dierenmishandeling (15%) staan de dieren niet onder behandeling van een dierenarts.

Wel blijkt er vrijwel geen melding te worden gedaan van dierenmishandeling. Slecht enkele vrouwen (15%) geven aan dat de politie of dierenbescherming is gebeld door henzelf of anderen (zoals burens of dierenarts) om te melden dat het dier is bedreigd, pijn gedaan of gedood. In de meeste gevallen (85%) is dit niet gebeurd.

3.9 ZORGEN OM HET HUISDIER

Er is geen significant verschil ($\chi^2(1, N = 157) = 1,03, p = .31, ns, \phi_c = .08$) tussen vrouwen die huiselijk geweld hebben meegemaakt en vrouwen die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt in de mate waarin zij zich zorgen maken om de huisdieren. Van de vrouwen die huiselijk geweld hebben meegemaakt geven 33 vrouwen (65%) aan wel eens bang of ongerust te zijn geweest dat er nare dingen met de huisdieren zouden gebeuren ten opzichte van 77 vrouwen (73%) die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt. Echter wanneer gekeken wordt naar de reden dat men zich zorgen maakt blijkt er wel een verschil merkbaar; 26 van de 33 vrouwen (79%) die huiselijk geweld hebben meegemaakt en zich zorgen maken noemen als reden angstig te zijn voor de behandeling van de huisdieren door de (ex-)partner, bij de 77 vrouwen die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt noemt niemand de (ex-)partner als reden van de zorgen. Vrouwen die geen huiselijk geweld hebben meegemaakt noemen andere redenen voor zorgen, zoals angst dat het dier door een auto wordt aangereden.

Daarnaast is wel een significant verschil ($\chi^2(1, N = 157) = 6,32, p = .01, \phi_c = .20$) in zorgen om het huisdier tussen vrouwen waarbij de (ex-)partner dierenmishandeling heeft gepleegd (87,9% maakt zich zorgen) en vrouwen waarbij er geen sprake van dierenmishandeling is (65,3% maakt zich zorgen).

3.10 UITSTEL VLUCHT VANWEGE ZORGEN OM HET HUISDIER

Van de 51 geïnterviewde vrouwen in de opvang geven 21 vrouwen (41%) aan dat zorgen om de huisdieren zich ervan heeft weerhouden eerder opvang te zoeken. De duur dat de vrouwen het vertrek naar de opvang hebben uitgesteld vanwege zorgen om de huisdieren varieert tussen de drie weken en tien jaar. Gemiddeld hebben ze de vlucht bijna een jaar (51,95 weken) uitgesteld.

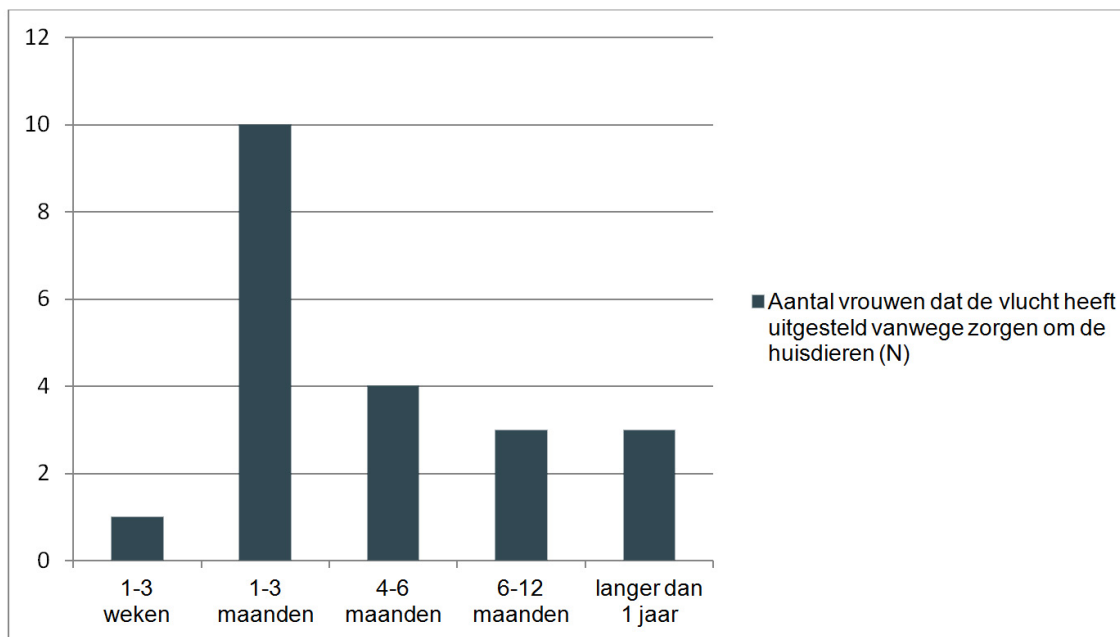
“Ik vond het moeilijk om de dieren achter te laten. Ik heb de vlucht tien jaar uitgesteld. Het zijn alle drie lieve dieren.”

33 jarige vrouw uit de opvang.

Opmerkelijk is dat binnen de algemene populatie er drie vrouwen aangeven te overwegen de partner te verlaten waarbij zorgen over de huisdieren van invloed zijn op de beslissing om de partner te verlaten. Hiervan benoemen twee vrouwen zelfs dat men bij de partner weg zou gaan indien de huisdieren in veiligheid konden worden gesteld of met ze mee konden naar een opvang. Deze beide vrouwen hebben tevens aangegeven dat er sprake is van huiselijk geweld en dierenmishandeling gepleegd door de partner.

Figuur 1 Duur van het uitstel van de vlucht vanwege bezorgdheid om de huisdieren

3.10.1 Onderbrengen van het huisdier

Van alle vrouwen uit de opvang heeft slechts één vrouw haar huisdieren (vissen) kunnen houden in de opvang, alle overige vrouwen hebben de huisdieren niet mee kunnen nemen naar de opvang en elders moeten onderbrengen. Hierbij zijn de huisdieren van 20 vrouwen (39%) achtergebleven bij de (ex-)partner. Bij de 34 vrouwen waarbij er sprake is van dierenmishandeling gepleegd door de (ex-)partner is van 28 gevallen bekend wat er met de huisdieren is gebeurd; in 11 gevallen hiervan (39%) zijn de dieren achtergebleven bij de mishandelende (ex-)partner.

Naast het achterlaten van dieren bij de (ex-)partner wordt eveneens genoemd dat dieren zijn afgestaan aan bekenden, vreemden of een dierenasiel of tijdelijk zijn onder gebracht bij familie, vrienden of bekenden.

Van de vrouwen uit de opvang geven er zestien vrouwen (31%) aan zich op dit moment nog zorgen te maken dat er nare dingen met de huisdieren zouden gebeuren.

3.11 OVERIGE BEVINDINGEN UIT DE INTERVIEWS

Uit de interviews met de vrouwen die met mishandeling te maken hebben gehad komen vooral de zeer hechte band met de huisdieren en de angst voor het huidige lot van de huisdieren naar voren. Veel vrouwen reageren erg emotioneel (huilen).

De hechte band met de huisdieren maakt dat veel vrouwen de vlucht naar de opvang voor kortere of zeer lange tijd uitstellen en betekent een machtsmiddel voor de mishandelaar om de vrouw aan zich 'gebonden'

“Mijn kinderen hebben er heel erg om moeten huilen. Het moment dat we bij het asiel stonden, hem nog één keer konden knuffelen en toen achter moesten laten was verschrikkelijk.”

39 jarige vrouw uit de opvang.

“Ik moest onderdak voor ze zien te vinden. Daardoor heb ik nog twee maanden in mijn woning gezeten en heeft mijn ex me kunnen ontvoeren naar Oostenrijk.”

31 jarige vrouw uit de opvang.

te houden. Sommige vrouwen noemen dat de (ex-)partner heeft gedreigd het dier iets aan te doen of te doden op het moment dat zij hebben aangegeven om te vertrekken.

Indien de vrouw heeft besloten om zonder de huisdieren te vertrekken en de partner te verlaten komen er verschillende scenario's naar voren. Of de vrouw is er in geslaagd een goede opvang voor het dier te vinden, of de vrouw heeft geen oplossing voor het dier gevonden en is desondanks vertrokken. Beide scenario's leveren echter veel verdriet en pijn op bij de vrouwen en kinderen. Vaak komen daar nog schuldgevoelens bij en hevige angst voor het lot van het dier.

Bijna alle vrouwen geven aan de huisdieren enorm te missen: het huisdier is "hun maatje", "hun kindje" en betekent troost, warmte en veiligheid voor ze.

4 DISCUSSIE

In dit hoofdstuk worden de conclusies (§4.1), kanttekeningen bij de onderzoeksopzet (§4.2) en aanbevelingen (§4.3) uiteengezet.

4.1 CONCLUSIES

De hoofdvraag van het onderzoek *'Rapporteren vrouwen die wegens huiselijk geweld in een opvangcentrum in Nederland verblijven vaker dierenmishandeling dan vrouwen uit de algemene populatie?'* kan bevestigend beantwoord worden. Dierenmishandeling komt significant vaker ($\chi^2(1, N = 162) = 51,63, p = .00, \phi_c = .57$) voor onder de onderzoeksgroep vrouwen uit de opvang in vergelijking met de controlegroep vrouwen uit de algemene populatie.

De deelvraag *'Wat is de aard en omvang van (bedreiging tot) dierenmishandeling, gerapporteerd door vrouwen die wegens huiselijk geweld in een opvangcentrum in Nederland verblijven?'* kan eveneens beantwoord worden. Een derde van de mishandelde vrouwen (33%) vermeldt dat de (ex-)partner wel eens heeft bedreigd het huisdier pijn te doen en ruim de helft (55%) verklaart dat de (ex-)partner de huisdieren daadwerkelijk heeft pijn gedaan of gedood. Deze uitkomst is in overeenstemming met de percentages gevonden in soortgelijke buitenlandse onderzoeken (Ascione, 1998; Ascione et al., 2007; Carlisle-Frank et al., 2004; Gallagher et al., 2008; Volant et al., 2008).

Het merendeel van de plegers (74%) heeft meerdere vormen van dierenmishandeling toegepast, waarbij de uitingvormen 'slaan', 'schoppen' en 'gooien met dieren' veelgenoemd zijn. Dit komt overeen met de literatuur die stelt dat plegers vaak meer dan één vorm van mishandeling toepassen (Tallichet, 2005). Tevens staan deze geweldsvormen bekend als enkele van de meest voorkomende vormen van dierenmishandeling (Arluke & Luke, 1997; DeGrue & DiLillo, 2009; Flynn, 2000b; Miller & Knutson, 1997; Tallichet, 2005).

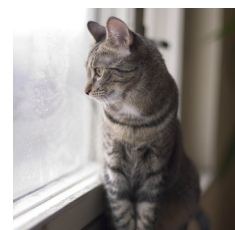
De mishandeling blijkt in de meeste gevallen langer dan zes maanden te hebben geduurd (65%), omvat veelal meer dan zes incidenten (59%) en is in sommige gevallen fataal (15%).

Voornamelijk honden en katten blijken slachtoffer te zijn geworden van de dierenmishandeling. Dit sluit aan bij de aanname dat honden en katten met name slachtoffer worden vanwege het kleine formaat wat ze tot een makkelijk en veilig doelwit maakt en vanwege de hechte band die huisdiereigenaren vaker met deze diersoorten hebben wat ze kwetsbaarder maakt voor geweld (Arluke & Luke, 1997; Flynn, 1999; Flynn, 2000b; Flynn, 2001; DeGrue & DiLillo, 2009).

De band van de vrouw met het bedreigde of mishandelde huisdier is door de meeste vrouwen beschreven als 'heel hecht; het dier was een bron van troost en vriendschap'. Dit correspondeert met het gegeven dat de hechte band tussen mens en dier de huisdieren een mogelijk doelwit maakt voor plegers van huiselijk geweld (DeGrue & DiLillo, 2009; Flynn, 2000b; Lasley, 2009; Ramsey et al., 2010).

Vrijwel geen van de vrouwen rapporteert zelf dierenmishandeling te plegen. Dit kan echter samenhangen met de onderzoeksmethode van zelfrapportage waardoor men wellicht geneigd is sociaal wenselijk te antwoorden (Thompson & Gullone, 2006; McIntosh, 2004).

Kinderen blijken in 60% van de gevallen getuige te zijn geweest van de dierenmishandeling. Er blijkt echter geen significant verschil tussen beide onderzoeksgroepen in dierenmishandeling gepleegd door de kinderen.

Dit is opmerkelijk aangezien buitenlandse onderzoeken hogere percentage van dierenmishandeling rapporteren onder kinderen van mishandelde vrouwen (Ascione, 1998; Ascione et al., 2007; Flynn, 2000a; McIntosh, 2001; Volant et al., 2008 en Quinlisk, 1999). De lage rapportage in dit onderzoek kan als reden hebben dat de vrouwen hiernaar is gevraagd en niet de kinderen zelf. Het is bekend dat kinderen in zelfrapportage vaker dierenmishandeling aangeven en vertellen over 'geheime activiteiten', dan de rapportage van de ouders laat zien (Dadds et al., 2006). Ouders denken soms onterecht dat kinderen geweld niet meekrijgen en onderschatten dat kinderen dierenmishandeling plegen (Baldry, 2003; Osofsky, 1995).

De kinderen van de vrouwen uit de opvang blijken wel minder vaak te helpen in de verzorging van de huisdieren. Dit kan verklaard worden vanuit de aanname dat (dreiging van) verlies van een huisdier zo aangrijpend kan zijn voor kinderen dat ze afstand doen van enige investering in contact met dieren om zichzelf te beschermen tegen het nogmaals ervaren van dit verdriet (Boat, 2010).

Naast de dierenmishandeling rapporteren enkele mishandelde vrouwen (11%) dat de (ex-)partner de hond op haar heeft afgestuurd om haar te verwonden, waaruit blijkt dat de mishandelende (ex-)partner soms bewust het huisdier inzet als wapen.

Wanneer gekeken wordt naar het ontstaan van het geweld binnen het systeem benoemt meer dan de helft van de vrouwen (69%) dat het geweld is begonnen tegen haar, een kwart (25%) verklaart dat het is begonnen met geweld tegen de dieren. Deze bevindingen lijken er op te wijzen dat bij dierenmishandeling er veelal reeds sprake kan zijn van partnergeweld, of dat dierenmishandeling een voorbode kan zijn voor het ontstaan van partnergeweld, echter om daadwerkelijk uitspraken te kunnen doen over de chronologie in het ontstaan van de geweldsvormen dient longitudinaal onderzoek te worden uitgevoerd.

Opmerkelijk is tot slot de uitkomst dat vrouwen uit de opvang vaker ($p = .02$) de dierenarts bezoeken en onder de gevallen van dierenmishandeling zelfs het overgrote merendeel (88%) jaarlijks naar de dierenarts gaat. Er kan dus gesteld worden dat vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld met regelmaat een dierenarts bezoeken en mishandelde huisdieren veelal onder behandeling van een dierenarts staan. Deze uitkomst benadrukt de rol die dierenartsen kunnen vervullen in het vroegtijdig signaleren van huiselijk geweld en/ of dierenmishandeling.

De deelvraag 'Welk percentage vrouwen, die wegens huiselijk geweld in een opvangcentrum in Nederland verblijven en huisdieren bezitten, hebben de beslissing om uit de geweldsituatie te ontsnappen destijds uitgesteld vanwege bezorgdheid om de veiligheid van huisdieren?' kan tevens beantwoord worden. Een groot deel van de vrouwen (41%) rapporteert vanwege zorgen om de huisdieren de vlucht te hebben uitgesteld. De periode dat men het vertrek heeft uitgesteld varieert van drie weken tot tien jaar. Dat vrouwen de vlucht uitstellen vanwege de huisdieren komt overeen met bevindingen uit buitenlandse onderzoeken (Ascione, 1998; Ascione et al., 2007; Carlisle-Frank et al., 2004; Daniell, 2001; Faver & Strand, 2003; Fitzgerald, 2005; Flynn, 2000a; Gallagher et al., 2008; McIntosh, 2001; Volant et al., 2008).

Opvallend is dat twee vrouwen uit de algemene populatie aangeven huiselijk geweld en dierenmishandeling mee te maken en vanwege zorgen om de huisdieren de partner niet te verlaten. Dit impliceert de mogelijkheid dat sommige vrouwen wellicht zelfs helemaal niet naar een opvang zullen gaan vanwege de huisdieren.

Tot besluit blijven de huisdieren wanneer men naar de opvang gaat vaak (39%) achter bij de (ex-)partner. De mishandelende (ex-)partner houdt hiermee een machtsmiddel in handen om de vrouw en kinderen te controleren en chanteren (Hackett & Uprichard, 2007; Lasley, 2009; McIntosh, 2004). Dat plegers soms tot in detail dreigen met het vermoorden van een huisdier wordt door meerdere vrouwen genoemd. Veel vrouwen (31%) geven dan ook aan op het moment dat zij al in de opvang verblijven zich nog zorgen te maken dat er nare dingen met de huisdieren gebeuren.

4.2 KANTTEKENINGEN BIJ DE ONDERZOEKSOPZET

Voorzichtigheid is gewenst in de generaliseerbaarheid van de onderzoeksresultaten. Het onderzoek bestaat uit een kleine specifieke onderzoekssample wat de kans op toevalsfactoren doet toenemen. Het onderzoek is uitgevoerd onder in Nederland geboren vrouwelijke slachtoffers die naar een opvang zijn gevlucht. De resultaten zijn daardoor niet generaliseerbaar naar slachtoffers van huiselijk geweld van allochtone afkomst of naar slachtoffers van huiselijk geweld die geen opvang hebben gezocht. Bovendien is een betere aansluiting tussen de demografische kenmerken 'leeftijd' en 'opleidingsniveau' van vrouwen uit de opvang en vrouwen uit de algemene populatie gewenst om vergelijkingen te kunnen trekken.

De wervingswijze van de respondenten kan van invloed zijn op de gevonden onderzoeksresultaten. Binnen de opvang zijn vrouwen veelal door medewerkers van de opvanglocatie benaderd voor deelname en heeft men zelf kunnen besluiten wel of niet deel te nemen. Een opvangmedewerker heeft hierover aangegeven: *'Ik hoorde "in de wandelgangen" overigens dat dit onderwerp wel het nodige oproept bij cliënten: het praten over (achtergelaten) huisdieren wordt door sommige vrouwen als erg emotioneel ervaren en ik begreep van een van de teammanagers dat dit ook voor enkele vrouwen een reden is om juist niet mee te willen werken.'* Ook de wervingsprocedure van de vrouwen uit de algemene populatie kan van invloed zijn geweest. Het werven via dierenwelzijnsorganisaties onder de noemer 'onderzoek naar de omgang met dieren' kan ervoor hebben gezorgd dat met name vrouwen hebben gereageerd die affiniteit met huisdieren hebben. Daarnaast hebben enkele vrouwen uit de controlegroep zich na het interview alsnog teruggetrokken van deelname en hebben enkele vrouwen na interviewafname het toestemmingsformulier niet geretourneerd. Het is onbekend in hoeverre non-respondenten afwijken van respondenten in het slachtofferschap van huiselijk geweld en dierenmishandeling.

Eveneens kan de omstandigheid waarin de vrouwen zich bevonden van invloed zijn op de resultaten. Vrouwen in de opvang zijn, door de hulpverlening die zij ontvangen, aangespoord om openlijk te praten over geweldservaringen. Vrouwen in de controlegroep ervaren wellicht een minder veilige omgeving of het gevoel niet vrij te kunnen spreken over een gewelddadige partner.

De wijze van interviewafname kan tevens een rol hebben gespeeld in de onderzoeksresultaten. Een deel van de vrouwen uit de controlegroep is telefonisch geïnterviewd en een deel face-to-face. De wijze waarop een vragenlijst met retrospectieve vragen over mishandeling wordt afgenomen blijkt geen significante verschillen in de resultaten te veroorzaken (DiLillo, De Gue, Kras, DiLoreto-Colgan & Nash, 2006). Desondanks kan telefonische interviewafname, in vergelijking met een face-to-face interview, achterdocht en de neiging tot sociaal wenselijke antwoorden vergroten (Holbrook, 2003).

Gezien de gevoelige inhoud van de vragen en zelfrapportage is er eveneens een risico dat de reacties een bias kunnen vertonen door sociaal wenselijke antwoorden (Thompson & Gullone, 2006; McIntosh, 2004). Sommige respondenten willen wellicht niet vertellen over de slechte behandeling van dieren omdat dit sociaal onwenselijk is en respondenten die wel dierenmishandeling rapporteren kunnen de ernst hiervan proberen te verhullen (Baldry, 2003). Bovendien kunnen respondenten soms onterecht denken dat kinderen geweld niet meekrijgen en onderschatten ze dat kinderen dierenmishandeling plegen (Baldry, 2003; Dadds, 2006; Osofsky, 1995). Dit onderzoek kan dus lagere niveaus van dierenmishandeling weergeven dan werkelijk het geval is. Zelfrapportage blijft desondanks één van de meest betrouwbare methodes om slachtofferschap en crimineel gedrag te meten (Baldry, 2003; Huizinga & Elliot, 1986).

Een ander kritiekpunt is het retrospectief karakter van het onderzoek. Respondenten is gevraagd naar ervaringen in de afgelopen twee jaar. Retrospectieve herinnering heeft enkele beperkingen waardoor het kan dat herinneringen vervormd zijn (Henry, 2004). Het kan voorkomen dat men incidenten niet meer weet te herinneren of als minder ernstig interpreteert, wat tot onderrapportage leidt.

In het onderzoek is gevraagd naar het bedreigen en pijn doen van huisdieren en naar het op een vrouw afsturen van een huisdier om haar te verwonden. Verwaarlozing is echter ook een vorm van dierenmishandeling welke in dit onderzoek niet is meegenomen. Sommige vrouwen noemen bij de laatste vraag (“Zijn er nog andere diergelateerde zaken die nog niet zijn benoemd, maar u wel graag met ons zou willen delen?”) dat de (ex-)partner een vorm van verwaarlozing van het dier heeft toegepast. Het zou wenselijk zijn indien deze vorm van mishandeling ook wordt onderzocht.

In de vragenlijst is daarnaast gevraagd naar uitstel van het vertrek naar een opvang vanwege zorgen om de huisdieren, echter is niet gevraagd of vrouwen het huisdier missen. Sommige vrouwen hebben uit zichzelf aangegeven de vlucht naar de opvang niet te hebben uitgesteld, maar het dier wel erg te missen. Om de emotionele gevolgen van het afstaan van dieren te meten dient dit ook te worden meegenomen.

Tot slot dient als kanttekening te worden genoemd dat de vragenlijst een vertaalde en bewerkte versie is van de Pet Treatment Survey en daarmee niet gevalideerd is.

4.3 AANBEVELINGEN

In Tabel 21 staat een samenvatting van de aanbevelingen. Op de volgende pagina's zijn de aanbevelingen per thema toegelicht.

4.3.1 *Opvang en hulpverlening voor huisdieren*

Het is wenselijk dat er in een situatie van huiselijk geweld bij het opstellen van een veiligheid- of vluchtplan tevens rekening gehouden wordt met het veilig onderbrengen van eventuele huisdieren. Bij voorkeur zou er een specifiek veiligheidsplan voor dieren ontwikkeld moeten worden (Boat, Loar & Philips, 2008). Het in veiligheid brengen van de huisdieren ontnemt een significant obstakel dat slachtoffers van partnergeweld er momenteel van weerhoudt de mishandelaar te verlaten (Arkow & Coppola, 2007). Door alle familieleden waaronder ook de huisdieren in veiligheid te brengen biedt men veiligheid voorafgaand, tijdens en na de vlucht van een gewelddadige partner (Boat et al., 2008). Bovendien wordt het welzijn van de huisdieren dan niet langer genegeerd (Flynn, 2000b).

Het is aanbevolen om tevens te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn voor het onderbrengen van huisdieren van slachtoffers van huiselijk geweld. Opvanglocaties zouden de diensten moeten vergroten waarbij tegemoet wordt gekomen aan de praktische behoeften van huisdiereigenaren (Flynn, 2000b). Er zijn verschillende mogelijkheden te bedenken: een opvangtehuis waar tevens huisdieren ondergebracht kunnen worden, speciale opvangplekken voor dieren van slachtoffers van huiselijk geweld (bijvoorbeeld door beschikbaar gestelde plaatsen in een asiel) of pleegzorg voor de huisdieren. Zogenaemde ‘safe havens for pets’ programma's, zoals in de Verenigde Staten plaatshebben, voorzien in spoedeisende hulp en opvang voor huisdieren terwijl de huisdiereigenaren in een opvang voor slachtoffers van huiselijk geweld kunnen verblijven en blijken erg belangrijk om slachtoffers en diens huisdieren in veiligheid te kunnen brengen (Ramsey et al., 2010). Slachtoffers van huiselijk geweld zijn eerder geneigd hulp te zoeken indien ze weten dat het huisdier zal worden beschermd, vooral indien er mogelijkheid is om de dieren op te vangen (Lasley, 2009).

Tabel 21 Samenvatting aanbevelingen

Aanbevelingen:

Opvang en hulpverlening voor huisdieren:

- Ontwikkel een veiligheidsplan voor de huisdieren van slachtoffers van huiselijk geweld
- Voorzie in opvangplekken of pleegzorg voor huisdieren van slachtoffers van huiselijk geweld
- Ontwikkel protocollen voor dierenopvang t.a.v. veiligheid en vertrouwelijkheid
- Bied dierengedragstherapie aan zwaar getraumatiseerde huisdieren
- Bied slachtoffers de mogelijkheid om de huisdieren te bezoeken en een band met ze te kunnen onderhouden

Aanpassingen in de hulpverlening aan slachtoffers van huiselijk geweld:

- Voeg diergerelateerde vragen toe in bestaande screening, intake, onderzoek en risicotaxatie instrumenten
- Registreer en monitor gevallen van dierenmishandeling
- Betrek de bespreking van ervaringen met dieren(mishandeling) in het hulpverleningsproces
- Besteed aandacht en biedt zonodig therapie aan kinderen die getuige zijn geweest van dierenmishandeling
- Bied Emotie Regulatie Therapie aan plegers van dierenmishandeling

Deskundigheidsbevordering:

- Zorg voor kennis over huiselijk geweld en dierenmishandeling bij relevante beroepsgroepen
- Zorg voor kennis van ter zake doende wetgeving bij relevante beroepsgroepen
- Integreer informatie over huiselijk geweld en dierenmishandeling in bestaande educatie curricula
- Ontwikkel instrumenten om dierenmishandeling en huiselijk geweld te signaleren
- Zorg voor duidelijk terminologie
- Zorg voor (kennis over) meldpunten en handelingsmogelijkheden bij vermoedens
- Maak afspraken voor crossreport en samenwerking tussen meerdere disciplines

Politieke, justitiële en maatschappelijke aandacht:

- Voorzie in betere wetgeving en straf(vervolging) bij dierenmishandeling
- Zet preventie- en interventiestrategieën breed in (gericht op alle geweldsvormen)
- Bied voorlichting aan het algemene publiek

Onderwerpen voor vervolgonderzoek:

- Meer doelgroepen (allochtonen, mannen, kinderen, plegers, slachtoffers die niet in een opvang verblijven)
  - Grotere steekproefgrootte en betere generaliseerbaarheid
  - Onderzoek de kenmerken (leeftijd, ras) van mishandelde dieren
  - Longitudinaal onderzoek naar causaliteit
  - Verzamel best practices en/ of protocollen voor hulp en opvang bij huisdieren van slachtoffers huiselijk geweld
-

Gezien de relatie tussen mens en dier en de emotionele steun die een huisdier kan bieden in deze moeilijke periode is het ten sterkste aanbevolen om erin te voorzien dat het slachtoffer de mogelijkheid heeft het huisdier bij zich te kunnen houden of minstens regelmatig contact ermee te kunnen onderhouden. Zowel voor het welzijn van het dier als voor de vrouw en kinderen is het wenselijk indien het (qua veiligheid, financieel en praktisch) mogelijk wordt gemaakt voor de vrouw en kinderen om de huisdieren te bezoeken (Flynn, 2000b). Bovendien zijn mens-dier-relaties onderdeel van een normale ontwikkeling waarin ouder en kind leren over de aard van machtafhankelijke relaties en biedt het kinderen de gelegenheid om te leren zorgen en empathische vaardigheden te ontwikkelen (Randour & Davidson, 2008).

Bijkomstig dienen opvangplekken voor dieren van slachtoffers van huiselijk geweld protocollen te hebben om de vertrouwelijkheid en veiligheid van een slachtoffer van huiselijk geweld te waarborgen (Ascione, 1998).

Tot slot is het belangrijk te realiseren dat de huisdieren van slachtoffers van huiselijk geweld veelal getraumatiseerd kunnen zijn als gevolg van de situatie waarin zij hebben geleefd en de mishandeling die zij eventueel hebben ondervonden. Aangezien de huisdieren veelal direct of indirect zijn blootgesteld aan een gewelddadige leefsituatie zou het wenselijk zijn indien er hulpverlening wordt geboden aan ernstig getraumatiseerde dieren, bijvoorbeeld middels het inzetten van een dierengedragstherapeut.

4.3.2 Aanpassingen in de hulpverlening aan slachtoffers van huiselijk geweld

Professionals die werken met slachtoffers van huiselijk geweld of kindermishandeling zouden vragen moeten stellen over huisdieren en de aanwezigheid van geweld tegen dieren bij intakes en hulpverlening (Ascione, 1998; Ascione et al., 2010; Flynn, 2000b). De meerderheid van de organisaties die zich richten op de aanpak van huiselijk geweld vragen vrouwen momenteel echter niet naar eventuele ervaringen met dierenmishandeling (Ascione & Lockwood, 2001). Aan slachtoffers die zich aanmelden bij het Steunpunt Huiselijk Geweld en tijdens de intake bij een opvang wordt niet gevraagd naar eventuele huisdieren. Het negeren van de dieren(mishandeling) kan bijdragen aan meer gevoelens van hulpeloosheid en isolatie bij het slachtoffer van huiselijk geweld (Wise, 2004). Gezien bezorgdheid om het huisdier een reden kan zijn voor het uitstellen van de vlucht naar de opvang is het raadzaam hier wel aandacht aan te besteden. Het is aanbevolen diergerelateerde vragen toe te voegen in bestaande screening, intake, onderzoek en risicotaxatie instrumenten. Vragen als 'zijn er huisdieren?', 'hoe is de omgang van elk familielid met de huisdieren?' en 'bent u ongerust dat er nare dingen met de huisdieren zouden gebeuren?' zijn makkelijk toe te voegen en bieden snel informatie over de situatie (Arkow, 2008). Door te vragen of men huisdieren heeft en bij voorkeur tevens te ondersteunen in het onderbrengen van huisdieren erkent men de zorgen en wordt de drempel om te vluchten verlaagd.

Een daaropvolgende stap zou zijn om de gevallen van dierenmishandeling te registreren. Om zicht te krijgen op de omvang van de problematiek is het wenselijk cijfers te registreren en ernstige gevallen te monitoren (Ascione et al., 2010).

Naast het toevoegen van vragen bij intake en registratie is het aanbevolen in het hulpverleningsproces ook aandacht te besteden aan de huisdieren en ervaringen met dierenmishandeling. Veel respondenten hebben tijdens het interview aangegeven het erg prettig te vinden de mogelijkheid te krijgen om te kunnen praten over de geliefde huisdieren. Het is wenselijk aandacht te besteden aan deze behoefte van de vrouwen; geef erkenning dat het achterlaten van huisdieren emoties oproept en bied acceptatie en legitimatie van het rouwproces om het verlies of missen van een huisdier.

Het is belangrijk om naast de vrouwen de kinderen eveneens de gelegenheid te bieden om te rouwen om het verlies of missen van een huisdier (Melson & Fine, 2010). Er is daarbij aandacht en mogelijke ondersteuning (therapie) benodigd voor kinderen die getuige zijn geweest van dierenmishandeling (Randour & Davidson, 2008). De blootstelling aan geweld blijkt niet alleen verontrustend te worden ervaren ten tijde van het incident, maar kan men nog jaren later hinderen (Flynn, 2000b). Kinderen die gewelddadig gedrag hebben gezien zijn bovendien eerder geneigd agressie te vertonen (Moss, 2003). Het is raadzaam kinderen te ondersteunen in het te boven komen van dergelijke ervaringen waarbij er aandacht wordt besteed aan verwerking, empathieontwikkeling en conflictoplossing. Hulpverleners dienen open over deze ervaringen te praten met kinderen, ze helpen om hun emoties te begrijpen en om te gaan met deze emoties om een veilige en stabiele basis te creëren (Raynor, & Saint-Onge, 2007).

Plegers van dierenmishandeling kunnen voordeel ondervinden aan Emotie Regulatie Therapie en de ontwikkeling van empathie (Vaughn et al., 2011).

4.3.3 Deskundigheidsbevordering

Dierenmishandeling binnen het gezin is een onderwerp dat momenteel verwaarloosd en genegeerd wordt onder professionals (Flynn, 2000b). Er zou dan ook meer educatie moeten plaatsvinden (Stecker, 2004; Wise, 2004). Het is belangrijk dat men weet dat dierenmishandeling kan dienen als 'rode vlag' voor de aanwezigheid van huiselijk geweld (DeGrue & DiLillo, 2009). Kennis over de aanpak van dierenmishandeling kan zowel dieren als slachtoffers van huiselijk geweld beschermen (Ramsey et al., 2010). Alle professionals die werkzaam zijn in het werkveld van mens- of dierenwelzijn zouden voorts kennis moeten hebben van de aspecten van huiselijk geweld en dierenmishandeling (Osofsky, 1995). Hulpverleners van slachtoffers van huiselijk geweld dienen tevens te worden getraind in de emotionele gevolgen van de scheiding tussen mensen en huisdieren (Ascione, 1998). Door de kennis over de relatie tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling te vergroten wordt de hulpverlening in beide werkvelden verbeterd (Boat et al., 2008).

Waar mogelijk dient informatie over de relatie tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling in bestaande educatie en trainingprogramma's van relevante beroepsgroepen te worden geïntegreerd.

Daarnaast is het aanbevolen gebruik te maken van crossreport; organisaties werkzaam in de aanpak van huiselijk geweld zouden dierenmishandeling moeten melden bij dierenwelzijnsorganisaties en dierenwelzijnsorganisaties zouden huiselijk geweld moeten melden bij huiselijk geweld organisaties (Lasley, 2009; Randour, 2004; Randour & Davidson, 2008).

Indien er geen procedures zijn voor crossreport is samenwerking tussen deze disciplines raadzaam. Er zou een protocol moeten zijn tussen verschillende partijen voor de omgang met gevallen van dierenmishandeling en huiselijk geweld (Baldry, 2003). Samenwerking tussen de verschillende werkvelden is benodigd om voor een effectieve aanpak te kunnen zorgen (Wise, 2004).

Dit onderzoek toont aan dat het merendeel van de (mishandelde) dieren van slachtoffers van huiselijk geweld jaarlijks de dierenarts bezoeken. Echter uit eerder onderzoek blijkt dat slechts 11% van de dierenartsen alle vermoedens van dierenmishandeling melden (Enders-Slegers & Janssen, 2009). Redenen die dierenartsen noemen als belemmering om te melden zijn: het vinden van bewijslast, het ontbreken van specifieke kennis, het niet weten waar de melding te plaatsen, angst voor verstoring van de relatie van de cliënt, het schenden van privacyregels, het gevoel geen recht te hebben om zich er in te mengen of het niet beschouwen als diens taak. Het is zeer aanbevolen om de rol die dierenartsen kunnen vervullen in het signaleren van deze geweldsvormen onder de aandacht te brengen en maatregelen te treffen om de genoemde belemmeringen

te ontnemen (Lockwood, 2000).

Om huiselijk geweld of dierenmishandeling te kunnen herkennen zijn instrumenten benodigd om deze problematiek te kunnen signaleren en vermoedens te kunnen duiden.

Tevens dient de term 'dierenmishandeling' duidelijk te worden gedefinieerd, zodat men weet wanneer er wel of niet sprake is van dierenmishandeling (Beirne, 2002). Omdat er momenteel geen gespecificeerde universele definitie is ten aanzien van dierenmishandeling wordt de term vaak gebruikt zonder een concrete verduidelijking (Munro, 2001a).

Daarnaast is het van belang dat men weet hoe te handelen bij vermoedens van huiselijk geweld en/ of dierenmishandeling. Men dient kennis te hebben van waar men een melding kan plaatsen, welke wetgeving relevant is en welke stappen men wel of juist niet dient te ondernemen. Bewijsbaarheid van bezitsrecht van dieren kan bijvoorbeeld lastig zijn en in een later stadium van het hulpverleningsproces een obstakel vormen indien het dier is achtergebleven bij een (ex-)partner. Het is belangrijk te weten hoe te handelen om problemen te voorkomen.

4.3.4 Politieke, justitiële en maatschappelijke aandacht

Het is essentieel dat er politieke en maatschappelijke aandacht komt voor de relatie tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling. Er dient zowel bewustwording te worden ontwikkeld als actie te worden ondernomen om deze problematiek aan te pakken.

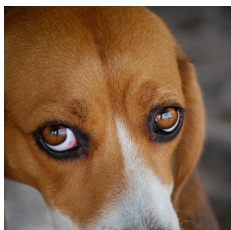
Het justitiële systeem van wetgeving en strafvervolging kan hierin een rol spelen. Een lage reactie in strafmaat vanuit het justitiële vervolgingssysteem kan aandeel hebben in dierenmishandeling (Arluke & Luke, 1997; Wise, 2004). Vaak wordt dierenmishandeling niet als een serieuze misdaad beschouwd (Arluke & Luke, 1997). Bovendien blijkt dierenmishandeling vaker plaats te vinden indien het slechts mild bestraft wordt en nauwelijks vervolging plaatsvindt (Flynn, 2001). Er zou dan ook strengere wetgeving en straf(vervolging) moeten zijn bij het plegen van dierenmishandeling (Flynn, 2000b). Het vervolgen van plegers van dierenmishandeling kan een waarschuwingssignaal afgeven aan personen die een risico lopen een bedreiging te vormen voor de veiligheid van anderen (Lockwood, 2006).

Beide vormen van geweld kunnen als risicofactor gelden voor de ander en dit heeft dan ook belangrijke implicaties voor preventie en interventie strategieën die bedoeld zijn om geweld te voorkomen of stoppen (Flynn, 2000b; Higgins, 1998; Wise, 2004). Preventie- en interventiestrategieën zouden breed ingezet moeten worden om alle vormen van geweld te adresseren (Bladry, 2003; Higgins, 1998).

Voorlichting aan het algemene publiek is hierbij wenselijk (Stecker, 2004). Het blijkt dat hoe beter men kennis heeft van de relatie tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling en waar men dit kan aangeven, hoe vaker men bereid is aangifte te doen (Taylor & Signal, 2006). Door het algemene publiek te informeren over de link tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling en waar men terecht kan voor advies en informatie of voor het melden van huiselijk geweld en dierenmishandeling zal de aangiftebereidheid worden vergroot.

4.3.5 Vervolgonderzoek

Het huidige exploratieonderzoek biedt een eerste oriëntatie in de relatie tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling. Vervolgonderzoek is echter wenselijk en noodzakelijk om beter inzicht te krijgen in de

verbanden tussen deze geweldsvormen.

Dit onderzoek is uitgevoerd onder in Nederland geboren vrouwen die in een opvanglocatie verblijven voor slachtoffers van huiselijk geweld. Een groot deel van de vrouwen die in een opvang verblijven is echter van allochtone afkomst. Tevens dient niet vergeten te worden dat naast vrouwen ook mannen slachtoffer kunnen worden van huiselijk geweld. Tot slot zou het ook interessant zijn te kijken naar slachtoffers van huiselijk geweld die niet de stap naar een opvang hebben gemaakt. Het is dan ook aanbevolen om deze doelgroepen bij vervolgonderzoek te betrekken.

Het onderzoek biedt weinig informatie over de motivatie en kenmerken van plegers. Het is wenselijk informatie te verkrijgen over de achtergrond (leeftijd, opleiding, geschiedenis van dierenmishandeling), karakteristieken en motivatie van het geweld vanuit het perspectief van de pleger (Ascione & Lockwood, 2001; Flynn, 2000b). Het is belangrijk daarin te kijken of de dierenmishandeling is gepleegd uit agressie of om bewust een ander angstig te maken en te controleren (Volant, 2008). Tevens is het interessant te kijken naar de percepties, attitudes en gedragingen die plegers van huiselijk geweld die geen dierenmishandeling plegen onderscheiden van plegers van huiselijk geweld die wel de huisdieren mishandelen (Carlisle-Frank et al., 2004). Er is kennis benodigd over de omstandigheden en redenen waaronder dierenmishandeling ontstaat (Beirne, 2004).

Om te meten of kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld vaker dierenmishandeling plegen is het wenselijk dit middels zelfrapportage te doen. Kinderen voorzien in een betrouwbare en accurate bron van informatie over de eigen ervaringen ten aanzien van geweld (Baldry, 2003).

De steekproefgrootte is beperkt, wat de kans op toevalfactoren doet toenemen. Tevens zijn de demografische kenmerken van de onderzoeksgroep niet volledig gelijk aan die van de controlegroep. Onderzoek met een grotere en generaliseerbare onderzoekssample is aanbevelenswaardig.

Uit het onderzoek blijkt dat met name honden en katten het risico lopen slachtoffer te worden van dierenmishandeling. Het zou interessant zijn om te kijken of hierin nog onderscheid valt te maken in kenmerken van de dieren die risico lopen, zoals het ras en de leeftijd.

Ondanks dat dierenmishandeling en huiselijk geweld kunnen voorkomen binnen hetzelfde gezin voorziet dit nog geen informatie over de mogelijke richting waarin deze geweldsvormen zich ontwikkelen (Beirne, 2004). Longitudinaal onderzoek naar het ontstaan en de causaliteit van deze geweldsvormen is dan ook aangeraden.

Tot slot is het raadzaam te onderzoeken op welke wijze hulpverleningsprocessen dienen te worden aangepast en hoe huisdieren van slachtoffers van huiselijk geweld het beste zouden kunnen worden opgevangen.

LITERATUUR

American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders, fourth edition, DSM-IV*. Washington: American Psychiatric Association.

Appel, A. E., & Holden, G. W. (1998). The co-occurrence of spouse and physical child abuse: A review and appraisal. *Journal of Family Psychology, 12* (4), 578-599.

Arkow, P. (1994). Animal abuse and domestic violence. Intake statistics tell a sad story. *The Latham Letter, XV*(2), 17.

Arkow, P. (2008). Animal maltreatment in the ecology of abused children: Compelling research and responses for prevention, assessment and intervention. *Protecting Children, 22* (3-4), 66-79.

Arkow, P., & Coppola, T. (2007). Expanding protective orders to include companion animals. Verkregen op 25 mei, 2011, via <http://www.americanhumane.org/assets/pdfs/interaction/hab-link-ppo-companion-animals.pdf>

Arluke, A., & Luke, C. (1997). Physical cruelty toward animals in Massachusetts, 1975-1996. *Society & Animals, 5*(3), 195-204.

Arluke, A. (2002). Animal abuse as dirty play. *Symbolic Interaction, 25*(4), 405-430.

Arluke, A. (2006). *Just a dog. Understanding animal cruelty and ourselves*. Philadelphia: Temple University Press.

Ascione, F. R. (1998). Battered women's reports of their partners' and their children's cruelty to animals. *Journal of Emotional Abuse, 1*(1), 119-133.

Ascione, F.R. (2001). Animal abuse and youth violence. *Juvenile Justice Bulletin, September, 1-15*.

Ascione, F.R., & Lockwood, R. (2001). Cruelty to animals: Changing psychological, social, and legislative perspectives. In D.J. Salem & A.N. Rowan (eds.), *The State of Animals: 2001* (pp. 39-54). Washington, DC: Humane Society Press.

Ascione, F.R., McCabe, M.S., Philips, A., & Tedeschi, P. (2010). Animal abuse and developmental psychopathology: Recent research, programmatic and therapeutic issues and challenges for the future. In A.H. Fine (ed.), *Handbook on animal-assisted therapy: Theoretical foundations and guidelines for practice* (3rd edition, pp. 357-400). London: Elsevier.

Ascione, F.R., Weber, C.V., Thompson, T.M., Heath, J., Maruyama, M. & Hayashi, K. (2007). Battered pets and domestic violence: Animal abuse reported by women experiencing intimate violence and by non-abused women. *Violence Against Women, 13*(4), 354-373.

Ascione, F. R., Weber, C.V., & Wood, D.S. (1997). The abuse of animals and domestic violence: A national survey of shelters for women who are battered. *Society & Animals, 5*(3), 205-218.

Baldry, A.C. (2003). Animal abuse and exposure to interparental violence in Italian youth. *Journal of Interpersonal Violence, 18*(3), 258-281.

Baldry, A.C. (2004). The development of the P.E.T. scale for the measurement of physical and emotional tormenting against animals in adolescents. *Society & Animals*, 12(1), 1-17.

Barnes, J.E., Boat, B.W., Putnam, F.W., Dates, H.F., & Mahlman, A.R. (2006). Ownership of high-risk ("vicious") dogs as a marker for deviant behaviors: Implications for risk assessment. *Journal of Interpersonal Violence*, 21(12), 1616-1634.

Baun, M., & Johnson, R. (2010). Human/ animal interaction and successful aging. In A.H. Fine (ed.), *Handbook on animal-assisted therapy: Theoretical foundations and guidelines for practice* (3rd edition, pp. 283-299). London: Elsevier.

Beck, A.M., & Katcher, A.H. (2003). Future directions in human-animal bond research. *American Behavioural Scientist*, 47(1), 79-93.

Becker, F., & French, L. (2004). Making the links: Child abuse, animal cruelty and domestic violence. *Child Abuse Review*, 13(6), 399-414.

Beirne, P. (1997). Rethinking bestiality: Towards a concept of interspecies sexual assault. *Theoretical Criminology*, 1(3), 317-340.

Beirne, P. (2002). Criminology and animal studies: A sociological view. *Society & Animals*, 10(4), 381-386.

Beirne, P. (2004). From animal abuse to interhuman violence? A critical review of the progression thesis. *Society & Animals*, 12(1), 39-65.

Boat, B.W. (2010). Understanding the role of animals in the family: Insights and strategies for clinicians. In A.H. Fine (ed.), *Handbook on animal-assisted therapy: Theoretical foundations and guidelines for practice* (3rd edition, pp. 265-282). London: Elsevier.

Boat, B.W., Loar, L., & Phillips, A. (2008). Collaborating to assess, intervene and prosecute animal abuse: A continuum of protection for children and animals. In F.R. Ascione (ed.), *International handbook of theory, research, and application on animal abuse and cruelty*: (pp. 392-422). West Lafayette: Purdue University Press.

Carlisle-Frank, P., Frank, J. M., & Nielsen, L. (2004). Selective battering of the family pet. *Anthrozoös*, 17(1), 26-41.

Centraal Bureau voor Statistiek (2001). *Kosten huisdieren stijgen sterker dan inflatie*. Verkregen op 13 juli, 2011 via <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/prijzen/publicaties/artikelen/archief/2009/2009-2795-wm.htm>

Commissie van Wijzen (2008). *Hondenbeten in perspectief. Een evaluatie van de RAD en aanbevelingen voor het terugdringen van bijtincidenten*. Lelystad: Animal Sciences Group Wageningen UR.

Comijs, H.C., Pot, A.M., & Smit, J.H. (1996). *Agressie tegen en benadeling van ouderen. Een onderzoek naar ouderen mishandeling*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Currie, C.L. (2006). Animal cruelty by children exposed to domestic violence. *Child Abuse & Neglect*, 30(4), 425-435.

Dadds, M.R., Turner, C.M., & McAloon, J. (2002). Developmental links between cruelty to animals and human violence. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 35(3), 363-382.

- Dadds, M. R., Whiting, C., & Hawes, D.J. (2006). Associations among cruelty to animals, family conflict, and psychopathic traits in childhood. *Journal of Interpersonal Violence, 21*(3), 411-429.
- Daly, B., & Morton, L.L. (2008). Empathic correlates of witnessing the inhumane killing of an animal: An investigation of single and multiple exposures. *Society & Animals, 16*, 243-255.
- Daniell, C. (2001). Ontario SPCA's women's shelter survey shows staggering results. *The Latham Letter, XXII*(2), 16-17.
- DeGrue, S., & DiLillo, D.K. (2009). Is animal cruelty a "red flag" for family violence?: Investigating co-occurring violence toward children, partners, and pets. *Journal of Interpersonal Violence, 24*(6), 1036-1056.
- Dijk, T. van, Flight, S., Oppenhuis, E., & Duesmann, B. (1997). *Huiselijk geweld. Aard, omvang en hulpverlening*. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- DiLillo, D., DeGue, S., Kras, A., DiLoreto-Colgan, A., & Nash, C. (2006). Participant responses to retrospective surveys of child maltreatment: Does method of assessment matter? *Violence & Victims, 21*(4), 410-424.
- Edleson, J. L. (1999). Children's witnessing of adult domestic violence. *Journal of Interpersonal Violence, 14*(8), 839-870.
- Enders-Slegers, J.P.M. (2000). *Een leven lang gezelschap. Empirisch onderzoek naar de betekenis van gezelschapsdieren voor de kwaliteit van leven van ouderen*. Utrecht: Universiteit van Utrecht, Faculteit Sociale Wetenschappen, Capaciteitsgroep Klinische Psychologie.
- Enders-Slegers, J.P.M. & Janssen, M.A. (2009). *Cirkel van geweld. Verbanden tussen dierenmishandeling en huiselijk geweld*. Amsterdam: Stichting DierZijn.
- Faver, C.A., & Strand, E.B. (2003). To leave or to stay? Battered women's concern for vulnerable pets. *Journal of Interpersonal Violence, 18*(12), 1367-1377.
- Ferwerda, H.B., & Leiden, van, I. (2005). *Eerwraak of eerderelateerd geweld? Naar een werkdefinitie*. Den Haag: WODC/Advies- en onderzoeksgroep Beke.
- Fine, A.H., & Beck, A. (2010). Understanding our kinship with animals: Input for health care professionals interested in the human/ animal bond. In A.H. Fine (ed.), *Handbook on animal-assisted therapy: Theoretical foundations and guidelines for practice* (3rd edition, pp. 3-15). London: Elsevier.
- Fitzgerald, A. (2005). *Animal abuse and family violence. Researching the interrelationships of abusive power*. Lewiston, New York: Edwin Mellen Press.
- Flynn, C.P. (1999). Animal abuse in childhood and later support for interpersonal violence in families. *Society & Animals, 7*(2), 161-172.
- Flynn, C.P. (2000a). Battered women and their animal companions: Symbolic interaction between human and non-human animals. *Society & Animals, 8*(2), 99-127.
- Flynn, C.P. (2000b). Why family professionals can no longer ignore violence toward animals. *Family Relations, 49*(1), 87-95.
- Flynn, C.P. (2001). Acknowledging the "zoological connection": A sociological analysis of animal cruelty. *Society & Animals, 9*(1), 71-87.

- Friedmann, E., Son, H., & Tsai, C. (2010). The animal/ human bond: Health and wellness. In A.H. Fine (ed.), *Handbook on animal-assisted therapy: Theoretical foundations and guidelines for practice* (3rd edition, pp. 85-107). London: Elsevier.
- Gallagher, B., Allen, M. & Jones, B. (2008). Animal abuse and intimate partner violence. Researching the link and its significance in Ireland – a veterinary perspective. *Irish Veterinary Journal*, 61(10), 658-667.
- Gilbreath, T.J. (2008). Where's fido: Pets are missing in domestic violence shelters and stalking laws. *Journal of Animal Law*, IV(1), 1-18.
- Gilhus, I.S. (2006). *Animals, gods and humans: Changing attitudes to animals in Greek, Roman and early Christian ideas*. London: Routledge.
- Gleyzer, R., Felthous, A.R. & Holzer, C.E. (2002). Animal cruelty and psychiatric disorders. *Journal of the American Academy of Psychiatry and Law*, 30, 257-265.
- Gullone, E. (2005). Co-occurrence of human violence, criminal behaviour and animal abuse: Implications for hunting behaviour. In M. Wilson & D. Croft (eds.) *Kangaroos: Myths and Realities*. Melbourne: Australian Wildlife Protection Council.
- Gullone, E., Johnson, J., & Volant, A. (2002). The Relationship between animal abuse and family violence. Implications for animal welfare agencies and human services organizations. *Domestic Violence & Incest Resource Centre Newsletter*, 2, 3-11.
- Gupta, M. (2008). Functional links between intimate partner violence and animal abuse: Personality features and representations of aggression. *Society & Animals*, 16(3), 223-242.
- Hackett, S., & Uprichard, E. (2007). *Animal abuse and child maltreatment. A review of the literature and findings from a UK study*. London: National Society for The Prevention of Cruelty to Children.
- Hart, L..A. (2010). Positive effects of animals for psychosocially vulnerable people: A turning point for delivery. In A.H. Fine (ed.), *Handbook on animal-assisted therapy: Theoretical foundations and guidelines for practice* (3rd edition, pp. 59-84). London: Elsevier.
- Henry, B.C. (2004). The relationship between animal cruelty, delinquency and attitudes toward the treatment of animals. *Society & Animals*, 12(3), 185-207.
- Hensley, C., Tallichet, S. E., & Singer, S. D. (2006). Exploring the possible link between childhood and adolescent bestiality and interpersonal violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 21(7), 910-923.
- Herzog, H.A. (2007). Gender differences in human-animal interactions: A review. *Anthrozoös*, 20(1), 7-21.
- Higgins, D.J. (1998). *Multi-type maltreatment: Relationships between familial characteristics, maltreatment and adjustment of children and adults*. Victoria: Deakin University.
- Hirschman, E.C. (1994). Consumers and their animal companions. *Journal of Consumer Research*, 20(4), 616-632.
- Holbrook, A.L., Green, M.C. & Krosnick, J.A. (2003). Telephone versus face-to-face interviewing of national probability samples with long questionnaires: Comparison of respondent satisfying and social desirability response bias. *Public Opinion Quarterly*, 67(1), 79-125.

- Hounslow, M., Johnson, T., Kathan, A., & Pound, H. (2010). *Animal abuse and empathy in children*. Calgary: Mount Royal University & Calgary Humane Society.
- Huizinga, D., & Elliott, D.S. (1986). Reassessing the reliability and validity of self-report delinquency measures. *Journal of Quantitative Criminology*, 2(4), 293-327.
- IJzendoorn, M.H. van, Prinzie, P., Euser, E.M., Groeneveld, M.G., Brilleslijper-Kater, S.N., van Noort-van der Linden, A.M.T., Bakermans-Kranenburg, M.J., Juffer, F., Mesman, J., Klein Velderman, M., & San Martin Beuk, M. (2007). *Kindermishandeling in Nederland anno 2005: De nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2005)*. Z.pl.: Casimir Publishers.
- Janssen, M.A., & Bakker, F.A. (2007). *De therapeutische werking van huisdieren bij psychiatrische problemen. Een literatuurstudie*. Amsterdam: AdSearch.
- Katcher, A.H., & Beck, A.M. (2010). Newer and older perspectives on the therapeutic effects of animals and nature. In A.H. Fine (ed.), *Handbook on animal-assisted therapy: Theoretical foundations and guidelines for practice* (3rd edition, pp. 49-58). London: Elsevier.
- Kers, S., (2002). *Partnergeweld in Lesbische Relaties. Een onderzoek naar de aard van het geweld en naar de dynamiek en individuele achtergrondfactoren die het ontstaan van geweld in lesbische relaties mogelijk bevorderen*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Kers, S., Nijman, A., & Ramaekers, S. (2004). *Geweld in mannenrelaties: Een verkennend onderzoek naar de aard, de dynamieken de gevolgen van geweld in mannenrelaties*. Amsterdam: Schorer Stichting.
- KNMvD (2011). *Meldcode dierenmishandeling voor dierenartsen*. Houten: Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde.
- Lamers-Winkelmann, F., Slot, N.W., Bijl, B., & Vijlbrief, A.C. (2007). *Scholieren over Mishandeling: Resultaten van een landelijk onderzoek naar de omvang van kindermishandeling onder leerlingen van het voortgezet onderwijs*. Amsterdam/Duivendrecht: Vrije Universiteit van Amsterdam/PI Research.
- Landelijk InformatieCentrum Gezelschapsdieren (2011). *Definitie dierenmishandeling*. Verkregen op 8 augustus, 2011 via <http://www.licg.nl/139/>
- Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (2011). *Jaarverslag 2010. Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming*. Den Haag: Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenmishandeling.
- Lasley, M. (2009). The correlation between domestic violence and animal abuse. *Commentator*, XXIII(4), 19-23.
- Lawick, J, van, Groen, M. & Baars, J. (2003). *Intieme oorlog. Over de kwetsbaarheid van familierelaties*. Amsterdam: UitgeverijVvan Gennep BV.
- Lockwood, R. (2000). Animal cruelty and human violence: The veterinarian's role in making the connection – The American experience. *Canadian Veterinary Journal*, 41(11), 876-878.
- Lockwood, R. (2006). *Animal cruelty prosecution: Opportunities for early response to crime and interpersonal violence. Special Topic Series*. Alexandria: American Prosecutors Research Institute.
- Loring, M.T., & Bolden-Hines, T.A. (2004). Pet abuse by batterers as a means of coercing battered women into committing illegal behavior. *Journal of Emotional Abuse*, 4, 27-37.

Love, M., & Overall, K.L. (2001). Exploring the bond. How anticipating relationships between dogs and children can help prevent disasters. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 219(4), 446-453.

Margolin, G. (2005). Children's exposure to violence: Exploring developmental pathways to diverse outcomes. *Journal of Interpersonal Violence*, 20(1), 72-81.

Mathews, S., & Herzog, H. A. (1997). Personality and attitudes toward the treatment of animals. *Society & Animals*, 5(2), 169-175.

McIntosh, S.C. (2001). Exploring the links between animal abuse and family violence. *The Latham Letter*, XXII(4), 14-16.

McIntosh, S.C. (2004). *The links between animal abuse and family violence, as reported by women entering shelters in Calgary communities*. Cremona: S.C. McIntosh.

Melson, G.F., & Fine, A.H. (2010). Animals in the lives of children. In A.H. Fine (ed.), *Handbook on animal-assisted therapy: Theoretical foundations and guidelines for practice* (3rd edition, pp. 223-245). London: Elsevier.

Merz-Perez, L., Heide, K.M., & Silverman, I.J. (2001). Childhood cruelty to animals and subsequent violence against humans. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 45(5), 556-572.

Moss, K. (2003). Witnessing violence - aggression and anxiety in young children. *Supplement to health Reports*, 14, 53-66.

Movisie (2007). *Huiselijk geweld in homoseksuele en lesbische partnerrelaties. Handreiking Movisie lesbisch en homobeleid*. Utrecht: Movisie.

Movisie (2009a). *Factsheet Ouderenmishandeling. Factsheet I: algemene informatie. Herziene uitgave mei 2009*. Utrecht: Movisie.

Movisie (2009b). *Factsheet Ouderenmishandeling. Factsheet II: ouderenmishandeling en de Wmo. Herziene uitgave mei 2009*. Utrecht: Movisie.

Movisie (2009c). *Factsheet. Huiselijk geweld: feiten en cijfers. November 2009*. Utrecht: Movisie.

Movisie (2009d). *Juridische aspecten van huiselijk geweld. Informatie voor slachtoffers en hun adviseurs*. Utrecht: Movisie.

Movisie (2011a). *Factsheet. Huiselijk geweld: aard en omvang, gevolgen, hulverlening en aanpak. Mei 2011*. Utrecht: Movisie.

Movisie (2011b). *Factsheet. Eergerelateerd Geweld. Augustus 2011*. Utrecht: Movisie.

Munro, H.M.C., & Thrusfield, M.V. (2001a). 'Battered pets': Features that raise suspicion of non-accidental injury. *Journal of Small Animal Practice*, 42, 218-226.

Munro, H.M.C., & Thrusfield, M.V. (2001b). 'Battered pets': Non-accidental physical injuries found in dogs and cats. *Journal of Small Animal Practice*, 42, 279-290.

Munro, R., & Munro, H.M.C. (2009). Animal abuse and unlawful killing. *Forensic Veterinary Pathology. West Indian Veterinary Journal*, 9(2), 36-37.

- Nibert, D. A. (1994). Animal rights and human social issues. *Society & Animals*, 2(2), 115-124.
- Osofsky, J.D. (1995). Children who witness domestic violence: The invisible victims. *Social Policy Report Society for Research in Child Development*, IX(3), 1-20.
- Ottema, M. (2008). *De relatie tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Pels, T., Lunnemann, K., & Steketee, M. (2011). *Opvoeden na partnergeweld. Ondersteuning van moeders en jongeren van diverse afkomst*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Quinlisk, J.A. (1999). Animal abuse and family violence. In F.R. Ascione & P. Arkow (eds.), *Child abuse, domestic violence and animal abuse. Linking the circles of compassion for prevention and intervention* (pp. 168-175). West Lafayette: Purdue University Press.
- Raad voor Dierenaangelegenheden (2006). *Gedeelde zorg. Feiten en cijfers*. Den Haag: Forum Welzijn Gezelschapsdieren.
- Ramsey, S., Randour, M.L., Blaney, N., & Gupta, M. (2010). Protecting Domestic Violence Victims by Protecting Their Pets. *Juvenile & Family Justice Today*, 19(2), 16-20.
- Randour, M. L. (2004). Including animal cruelty as a factor in assessing risk and designing interventions. *Proceedings of Persistently Safe Schools*. Washington, DC: Hamilton Fish Institute.
- Randour, M.L., & Davidson, H. (2008). *A common bond: Maltreated children and animals in the home. Guidelines for practice and policy*. Englewood: American Humane.
- Raupp, C.D. (2002). The "furry ceiling:" Clinical psychology and human-animal studies. *Society & Animals*, 10(4), 353-360.
- Raynor, K., & Saint-Onge, M. (2007). *Children exposed to domestic violence: A knowledge review*. Montreal: Centre de Liaison sur l'Intervention et la Prévention Psychosociales.
- Renzetti, C. M. (1998). Violence and abuse in lesbian relationships. Theoretical and empirical issues. In R.K. Bergen (ed.), *Issues in intimate violence* (pp.117-127). Thousand Oak: Sage Publications.
- Serpell, J. A. (1990). Evidence for long term effects of pet ownership on human health. In I. H. Burger (Ed.), *Waltham Symposium 20: Pets, benefits and practice* (pp. 1-7). London: B. V. A. Publications.
- Serpell, J.A. (2009). Having our dogs and eating them too: why animals are a social issue. *Journal of Social Issues*, 65(3), 633-644.
- Signal, T., & Taylor, N. (2007). Reducing the incidence of human/animal abuse. *Humane education: a compassionate ethic for animals*. Verkregen op 11 april, 2011, via <http://www.humaneeducation.org.au/signal.pdf>
- Şimşek, J. (2006) *Alle ogen op haar gericht: Eerwraak. Traditioneel geweld tegen Turkse vrouwen en meisjes. Een handleiding voor hulpverleners*. Utrecht: IOT.
- Stecker, N. (2004). Domestic violence and the animal cruelty connection. *Michigan Bar Journal*, 83(9), 36-38.
- Tallichet, S.E., Hensley, C., & Singer, S.D. (2005). Unraveling the methods of childhood and adolescent cruelty to nonhuman animals. *Society & Animals*, 13(2), 91-108.

Taylor, N., & Signal, T.D. (2006). Community demographics and the propensity to report animal cruelty. *Journal of Applied Animal Welfare Science*, 9(3), 201-210.

Thompson, K. L., & Gullone, E. (2003). The children's treatment of animals questionnaire (CTAQ): A psychometric investigation. *Society & Animals*, 11(1), 1-15.

Thompson, K. L., & Gullone, E. (2006). An investigation into the association between the witnessing of animal abuse and adolescents' behavior toward animals. *Society & Animals*, 14(3), 221-243.

Tiplady, C.M., Walsh, D.B. & Philips, C.J.C. (2012). Intimate partner violence and companion animal welfare. *Australian Veterinary Journal*, 90(1), 48-53.

TNS-NIPO (2005). Ruim helft Nederlandse huishoudens heft één of meer huisdieren. Verkregen op 8 augustus, 2011 via <http://www.tns-nipo.com/tns-nipo/nieuws/van/ruim-helft-nederlandse-huishoudens-heeft-eacute;-/>

TNS-NIPO (2008). Aantal huishoudens met huisdieren ongewijzigd. Verkregen op 8 augustus, 2011, via <http://www.tns-nipo.com/tns-nipo/nieuws/van/aantal-huishoudens-met-huisdieren-ongewijzigd/>

TransAct (2005). *Juridische aspecten van huiselijk geweld. Informatie voor slachtoffers en hun adviseurs*. Utrecht: TransAct.

Vaughn, M.G., Fu, Q., DeLisi, M., Beaver, K.M., Perron, B.E., Terrell, K., & Howard, M.O. (2009). Correlates of cruelty to animals in the United States: Results from the national epidemiologic survey on alcohol and related conditions. *Journal of Psychiatric Research*, 43(15), 1213–1218.

Vaughn, M.G., Fu, Q., Beaver, K.M., DeLisi, M., Perron, B.E., & Howard, M.O. (2011). Effects of childhood adversity on bullying and cruelty to animals in the United States: Findings from a national sample. *Journal of Interpersonal Violence*, 20(10), 1-17.

Van Dale (2011). *Van Dale Online Woordenboeken. Dikke Van Dale*. Van Dale Uitgevers. Verkregen op 17 november, 2011, via <http://www.vandale.nl/vandale/zoekservice/?type=dikke>

Veen, H.C.J. van der, & Bogaerts, S. (2010). *Huiselijk geweld in Nederland. Overkoepelend syntheserapport van het vangst-hervangst-, slachtoffer- en daderonderzoek 2007-2010*. Den Haag: WODC.

Vizek-Vidovic, V., Stetic, V.V., & Bratko, D. (1999). Pet ownership, type of pet, and socio-emotional development of school children. *Anthrozoös*, 12(4), 211-217.

Volant A.M., Johnson J.A., Gullone E., & Coleman G.J. (2008). The relationship between domestic violence and animal abuse: An Australian study. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(9), 1277-1295.

Wax, D.E., & Haddox, V.G. (1974). Enuresis, fire setting, and animal cruelty: A useful danger signal in predicting vulnerability of adolescent males to assaultive behavior. *Child Psychiatry and Human Development*, 4(3), 151-156.

Wilcox, D.T., Foss, C.M., & Donathy, M.L. (2005). A case study of a male sex offender with zoosexual interests and behaviours. *Journal of Sexual Aggression*, 11(3), 305-317.

Wolzak, A. & Ten Berge, I. (2005). *Kindermishandeling. De aanpak in Nederland*. Utrecht/Amsterdam, NIZW Jeugd/SWP.

Wolzak, A. (2009). *Kindermishandeling : signaleren en handelen : basisinformatie voor mensen die werken met kinderen*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut (NJI).

Wrobel, T.A., & Dye, A.L. (2003). Grieving pet death: Normative, gender and attachment issues. *Omega*, 47(4), 385-393.

BIJLAGE: CASUSBESCHRIJVINGEN

Hieronder staan de casussen beschreven van vrouwen die vanwege huiselijk geweld in een opvang verblijven en waarin er sprake is van (dreiging met) een vorm van dierenmishandeling en/ of zorgen ten gevolge van het achterlaten van huisdieren:

Casus VO_001

27-jarige vrouw - Bedreiging en mishandeling van de hond, uitstel vlucht vanwege bezorgdheid om het dier.

Hij [ex-partner] sloeg en schopte de hond. In huis, op momenten dat hij boos was en dat hij vond dat de hond in de weg liep. Hardhandig aan de halsband trekken. Schoppen. Mijn hond is ook angstig voor plastic flessen, ik vermoed dat hij daarmee mishandeld is. Mijn hond reageert nu nog steeds angstig of probeert "speels" te bijten.

Een keer hadden we een handgemeen in de slaapkamer, toen ben ik de badkamer ingevlucht en had mezelf daarin opgesloten. Hij dreigde vervolgens de hond iets aan te doen als ik de badkamer niet uitkwam. Hij wist dat het huisdier "mijn kindje" was en manipuleerde daarmee.

Ik wilde niet weg zonder mijn hond, mijn hond is mijn alles. Ik heb de vrouwenopvang benaderd maar mocht geen huisdier meenemen. Ik heb toen de hond aangeboden op marktplaats. Dat bericht heeft er 24 uur opgestaan. Ik heb het bericht er toen snel weer afgehaald, ik was er ziek van. Het heeft negen maanden geduurd, toen bood een vriendin aan op mijn hond te passen. Dat was het moment dat ik meteen de hulpverlening hebben gebeld en het opvangtraject in werking heb gezet.

Casus VO_002

43-jarige vrouw - Bedreiging en mishandeling van de hond, uitstel vlucht vanwege bezorgdheid om het dier.

We hadden drie honden, twee van hem en één van mij, maar hij pakte alleen mijn hond. Hij zei dingen als: 'Ik schop hem eruit', 'Ik hoop dat hij dood is', 'Ik geef hem geen eten'. Ik vond het vreselijk. Mijn partner wilde mijn hond niet uitlaten, de andere honden wel. Mijn hond mocht niet naar de dierenarts. Dat soort dingen. Hij schopte mijn hond. De oudste kinderen hebben gezien dat het dier getrapt werd. Door mijn vorige ex-partner die mij mishandelde is mijn hond ook al mishandeld, die had hem een gebroken poot geschopt.

Ik moest kiezen: vluchten wanneer mijn partner thuis was, met het risico dat ik mijn kinderen niet mee zou kunnen nemen of kiezen om te vluchten wanneer mijn partner de honden zou uitlaten. De onzekerheid over wat gaat er gebeuren, laat je het dier achter, waar moet het dier blijven? Het besluit heeft drie maanden geduurd. Ik ben toen gevlucht zonder de hond. Drie kwartier nadat ik gevlucht ben heeft mijn partner mijn hond op straat gezet. De burens hebben me hierover gebeld. Ik heb toen mijn ouders gevraagd de hond op te halen. Zij hebben de hond opgehaald en de zorg over hem op zich genomen. Inmiddels is mijn hond bij mijn ouders door ouderdom overleden. Ik vind het heel erg dat ik mijn hond nooit een laatste veilige plek bij mijzelf en mijn kinderen thuis heb kunnen bieden.

Casus VO_003

28-jarige vrouw - Mishandeling van de hond en zonder overleg afstaan van het dier door ex-partner.

We waren op de camping bij zijn ouders. Daar heeft hij [ex-partner] onze hond, een puppy, aan de kant gegooid. Hardhandig oppakken en weggoaien. Dit heeft hij meerdere keren gedaan. Toen ik hem vroeg of hij wilde ophouden het dier pijn te doen heeft hij de hond zonder overleg, met paspoort en al, weggegeven. Omdat de hond al overgeschreven was kon ik hem niet meer terugkrijgen.

Casus VO_004

27-jarige vrouw - Zonder overleg afstaan van het dier door ex-partner.

Zijn dochtertje vroeg of de hond bij haar mocht logeren, daar heb ik uiteindelijk mee ingestemd. Toen ik de hond terugwilde bleef hij [ex-partner] dat uitstellen. Er ontstond ruzie over, waarna hij heeft gezegd dat hij de hond had weggegeven. Ik ben toen naar de politie gegaan, maar die konden niks voor me betekenen omdat hij de hond al had overgeschreven en het toen niet meer te bewijzen was dat het mijn hond was.

Casus VO_005

21-jarige vrouw - Uitstel vlucht vanwege bezorgdheid om het dier.

Ik kon het niet over het hart verkrijgen mijn dieren weg te doen. Het heeft 1 á 2 maanden geduurd voordat ik toch besloot mijn dieren weg te doen en opvang te zoeken. Mijn hond is tijdelijk bij mijn vader verbleven, totdat ik een goede nieuwe eigenaar had gevonden. Mijn twee katten heb ik naar het asiel moeten brengen. Ik maak me nog steeds zorgen dat de katten, het zijn een broertje en zusje, gescheiden van elkaar geplaatst worden. Het moeten afstaan van mijn dieren heeft me veel pijn gedaan. Als ik de dieren had mogen meenemen had ik dat zeker gedaan.

Casus VO_006

33-jarige vrouw - Mishandeling van de honden en uitstel vlucht vanwege bezorgdheid om het dier.

De honden kregen meestal klappen uit het niets. Of als de jongste hond weer eens in huis had geplast kreeg ze een flink pak slaag. Dit gebeurde bijna altijd in huis, in de gang, vlakbij de mand. Als hij boos was – hij had een heel kort lontje – kregen de honden het ook te verduren. Voornamelijk slaan, een enkele keer een schop in de buik. Mijn elfjarige dochter heeft ook regelmatig gezien dat ze klappen kregen en een schop in de buik.

Ik vond het moeilijk om de dieren achter te laten. Ik heb de vlucht 10 jaar uitgesteld. Het zijn alle drie lieve dieren. De kleine hond, was het kroelmaatje van mijn dochter. Mijn ex-partner heeft inmiddels één hond verkocht, de oudste hond en kat zijn nog thuis. Ik maak me zorgen of de huisdieren wel goed verzorgd worden. Ik weet niet in hoeverre ze eten of drinken krijgen, of een schone kattenbak.

Casus VO_007

33-jarige vrouw - Mishandeling hond en katten, hond inzetten als wapen en uitstel vlucht.

Zowel tegen de hond als tegen de katten was hij [ex-partner] gewelddadig, maar de hond was wat groter dus dat gebeurde minder. Elke dag als ze voor zijn voeten liepen dan trapte hij ze gewoon opzij. Het gebeurde altijd thuis; weggooien/ wegschoppen. Één moment staat me heel erg bij. Dat was met mijn lievelingskat. De kat trok een snoer los van de playstation van mijn partner. Toen heeft hij de kat door de woonkamer gegooid. Hij heeft de hele woonkamer gezien. De kat had toen zijn poot uit de kom.

De hond was op een gegeven moment ook niet helemaal gezond meer; had ontstekingen in het oor. Hij werd vals bij de dierenarts en kon daardoor niet geholpen worden. Ik kon in het begin zelf medicatie geven, van mij accepteerde de hond dat als enige. Op het laatst had hij er zoveel pijn van, toen mocht er niemand meer in de buurt komen. Ik wilde de hond laten inslapen, omdat hij niet te helpen was en een grote wond aan het hoofd had die hij telkens kapot krabde. Maar mijn partner wilde de hond niet laten inslapen, dat vond hij zielig. Ik heb me veel zorgen gemaakt over de gevolgen en pijnlijke dood.

Mijn vorige mishandelende ex was ook gewelddadig naar dieren. Wij – ik en mijn kinderen – waren daar getuige van. Hij had een hond en een kat. De kat schopte hij. De kat kreeg uiteindelijk anale bloedingen van de jarenlange mishandelingen en is daaraan ook overleden. De hond die trok hij aan z'n geslachtsdelen of oren door de kamer. Die is geloof ik later – of het echt waar is weet ik niet – ooit aangegeven voor dierenmishandeling. Hij heeft ook een hond gehad die getraind was in het commando 'attack'. Dan hield hij de hond vast richting mij en riep: 'ATTACK, ATTACK'. Dan werd dat beest helemaal lijp.

Ik heb nu binnen de opvang een rol als gastvrouw; telefoon van de opvang opnemen, nieuwe vrouwen ontvangen en zo. Ik spreek vaak vrouwen die als eerste vragen of het huisdier mee mag naar de opvang. Zoveel vrouwen of kinderen halen troost uit een beest. Het contact met dieren wordt gemist. Gewoon een huisdier van de opvang zelf zou ook een leuke optie zijn.

Casus VO_008

21-jarige vrouw - Mishandeling van de hond en inbeslagname van de hond door dierenbescherming.

Ik was bang dat hij [ex-partner] de hond zou mishandelen. Hij gaf hem nog wel eens een klap, dus ja, ik was wel bang dat het nog verder ging. Hij werd echt altijd boos als die hond niet luisterde. Meestal had hij dan gedronken. Dit gebeurde gewoon thuis, meestal 's avonds. Schreeuwen tegen die hond, slaan; één goede klap op zijn kop. Uit frustratie, was altijd om iets kleins. Of hij had gepoept in de kamer. Of hij had iets kapot gemaakt. Dat is niet echt klein, maar daar hoeft je een hond niet om te slaan. De hond moest ook een keer naar de dierenarts omdat hij een poot had gebroken. Hij was van de trap gevallen, zei mijn ex. Vervolgens is de hond bij de dierenarts geopereerd. En een keer kwam de politie en dierenambulance aan huis, omdat hij de hond had mishandeld. Ze hebben de hond gelijk afgepakt. De hond had allemaal wonden. Ik was er niet bij en heb hem zelf ook niet gezien. Mijn ex was schijnbaar thuisgekomen, onze hond had gepoept in de kamer en mijn ex kon dat niet hebben. Ik heb van de burens gehoord dat hij de hond heeft geslagen, geschopt en zo, achterin de tuin. De overburens hadden het gezien en die hebben de politie gebeld. Mijn ex was eerst erg overstuur, belde mij en zei dat hij de hond had mishandeld. De volgende dag maakte hij er een ander verhaal van, hij zei dat het niet zo erg was, dat de hond hem had gebeten en hij hem daarna één klap had gegeven.

Casus VO_009

22-jarige vrouw - Bedreiging en mishandeling van honden en katten.

Als een hond iets deed wat mijn partner niet aanstond dan trapte hij hem in elkaar. Hij trapte de hond dan in de zij of op de kont. Mijn hond trok tijdens het uitlaten aan de lijn en toen heeft hij de hond zo'n trap gegeven dat ze er nu nog last van heeft qua schrikreactie. Slaan, schoppen en weggoeien van de honden. Vooral in de puppytijd. Niet willen luisteren, pissen in de woonkamer. Dan gaf hij de hond een schop. Of letterlijk naar buiten pleuren: oppakken en weggoeien. Een keer, tijdens dat hij de puppy wilde douchen, greep de puppy hem uit angst. Toen heeft hij de hond onder de verwarming getrapt. Ze heeft nog steeds een witte stip van het litteken op haar hoofd. Hij heeft altijd gezegd: 'Bijt een hond mij, dan maak ik hem af'. Hij heeft ook gedreigd de kat weg te doen. Dan riep hij tegen me: 'Als je nou niet normaal doet,-' of 'Als je nou niet luistert, dan doe ik haar weg'. Hij ziet dieren ook anders dan ik. Hij zag katten slechts als "verdelger" om ratten op de boerderij weg te krijgen. Een hond is een waakmethode en hij ziet een hond vaak voor "status", hij pocht ermee.

Casus VO_010

22-jarige vrouw - Zonder overleg afstaan van hond door ex-partner en bedreiging van konijn door broer.

Mijn ex wilde mijn hond verkopen. Ik had een Chihuahua en die zijn wel veel geld waard. Hij zei wel eens dat hij de hond wilde verkopen voor het geld, dan maakte hij me helemaal bang. Die heeft hij toen uiteindelijk ook verkocht, zonder dat ik dat wist. De Chihuahua hebben we een jaar gehad en daarna heb ik een Franse Bulldog gekocht en die heeft hij ook verkocht. Zelfde.

Mijn broer was vroeger ook gewelddadig naar mij toe, met de hondenriem bijvoorbeeld. Ik heb een konijntje gehad en mijn broer bedreigde mij van: 'Ik doe je konijn wat aan'. Of als ik niet luisterde zei hij: 'Ik doe je konijn wat aan'. Acht jaar geleden, ik was 14 en mijn broer 16 of 17, toen mijn konijn was overleden zei hij: 'Zo ga ik jou er ook bij laten liggen'.

Casus VO_011

24-jarige vrouw - Onthouding zorg van kat.

Mijn ex en ik deelden de zorg voor de jonge kat. We hadden afgesproken om de beurt voor de kat te zorgen. Echter als hij voor de kat zou zorgen, deed hij dat niet. Als ik thuis kwam was de kat helemaal overstuur. De kat had dan de hele dag in het donker gezeten, echt zielig. De kat moest eigenlijk meerdere keren gevoerd worden, maar dat deed hij dan niet. Hij was dan de hele dag niet thuis. De kattenbak werd niet meer verschoond. Hij deed wel eens of hij naar de dierenarts ging met de kat. Ik had hem geld meegegeven zodat de kat inenting, ontwormen, ontvlooiën en behandeling zou krijgen. Ik heb, toen de kat nog steeds erg krabde van de jeuk, navraag gedaan bij de dierenarts. Die vertelde dat hij helemaal niet langs was geweest. Hij had het geld voor de kat gewoon in zijn zak gestopt, voor zichzelf voor andere dingen.

Casus VO_012

20-jarige vrouw - Mishandeling van honden.

Mijn ex-vriend kon af en toe niet zo lief tegen de dieren zijn en dan vooral tegen de honden. We hadden twee grote honden. Meestal als mijn ex zelf geïrriteerd was, of ik iets had gedaan waarom hij boos was, dan reageerde hij dat af op de honden. Ook als ze buiten waren en ze luisterden niet, dan konden ze nog wel eens een klap krijgen. Echt gewoon slaan of een trap geven. We hebben een wurgketting, maar die is van ijzer en dan daarmee op de neus van de hond slaan. De pitbull heb ik van iemand over gekocht en die was al mishandeld en die ging, als ik thuiskwam, ook altijd achter mij zitten, een soort van schuilen.

Casus VO_013

32-jarige vrouw - Bedreiging en mishandeling van hond en kat en hond inzetten als wapen.

Als hij dronken of agressief was mishandelde hij zowel de kat als de hond. Dit gebeurde thuis, altijd als anderen het niet konden zien. Hij heeft de dieren nooit eten gegeven als ik er niet was. Hij heeft ze nooit uitgelaten. Als hij bezopen was heeft hij ze getrapt of in de hoek of tegen de muur gegooid. De kat heeft wel eens een paar weken mank gelopen. Het is voor mij erg traumatiserend om het te herhalen, maar hij heeft zelfs gezegd dat hij mijn kind wil vermoorden en dat mijn huisdieren daarbij horen. Hij wilde ze vergiften. Hij heeft ook wel eens het commando 'pak' tegen de hond geroepen, om mij aan te vallen. De hond begon toen gelukkig in plaats van mij aan te vallen met de lip omhoog naar hem te grommen. Ik heb geprobeerd om dierenbescherming, politie en zelfs vreemden zo ver te krijgen tijdelijk voor mijn dieren te zorgen terwijl ik in de opvang zit, maar dit was erg lastig. Ik ben erg bang dat hij mijn dieren iets aandoet. Men ziet hem bijvoorbeeld nooit met de hond lopen. *[Ze begint te huilen]*. Ik maak me zo'n zorgen om mijn kat en hond. Ik ben zo bang dat het niet goed met ze gaat en mijn ex ze wat aandoet. Ik mis ze zo erg, ik vind het zo erg.

Casus VO_014

31-jarige vrouw - Bedreiging en mishandeling van hond en kat, inzet hond als wapen en uitstel vlucht.

Mijn ex heeft een hekel aan katten, die heeft hij echt heel hard tegen de muur gegooid. Soms zo hard dat ik me zorgen maakte of de kat wel weer opstond. Als de hond iets verkeerd deed – bijvoorbeeld als hij in huis had geplast – kreeg hij een trap. Schoppen, slaan. Thuis, uit het niets, als hij vond dat het nodig was. Als de katten in de weg liepen kregen ze al een schop. Hij heeft ook ooit onze vorige hond op me afgestuurd tijdens een ruzie en die heeft me toen gebeten.

De huisdieren zijn de reden dat ik zo lang heb gewacht met naar de opvang gaan. Je komt pas in de opvang als je geen huisdieren hebt. Ik moest onderdak voor ze zien te vinden. Daardoor heb ik nog twee maanden in mijn woning gezeten en heeft mijn ex me kunnen ontvoeren naar Oostenrijk. Toen is de kat (omdat ik ontvoerd was) achtergebleven en heeft de buurman uiteindelijk de politie gebeld vanwege stankoverlast. De politie heeft de dierenambulance ingeschakeld en die hebben de kat in beslag genomen vanwege verwaarlozing. Mijn ex zorgt nu voor de hond, maar of dat goed gebeurt... Het is sowieso een pressiemiddel voor mijn ex. Ik ontvang sms'jes dat hij 'de hond de strot heeft doorgesneden' of met de tekst 'Ik maak je hond af'. Ik krijg tot op vandaag nog steeds foto's van de hond opgestuurd. Hij kan op die manier contact met me zoeken. Ik kan het niet afsluiten. Hij blijft dreigen dat hij mijn hond iets aan doet.

Casus VO_015

44-jarige vrouw - Mishandeling van kat en uitstel vlucht vanwege bezorgdheid om het dier.

Mijn ex heeft wel eens de kat pijn gedaan. Dit gebeurde thuis, soms zonder reden. Als de kat bijvoorbeeld iets gekrabbeld had, dan kreeg hij iets naar zijn hoofd gegooid. Een aansteker of zo, wat hij voor handen had. Of mijn kat had over de bank gelopen, dan lag hij op de bank toen mijn ex binnenkwam, toen heeft hij de kat eraf geslagen.

Ik heb drie jaar het vertrek naar de opvang uitgesteld. Ik leefde alleen maar voor mijn kind, mijn kat en mijn werk. Mijn kat is "mijn beessie". Mijn zoon is 21 die kan zichzelf wel redden, mijn kat niet. Ik ben bang dat de kat nu niet goed behandeld wordt. Mijn ex heeft de kat weggeven en de plek waar hij nu zit, die mensen hebben al zeven katten en drie honden en het is daar heel smerig. Mijn kat is al zeventien jaar oud en altijd alleen geweest, daar kan hij nooit meer wennen. Ik mis mijn beestje gewoon heel erg, omdat ik gewoon weet dat hij daar niet goed zit. *[Mevrouw begint te huilen]*. De kat is alles voor me. Ik had er zo'n moeite mee toen ik op dat moment wegging. Ik heb die kat moeten achterlaten, ik vond het verschrikkelijk.

Casus VO_016

39-jarige vrouw - Bedreiging en mishandeling van honden en inzet hond als wapen.

Als mijn ex een boze agressieve bui had, die honden voelen dat denk ik wel aan. Één van de honden werd dan ook zenuwachtig en agressief. Die kopieerde het gedrag van mijn ex, bij mij deed de hond dat nooit. Dit gebeurde buiten tijdens het uitlaten. Dan werd mijn ex boos. Sloeg hem, trok hem aan zijn oren, sloeg hem met een vuist tot kruipend aan toe – dan kroop hij helemaal in elkaar – schoppen, trappen. Meerdere keren achter elkaar. Mijn ex trok ook de slipketting omhoog, hing hem dan op aan zijn riem.

Hij dreigde ook wel eens de hond op ons af te sturen. De boxer was van hem en hij kon hem alles laten doen, zei hij. Hij wilde eerst dat de hond mijn zoon zou verscheuren. Hij zei heel vaak 'pak hem' of 'pak haar'. Maar de hond deed dit niet. Hij moest juist altijd eerst de hond opsluiten als hij mij wilde mishandelen, want de honden wilden mij juist beschermen en vielen dan hem aan. Één keer heeft de boxer me juist gered.

Toen ik ben gevlucht, waren de honden boven bij mijn ex waardoor ik ze niet kon meenemen. Hij heeft op allerlei manieren geprobeerd mijn handtekening te vervalsen om de hond op zijn naam te zetten. Hij dreigde via sms en mail aan mij en mijn kinderen om de hond af te maken of te verkopen. Of hij sms'te dat de hond was aangereden en bij de dierenarts was. Allerlei dingen verzinnen wat er was met de hond om ons naar huis te lokken. Hij weet hoeveel de hond voor ons betekent.

Inmiddels is één hond bij mijn moeder en de andere hond, de boxer, zit in het asiel omdat ik deze nergens anders kon onderbrengen. Ik vind het heel erg dat je de huisdieren niet mee kan nemen naar de opvang. Mijn moeder moet nu zo lang voor de ene hond zorgen, terwijl dat voor haar heel lastig is. Ze had bewust zelf voor geen nieuwe hond meer gekozen. Ik mis ze gewoon elke dag, mijn kinderen ook. De begroeting als je thuiskomt... Het is heel moeilijk dat we één hond, de boxer, bij het asiel hebben moeten afstaan. Mijn kinderen hebben er heel erg om moeten huilen. Het moment dat we bij het asiel stonden, hem nog één keer konden knuffelen en toen achter moesten laten was verschrikkelijk.

Casus VO_017

24-jarige vrouw - Verwaarlozing vissen en vogels en uitstel vlucht vanwege bezorgdheid om het dier.

Ik had twee vogels en hij [ex-partner] verzorgde ze nooit. We hadden ook vissen en toen zijn we verhuisd. De vissen heeft hij achtergelaten en de kachel uitgezet. Hij heeft me verteld dat het water bevroren was, daardoor zijn de vissen overleden. Ik had er heel veel. De vogels mocht ik toen gelukkig na een week wel ophalen. Mijn schoonouders zorgden ook altijd heel slecht voor hun dieren, heel beestachtig. Toen ik wilde vluchten naar de opvang heb ik dit twee maanden uitgesteld. Ik maakte me zorgen om de vogels, waar ze onder te brengen.

Casus VO_018

32-jarige vrouw - Mishandeling van honden.

De hond speelde met mijn kinderen, de hond ging happen, toonde agressie naar de kinderen toe. De kinderen schrokken enorm. Toen kwam de vader [ex-partner] en die strafte de hond af. Hij begon te schelden en heeft hem een behoorlijke schop gegeven. Toen heeft hij het een heel tijd niet gedaan en daarna is weer exact hetzelfde gebeurd. Dit gebeurde twee keer.

Casus VO_019

38-jarige vrouw - Bedreiging van katten.

We hadden katten en een baardagaam. Hij [ex-partner] zei dat hij ze er gewoon uit zou schoppen, letterlijk. 'Katten horen niet binnen, dat hoort buiten'. Hij is van Antilliaanse afkomst en daar leven dieren buiten. Hij heeft dit nooit daadwerkelijk gedaan. Hij zei het wel, maar deed het niet.

Ze moeten iets gaan ondernemen waar je jouw dieren tijdelijk kan brengen als je naar de opvang gaat. Pension is niet te betalen, zeker niet als je net naar de opvang komt. Ik vond het echt drama toen ik mijn baardagaam moest afgeven. Ik vond het echt erg. Ik had daar wel moeite mee. Je laat toch een deel van jezelf achter.

Casus VO_020

21-jarige vrouw - Mishandeling van hond en uitstel vlucht vanwege bezorgdheid om het dier.

Mijn ex sloeg mij. De hond wilde mij beschermen en beet mijn ex. Toen heeft hij de hond een schop gegeven en wilde hem met de stofzuigerslang slaan. Toen ben ik er tussen gesprongen. Toen is hij weer verder gegaan met mij. Niemand heeft dit gezien of gehoord. Als ik zelf de politie of dierenbescherming zou bellen was dit vragen om meer problemen.

Ik heb het vertrek naar de opvang een half jaar uitgesteld. Ik hield van mijn hond. Ik wilde de hond meenemen, omdat ik wist dat ik goed voor hem zorgde. Mijn hond was wel mijn derde kind. Mijn ex heeft de hond inmiddels afgestaan aan het asiel. Het was een lief beest, hij beschermde me en ik vind het jammer dat ik hem kwijt ben.

Casus VO21

21-jarige vrouw - Mishandeling van kat en uitstel vlucht vanwege bezorgdheid om het dier.

Hij [ex-partner] behandelde de kat als een hond. De kat aan een touw in de tuin, onder de douche doen, hardhandig met de kat omgaan, ruw vastpakken. Ik heb achteraf gehoord dat hij vroeger een hond heeft doodgeslagen omdat de hond niet wou luisteren. Ik heb een aantal weken, ongeveer een maand, gewacht met naar de opvang gaan omdat ik de kat dan alleen moest achterlaten. Mijn vader kan het dier wel voeren, maar ik mis het dier zo erg. Je gaat sneller terug om het dier. Ik heb er heel lang over getwijfeld om het dier achter te laten. Het is mijn kindje, mijn alles. Ik maak me zorgen om zijn geestelijke gezondheid. *[Mevrouw moet huilen]*. Hij is de hele dag en nacht alleen. Helemaal in de war. Miauwen, grote ogen, gestrest. Afgelopen week heeft mijn ex alles kapot gemaakt in huis. Stoelen door de ramen gooien, alles kapot, overal glas. De kat had ook geraakt kunnen worden en is getraumatiseerd. Hij reageert heel anders, van schrik. Ik mis hem heel erg. Dat is alleen al de reden dat ik terug wil. Mijn dier heeft me zo gesteund. Mijn ex wil ik niet meer, maar voor mijn dier zou ik terug gaan. Ik heb zo'n steun aan mijn kat. Ik vind het heel fijn dat ik even over mijn dier mocht praten en hiernaar gevraagd werd. De hulp, het gaat altijd alleen maar over mensen, maar mijn dier betekent heel veel voor me. Dankjewel.

Casus VO_022

44-jarige vrouw - Mishandeling van honden, hoarding konijnen en uitstel vlucht.

Als een hond niet luisterde kreeg hij een schop onder de kont. Als ze heel hard aan het blaffen waren dan kregen ze wel eens een tik om de oren van mijn ex. We hadden ook tachtig konijnen, dat is toch niet normaal. Mijn man zei dat die konijnen mijn hobby waren, maar dat is niet zo, de verzorging van die konijnen heeft hij gewoon bedacht om mij aan huis gekluisterd te houden. Ik heb vijf maanden gewacht met naar de opvang gaan. Ik ben eerst voor mijn kinderen en dieren gebleven. Als je gaat kun je de dieren niet meenemen. Een kennel is niet te betalen. Opvang voor drie grote honden is lastig. Dat is de reden dat mijn 21-jarige dochter bij hem [ex-partner] is blijven wonen, puur voor de honden. Mijn dochter zei: 'Mama ga jij maar naar de opvang, dan zorg ik wel voor de dieren'. Als je in scheiding ligt kunnen dieren heel agressief worden. Dieren voelen dondersgoed wat er aan de hand is. Zodra ik het onderwerp ben letten ze heel erg op. Het konijn wil hem [ex-partner] bijten. Mijn honden zoeken me, nu ik in de opvang zit, nog steeds. Ze kunnen niet meer zonder riem uitgelaten worden, voorheen wel. *[Mevrouw begint te huilen]*. Als ik mijn dochter bel en zij de telefoon bij het hoofd van de hond houdt, dan houdt hij zijn kop scheef en doet zijn oogjes half dicht. Mijn hond beschermde mij ook altijd.

Casus VO23

23-jarige vrouw - Bedreiging van hond en uitstel vlucht vanwege bezorgdheid om het dier.

We woonden niet samen en hij [ex-partner] heeft wel eens bedreigd om de hond te ontvoeren en dat heeft hij ook wel eens gedaan. Hij zei dat ik de hond niet meer terug kreeg. Als hij dan op de hond paste, kreeg ik hem niet terug. Ik ben eerst niet weggegaan naar de opvang, ik heb drie weken gewacht. Ik wou echt niet naar een opvang en mijn huisdier achterlaten. Ik zou zeker zijn gebleven als ik mijn hond niet mee had kunnen nemen. Hij is nu bij mijn ouders. Qua opvang voor dieren zijn er weinig hulpmogelijkheden. Mensen die hun dier achterlaten in het bos doen dat niet zomaar. Het is best lastig je dier onder te brengen. Hier zou meer hulp voor moeten zijn.

Casus VO_024

23-jarige vrouw - Bedreiging en mishandeling van slangen, hamster en schildpad en uitstel vlucht.

We hadden slangen, een hamster en schildpad. Gemiddeld één keer per week deed hij [ex-partner] de slang en de hamster pijn. De schildpad heeft hij maar één keer pijn gedaan, maar die is daaraan meteen overleden. Hij heeft de schildpad van drie hoog van het balkon gegooid. Hij wou eerst mij of mijn oudste dochter slaan, toen rook hij het aquarium en werd kwaad op de schildpad, toen was die aan de beurt. De slang gaf hij niet (op tijd) eten, hij hield dan de muis voor de slang en haalde hem dan weer weg. Of dan pakte hij de ene slang en daarna de andere, door de geur van de andere slang beet deze hem en dan slingerde hij ze weg; gooide ze tegen de muur of op de grond. De hamster had een loopbal, als hij daarin zat werd die regelmatig door de kamer gegooid. Ook de kooi werd regelmatig door de kamer gegooid. Hij dreigde ook de dieren dood te maken. 'Die huisdieren van jou maak ik dood'. 'Die schildpad verzuip ik'. 'De hamster gooi ik van het balkon'. Dat van die hamster zei hij omdat we uit elkaar gingen. Vooral met ruzies zei hij zulke dingen. Dan wist hij dat hij mij daarmee kon pakken. Ik heb de vlucht naar de opvang een maand uitgesteld. Ik wist dat ik de huisdieren moest achterlaten en dat wilde ik niet. Ik wist wat hij met de schildpad en de slangen had gedaan en ik wilde niet dat het weer gebeurde. Als ik wegging deed hij altijd de dieren meer pijn, dat vertelde hij dan ook heel vrolijk. Zijn broer had ook een hond die hij aftuigde; schopte en sloeg. Schijnbaar was dat normaal in die familie.

Casus VO_025

24-jarige vrouw - Gemis huisdier.

Ik zou hier heel graag een huisdier willen hebben. Omdat het goed is voor de kinderen; sociaal, verantwoordelijkheid, educatief, rust geven, ergens voor kunnen zorgen. Ik vind het heel jammer dat vrouwen en kinderen in de opvang dit nu verboden wordt. Al zou je maar vissen kunnen hebben.

Casus VO_026

46-jarige vrouw - Mishandeling van hond.

Hij [ex-partner] heeft de hond wel eens een schop of een tik gegeven. Of de stem verheffen. Als de hond iets gedaan had en bijvoorbeeld was weggelopen. Ik heb zelf de hond wel eens een schop gegeven. Het was zijn hond en ik moest dan voorkomen dat hij wegliep en de hond wilde er telkens vandoor. De dierenambulance bracht hem dan terug en dat kostte geld. Mijn man werd dan boos op mij. Ik kreeg op mijn donder als de hond weg was. Daardoor dacht ik 'rothond, door jou kom ik weer in een situatie van spanning of stress'. We, mijn kind en ik, zijn hier heel plotseling in de opvang terechtgekomen en hebben onze dieren moeten achterlaten. Mijn zoon vond dat minstens zo erg als dat hij zijn vader moest missen. Vorige week heeft hij zelfs een boekbesprekingen gehouden over zijn konijnen en toen mocht hij zijn konijnen meenemen naar school en weer zien. Hij fleurde helemaal op en kreeg zelfs meer zelfvertrouwen. Hij mist de dieren heel erg.

Casus VO_027

49-jarige vrouw - Gemis huisdier.

Het is jammer dat je geen klein huisdier mag hebben, omdat je er toch aan bent gehecht en een dier geeft je heel veel terug. Zeker op zo'n moment als nu. Het geeft een stukje rust, zorgt ervoor dat je niet de moed laat zakken. Het houdt je bezig.

Casus VO_028

28-jarige vrouw - Bedreiging en mishandeling van hond.

Meestal als de hond aan kwam lopen uit enthousiasme, dan werd hij weggeduwd of weggeschopt door mijn ex. Met het been wegschoppen en de hand wegduwen. Als we ruzie hadden ging de hond blaffen en daar kon mijn ex niet tegen, dan schopte hij de hond. Als de hond wegbleef was het eenmalig, als de hond terugkwam zei hij: 'Ben je doof of zo?' en schopte hem gewoon weer. De hond was heel erg op mij gericht, daar kon mijn ex niet zo goed tegen. Daar was hij een beetje jaloers op, waardoor hij wat meer snauwde tegen de hond. Als mijn ex geen aandacht van me kreeg of we ruzie hadden, heeft hij wel eens bedreigd: 'Anders dan zet ik hem toch lekker bij een boom'. Hij vond het altijd raar als ik zei dat mijn hond "mijn kindje" was. Hij vond dat een hond niet in huis hoorde. Hij is moslim en heeft niks met honden. Mocht je ex of wie dan ook je bedreigen, dan moet je zorgen dat je een betere plek voor het dier vindt.

Casus VO_029

42-jarige vrouw - Mishandeling van hond en uitstel vlucht vanwege bezorgdheid om het dier.

Mijn ex zorgde niet goed voor de honden en de kat. De honden plasten in huis en in de keuken. Hij liet ze niet uit, verzorgde ze niet. Het waren zijn honden, maar ik moest ze elke dag eten doen. De hond had een blaasontsteking, maar hij laat ze nooit uit en wil geen behandeling van de dierenarts betalen, dat vond hij teveel geld. Ze hadden overal vlooiën. De honden moesten op het balkon. Toen de honden een keer vchten om eten gaf hij ze een klap. Hij trok ze hard uit elkaar en gaf een tik op de kop van de honden. Keihard, je hoorde de tik echt. Ik schrok mezelf ook kapot. Ik zei dan wel: 'Waarom doe je dat?'. Hij is helemaal gek op honden, maar verzorgt ze niet. Ik heb niks te vertellen over de honden, ze zijn van hem. Ik kan er niks aan doen. Ik heb eerst een maand gewacht tot ik een huisje in de opvang kon krijgen om de kat mee te nemen, maar dat is niet gelukt. Ik hoorde de laatste keer van mijn advocaat dat mijn ex mijn kat naar het asiel zou brengen. Ik vertrouw hem niks meer. Ik was heel verdrietig, maar heb geen keus meer. Hij zegt 'Kom de kat halen' in de hoop dat ik naar hem toe kom, terwijl de kat waarschijnlijk al lang in een asiel zit.

Casus VO_030

50-jarige vrouw - Bedreiging van hond en uitstel vlucht vanwege bezorgdheid om het dier.

Daar ben ik zelf niet bij geweest, maar hij [ex-partner] is op dit moment behoorlijk overspannen. Hij heeft tegen familie gezegd dat, nu ik weg ben, hij het hondje de nek omdraait. Ik denk dat hij gezegd heeft om mij te kwetsen.

Ik heb het een maand uitgesteld om naar de opvang te gaan. Ik beschouw het hondje een beetje als een baby en dat laat je ook niet achter. Dat doet me heel erg veel zeer dat ik hem achter moest laten. Ik mis hem verschrikkelijk.

Ik heb verder niks meer te vertellen, maar wil je nog wel iets laten zien... *[Mevrouw staat op en pakt een fotoalbum van de kast en toont dat het album voor de helft gevuld is met foto's van haar hond.]* Ik vond het zo fijn om twee keer per dag een uur met hem te wandelen. *[Ze wijst naar een pluche hondje die op haar bed ligt:]* Het is toch niet hetzelfde... Ik mocht wel komen, maar mijn hond niet. Ik snap het wel, maar ik mis hem heel erg.

Casus VO_031

26-jarige vrouw - Uitstel vlucht vanwege bezorgdheid om het dier.

Ik heb twee maanden gewacht met naar de opvang gaan, omdat ik niet wist waar ik mijn hond moest laten en ik wil haar niet kwijt. Ik wil haar ook niet in een opvang of pension plaatsen. Ik weet dat ze wel goed voor haar zijn, maar gewoon gevoelsmatig. *[Mevrouw begint te huilen]*. Mijn hond heb ik bij een vriendin onder kunnen brengen. Mijn grootste angst is, doordat de hond inmiddels langer bij mijn vriendin is dan dat ik de hond in totaliteit heb gehad, is dat ze haar gaat zien als haar baasje. De kinderen van mijn vriendin hechten zich ook aan de hond, dat maakt het straks moeilijk. Ik mis haar heel erg. Als je naar de opvang moet ben je alles kwijt; je werk, je huis, je persoonlijkheid en dan moet je ook nog je beste vriend achterlaten, je hondje die je in die moeilijke tijd zo gesteund heeft. Ik zie haar wel vaak, dat is wel een voordeel. Dat kost wel extra geld om haar te bezoeken wat lastig is vanuit de bijstand. Qua financiën is het soms niet mogelijk om de hond te zien. Ik zou hopen dat het in de toekomst voor vrouwen wel makkelijker is om dieren mee te nemen. Ik weet niet of dat kan, maar een vrouwenopvang waar je ook dieren kan meenemen zou ideaal zijn. Want een huisdier is ook een beetje jouw kind en je kinderen laat je niet graag achter.

Casus VO_032

20-jarige vrouw - Bedreiging en mishandeling van hond en uitstel vlucht vanwege bezorgdheid om het dier.

Ik was bang dat de strot van mijn hond wordt doorgesneden, of dat hij doodgetrapt werd, door mijn ex-partner. Mijn ex sloeg hem, sleurde hem aan zijn staart, weet ik veel. Bijvoorbeeld toen mijn hond, het was een puppy, bij de deur stond en moest plassen. Ik was net onder de douche vandaan gekomen en vroeg mijn partner om de hond uit te laten. Dat deed hij niet en toen de hond in de kamer plaste pakte hij hem bij z'n staart en nekvel en haalde hem door de plas heen en gooide hem door de kamer. Of op andere momenten gooide hij hem keihard met een knal achterin de bench. Hij heeft ook, als de hond niet snel genoeg liep tijdens het uitlaten, hem tegen z'n kont getrapt vlak boven de staart, waardoor hij een gebroken staart had. Mijn ex zei dingen als: 'Ik zal z'n keel doorsnijden en hem voor je raam hangen' of 'Ik trap hem dood', 'Ik steek hem'. Omdat hij wist dat mij dit pijn deed. Ik heb drie maanden het vertrek naar de opvang uitgesteld, omdat ik bang was voor de veiligheid van mijn hond. Ik kwam uiteindelijk bij de politie vanwege huiselijk geweld, die zeiden 'je hebt een keus; je kind' (ik was destijds zwanger) 'of je hond'. Ik heb toen voor mijn kind gekozen mits de hond uit huis geplaatst zou worden. Dat hebben ze toen gedaan.

Casus VO_033

49-jarige vrouw - Uitstel vlucht vanwege bezorgdheid om honden.

Ik heb zes maanden gewacht met bij mijn partner weggaan. Je zit toch van 'waar moet ik met die beestjes heen'. Totdat mijn zoon met een oplossing kwam voor de honden. Als je gerust gesteld bent kun je toch eerder weg. Als je in de opvang gaat stap je er een tijd tussenuit. De puppy zit nu bij mijn zoon en diens hond. Nu vind ik het heel lastig wat ik moet doen als ik weer uit de opvang kom. Of ik de hond dan wel weer terug moet nemen of bij mijn zoon moet laten. Wat zou in het belang van het dier zijn?

Casus VO_034

29-jarige vrouw - Bedreiging en mishandeling van hond en uitstel vlucht vanwege bezorgdheid om het dier.

Vooraf in de ruzies tussen mij en mijn ex viel hij ook vaak de hond aan. Hij heeft de hond denk ik wel één keer in de week over een periode van twee jaar mishandeld, omdat mijn ex mij vaak aanviel en de hond mij beschermde. Ze ging blaffen als hij mij iets wilde aandoen. Als zij blafte dan draaide hij zich om en richtte zich op de hond. Opeens ging hij zijn woede richten tegen haar. Hij riep dan 'Kuthond, ik trap je dood'. Meestal stopte ik haar dan in de bench zodat ze er niet tussen zou komen. Mijn ex deed dan de deur van de bench open en trapte dan tegen haar terwijl ze in de bench zat. Altijd schoppen. In haar buik. Tegen de ribben. Het gebeurde altijd thuis of op straat. Soms schopte hij één keer, maar meestal vaker. Gewoon z'n agressie afreageren op haar. Of dan riep hij gewoon 'Ik schop haar dood'. Ze was een soort wandelende boksbal. Ik zag mijn dier veranderen door die omstandigheden. Ze was een hele mooie prachtige hond. Ze werd schuchter, angstig, trok zich terug. Ze kreeg kale plekken van de zenuwen, ze ging zichzelf krabben en bijten. Ik heb een jaar gewacht met naar de opvang gaan. Omdat de hond zestig kilo weegt en niet met andere honden kan (ze heeft een beetje agressieproblemen) kan ze waarschijnlijk niet bij een ander gezin. Ik wou haar uit de situatie halen van de klappen, maar wou haar ook niet kwijt. Dus ja, heel erg dubbel. Ze was eerst bij familie en zit nu tijdelijk bij vrienden die voor haar zorgen. Mijn hond mist me gewoon heel erg. Als ik haar bezoek en weer wegga dan jankt ze vier dagen. Al die verschillende baasjes en zo, dat is niet goed voor haar.

Casus VO_035

24-jarige vrouw - Mishandeling van kat, vogel en vissen.

Hij heeft voornamelijk de kat pijn gedaan; heel hard oppakken en weggoeien of er tegenaan trappen. De vogel heeft hij één of twee keer pijn gedaan. De eerste keer was per ongeluk met de deur. De vogel liep los op de grond en toen had hij de vogel tussen de deur geklemd. Hij dacht dat de vogel gewond was en werd een beetje gek en heeft de vogel uit het raam gegooid. Toen hebben we hem weer opgehaald en bleek dat hij eigenlijk niks had, de volgende dag had hij nergens meer last van. Vaak als mijn ex boos was of geen zin had dan pakte hij de kat heel hard beet en gooide hem op de gang. Of dan liep de kat voor z'n voeten en dan gaf hij hem een schop. En één keer, toen onze dochter geboren was, toen was ik er niet bij, maar toen zei hij dat onze kat op onze dochter was gaan liggen en toen heeft hij de kat tegen de muur aan gegooid. De vissen die we hadden, daar heeft hij voor gezorgd dat ze doodgingen. Hij had de vissenkompers verschoond, maar te warm water erin gedaan en toen gingen ze dood. De afgelopen tijd maak ik me zorgen, omdat ik ben weggegaan van huis en alle dieren heb moeten achterlaten. Ik weet niet wat er mee is gebeurd. Mijn ex heeft er denk ik wel voor gezorgd, maar ik weet het niet zeker. Waarschijnlijk heeft hij voor onze kat wel

een andere plek gevonden, maar helemaal zeker weet ik het niet.

Casus VO_036

29-jarige vrouw - Bedreiging van kat.

De afgelopen tijd wou ik een keer iets niet zeggen en toen zei hij 'dan stuur ik wel een foto met jouw kat aan de boom'. De huisdieren zijn daar nog, dus dan probeert hij wel te dreigen daarmee. Als hij zijn zin niet krijgt probeert hij het wel op zo'n manier. Ik wil nog zeggen dat het soms wel een verschil is; mijn ex was heel contactgestoord tegen mensen, maar was juist wel heel gek met dieren. Dat vind ik wel apart, dat mensenlevens hun minder uitmaken. Hij heeft... mensen maakt hem niks uit, daar heeft hij geen gevoel voor, maar bij dieren, dat is wel heel anders.

Casus VO_037

44-jarige vrouw - Vermoeden seksueel misbruik van honden, inzet hond als wapen en uitstel vlucht.

Twintig jaar heb ik met deze man een relatie gehad. *(Mevrouw wordt emotioneel)*. De vorige hond is overleden door toedoen van mijn ex, tijdens het uitlaten overreden, daar kwam ik achteraf achter. Ik wilde daarna geen andere hond, maar mijn ex zette door. Hij wilde teefjes. Ik vermoed, ik heb er aanwijzingen voor, dat deze teefjes seksueel zijn misbruikt door mijn ex. Regelmatig ben ik met ze naar de dierenarts geweest voor problemen met ontstekingen. Ik heb het niet gezien maar heb een zeer sterk vermoeden van seksueel misbruik. Op avonden met ruzie ging ik huilend naar boven. Ik hoorde dan rare geluiden (de man met de honden). Als ik dan beneden kwam was er een heel rare sfeer, mijn ex deed heel vreemd. Mijn ex heeft ook wel eens de hond op me afgestuurd om me te verwonden. Hij nam dan de hond mee naar boven en riep 'pak ze, pak ze'. Ik durfde de hond niet te corrigeren, want dan kreeg ik er van langs. Dit beschadigde de relatie tussen mij en de hond. Mijn ex sloeg me ook met de riem van de honden. Als hij mij wilde slaan werden de honden weggezet omdat mijn ex bang was dat ze mij zouden beschermen en hem zouden bijten. Ik heb de vlucht twee jaar uitgesteld uit zorgen om de honden. De honden lopen op z'n einde, ze zijn incontinent, blind, doof. Ik wilde er bij zijn als ze sterven. Dat is me dus niet gelukt. *(Mevrouw huilt)*.

Casus VO_038

29-jarige vrouw - Bedreiging en mishandeling van honden, katten en kippen.

Ik ben zeven jaar bij hem geweest en hij was zeven jaar hardhandig/ ruw met huisdieren. De hond met name als hij dan een ongelukje thuis had gehad, thuis had geplast of gepoept, dan werd hij eerst de trap afgegooid, dan geschopt en vervolgens aan zijn nekharen naar buiten getrokken. De katten die werden door mijn ex als minderwaardig beschouwd. Ze kregen trappen en werden aan de kant gegooid. Ze mochten op een gegeven moment niet meer thuis, ze moesten in een schuur in de kou. Hij heeft ook vaak de dieren bedreigd. Sowieso zei hij dat hij nooit van plan was naar de dierenarts te gaan als er wat was. De ene hond die heeft hij doodgeschoten en in de klike gegooid. Het was eigenlijk een hond van een kennis, maar de hond moest alles opnieuw leren, hij kon nog niks. Op een dag had de hond de kamer vol gescheten. Mijn ex kwam thuis, liep naar boven, pakte zijn geweer, heeft hem doodgeschoten en weggegooid. Officieel heeft hij geen hond, het was niet aangegeven bij de dierenbelasting en kwam niet bij de dierenarts, dus niemand

wist dat ze er waren en daardoor merkte ook niemand dat ze verdwenen waren. We hadden ook kippen en een haan. De haan heeft hij met een klewang, zo'n kapmes, de kop er af gehakt, omdat hij teveel kabaal maakte. De andere twee grote kippen heeft hij ook geslacht, op dezelfde manier, uit ergernis. Uiteindelijk hadden we alleen nog één hond en de schildpad, deze dieren zijn bij hem gebleven. Nadat ik ben gevlucht... op een gegeven moment zagen de burens de hond niet meer. Ik ben toen heel bang geweest dat hij de hond iets had aangedaan. Ik heb er toen hier ook van wakker gelegen, vond het heel erg en was heel bang. Gelukkig bleek de hond uiteindelijk nog wel te leven; het bleek dat hij hem mee naar werk had genomen.

Casus VO_039

40-jarige vrouw - Gemis van hond en kat.

Er was heel veel intimidatie door de partner thuis, de dieren leden hier erg onder. De hond sprong altijd tussen mij en mijn (ex)partner en de kat rende weg. Mijn ex heeft uit frustratie een keer de kat gepakt. Hij werd meteen door de kat gebeten en slingerde hem weg. Mijn ex sloeg de dieren niet, maar reageerde heel heftig. Mijn kinderen en ik missen de dieren heel erg. Dieren zouden mee moeten kunnen bij een opvang situatie. Ik wilde niet weg uit de thuissituatie voordat er een oplossing voor de dieren was gevonden.

Casus VO_040

42-jarige vrouw - Mishandeling honden en uitstel vlucht vanwege bezorgdheid om dieren.

Hij heeft de honden ongeveer vier keer per jaar pijn gedaan. Zo lang als we de honden hebben en ze luisteren niet, dan was hij heel streng naar ze. Niet dat hij ze echt mishandelt, maar er waren momenten dat ik echt zei 'nu ga je echt te ver, dat kun je niet maken'. Als de hond te ver ging met blaffen en niet luisterde dan kon hij hem wel bij de strot pakken en bovenop hem gaan zitten zodat hij geen adem meer kreeg. Op zijn manier die hond dan corrigeren. Ik vond het afschuwelijk en liep er altijd bij weg. Je gaat zelf later wel eens in discussie met je man, maar om daarmee naar de politie te gaan is wel een hele grote stap. Waarschijnlijk zou dat ook meer problemen in de relatie geven dan het zou hebben opgelost. Ik heb een jaar gewacht om mijn man te verlaten. De dieren hebben heel sterk meegespeeld voor mij. Dat je weet dat hij ze het liefste meteen weg zou doen en ik weet niet op welke manier. Ik heb geïnformeerd bij het asiel en dat kost zo 6,50 per dag om een dier op te vangen. Je bent dus afhankelijk van familie en vrienden voor opvang, dus het is sowieso een heel lastig verhaal. Ik heb één hond bij familie kunnen plaatsen en twee zijn er bij mijn ex gebleven. Het feit dat je niet weet waar ze nu zijn. Ik hoop gewoon dat ze op een goede plek zitten.

Casus VO_041

26-jarige vrouw – Vermoeden inzet honden in georganiseerde diereengevechten.

Mijn ex had drie honden van hemzelf in kleine hokken op het plaatsje. Daar mocht ik me niet mee bemoeien, alleen maar eten geven. Ik vond dat heel erg en had medelijden met ze, ze zaten daar maar te verkommeren, ik liet ze soms stiekem los op het plaatsje als de kinderen en mijn eigen hond binnen waren. De burens hebben de dierenbescherming en de politie gewaarschuwd. Die kwamen en die zeiden dat ze niets konden doen. De honden hadden te eten en te drinken en een hok. De honden werden soms uit de hokken gehaald en door mijn ex en meegenomen. Zwaar toegetakeld kwamen ze dan terug. Er werd bij de

dierenarts dan verteld dat ze met elkaar gevochten hadden. Ook al vertelde ik de dierenarts dat ze wellicht betrokken waren bij georganiseerde diereengevechten, de dierenarts zei dat niet te kunnen bewijzen en deed er niets mee. Mijn eigen hond sliep bij me. Beschermd me zoveel mogelijk. Mijn ex was er bang van. Vanwege de hond heb ik hem afgestaan aan een leidster hier. Weet ik dat ie goed terecht is gekomen. Doet wel hartstikke zeer! Ik mis hem verschrikkelijk, het was mijn 'eerste kind'.

CASUSSEN UIT DE ALGEMENE POPULATIE:

Casus VC_001

25-jarige vrouw (algemene populatie) - Huiselijk geweld en bedreiging en mishandeling van de honden.

Ik heb een gewelddadige ex gehad. Hij pakte de huisdieren om mij zover te krijgen. De laatste drie jaar deed hij eens in de zoveel maanden de huisdieren pijn. In huis, als we ruzie hadden. Hij kwaad, ging naar beneden, als de hond dan voor zijn voeten liep werd hij geschopt. Ook een keer heeft hij de hond aan zijn hoofd opgetild, toen heb ik hem geslagen. Ik vind het zo laag om af te reageren op de beesten. Ik had liever dat hij zich op mij richtte. De dieren kunnen er niks aan doen. Hij heeft vaak met de dieren gedreigd om dingen voor elkaar te krijgen bij mij. Meestal gericht naar één hond, die mij het meest naar het hart stond. Hij wilde ze op de snelweg gooien of aan een boom knopen. Ik deed dan wat hij wilde zodat de dieren niets overkwam. Bij nader inzien had ik bij de eerste keer al niks moeten doen, hij had echt een machtsmiddel. Ik heb vaak overwogen mijn partner te verlaten. De dieren waren hier op van invloed. Mijn beesten konden zich niet prettig voelen, niet veilig. Ik voelde me niet veilig. Op een gegeven moment weegt de liefde niet meer op tegen de andere dingen. Als de huisdieren in veiligheid konden worden gesteld zou ik eerder bij mijn partner zijn weggegaan. Ik heb mijn partner inmiddels al verlaten.

Casus VC_002

51-jarige vrouw (algemene populatie) - Huiselijk geweld en bedreiging en mishandeling van honden en kat.

Ik had een alcoholverslaafde man en werd mishandeld door hem. De honden werden ook mishandeld. Geschopt in de ribben, in de buik. Mijn man had de slipketting extra scherp gemaakt en trok deze om de nek van de hond waardoor de hond daar een verdikte huid kreeg als gevolg. Toen de pup acht maanden was heeft hij hem met de rollijn op zijn kop geslagen. Hij trok de voerbak weg bij de honden. Hij heeft de kat twee keer weggegooid; één keer tegen de deur en één keer tegen een tafeltje dat omver viel. Hij dreigde met de ruiten ingooien zodat de hond in glas zou lopen. Hij dreigde brandende lappen door de brievenbus te gooien om mij te terroriseren. Toen ik hulp zocht omdat ik werd mishandeld ben ik naar de politie gegaan om aangifte te doen van dierenmishandeling. Ik ben toen naar familie gegaan om onder te duiken. De wijkagent heeft de hond van de man in de gaten gehouden en dit aan mij gerapporteerd. Ik heb inmiddels mijn ex-partner verlaten, maar de dieren waren niet welkom bij een blijf-van-mijn-lijf-huis. Dat is de reden dat ik de zoektocht naar hulp heb uitgesteld en uiteindelijk naar familie ben gevluht. Ik heb toen mijn eigen huisdieren kunnen meenemen, maar één hond is bij mijn ex gebleven. Ik zou eerder zijn weggegaan als de dieren gelijk mee zouden kunnen.

Casus VC_003

51-jarige vrouw (algemene populatie) - In het verleden huiselijk geweld en bedreiging kat meegemaakt.

Met mijn vorige partner, veertien jaar geleden, had ik problemen. Met de scheiding zijn er veel problemen geweest omtrent de katten. Daar heb ik echt voor moeten vechten. Hij was ook agressief tegen mij en heeft gedreigd de kat te ontvoeren.

Casus VC_004

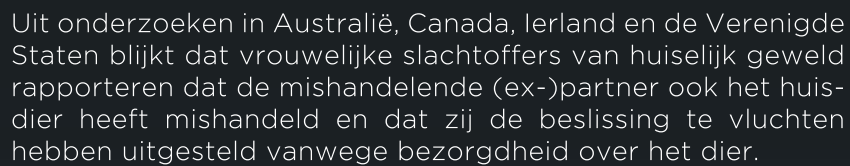
52-jarige vrouw (algemene populatie) - Spanning in relatie vanwege gedragsproblemen kat.

We hadden een kat met gedragsproblemen en dat zorgde ook voor veel spanning. Gedachten als 'Hoe gaat het verder', 'Hoe pakken we het aan', 'Houden we dit vol'. De gedragsproblemen van de kat hebben spanning veroorzaakt op onze relatie. Dit uitte zich in machteloosheid. Mijn partner kon het niet aan en ik heb dan wel eens geopperd om apart te gaan wonen. Voor het laatste redmiddel dachten we zelfs er wel eens aan om het dier te laten inslapen. Het trekt een zware wissel op je relatie. Door goede voorlichting kunnen veel problemen worden voorkomen. Azielen zitten vol met katten met gedragsproblemen. Het kan veel ellende tot gevolg hebben in huiselijke situaties als mensen niet goed zijn voorgelicht en als je er niet samen achter staat.

Casus VC_005

32-jarige vrouw (algemene populatie) - In het verleden huiselijk geweld en dierenmishandeling meegemaakt.

Mijn ex-partner heeft wel geweld gebruikt tegen de kat, dat had veel invloed op mijn gedrag. Hij had een kort lontje, ook tegenover mij. Dit zorgde ervoor dat ik bij mijn ex-partner wegging. Er is een periode van een jaar à anderhalf jaar van geweld geweest. Hij heeft het dier ook gebruikt als dreigmiddel jegens mij. Tot een half jaar voordat ik mijn partner verliet merkte ik de stress ook bij het dier (de kat werd kaal) waardoor zelfs de dierenarts er wat van zei. Ongeveer drieënhalve jaar geleden heb ik de stap gezet om weg te gaan bij mijn ex-partner, om wat hij bij mij deed en bij de kat. Ik werd wakker geschud door wat de omgeving zei.

Uit onderzoeken in Australië, Canada, Ierland en de Verenigde Staten blijkt dat vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld rapporteren dat de mishandelende (ex-)partner ook het huisdier heeft mishandeld en dat zij de beslissing te vluchten hebben uitgesteld vanwege bezorgdheid over het dier.

Dit onderzoek dient om te verkennen of de veronderstelde verbanden tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling in Nederland eveneens van toepassing zijn.